

Alat za nadogradnju prakse obrazovanja učitelja za uključivo obrazovanje

An inclusive school is a school where:
every child is welcome every parent is involved
every teacher is valued

Regionalna podrška uključivom obrazovanju

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Alat za nadogradnju prakse obrazovanja učitelja za uključivo obrazovanje

Autor/Razvoj alata: Judith Hollenweger
Skupina stručnjaka: Judith Hollenweger, Nataša Pantić, Lani Florian

Stručnjaci Vijeća Europe

Judith Hollenweger
Nataša Pantić
Lani Florian

Objavljeno

Listopad 2015.

Tisak

Sonic Studio

Grafički dizajn

Studio Lisica

Autorsko pravo © 2015.

Vijeće Europe

Europska unija

Glavna uprava za susjedsku
politiku i pregovore o proširenju
Rue de la Loi 15
B-1000 Bruxelles
www.europa.eu

Vijeće Europe

Avenue de l'Europe
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

Sadržaj

UVODNA RIJEČ	5
1. DIO: POZADINA, UVOD I PREGLED	7
1. Koja je pozadina ovog alata?	8
2. Zašto je razvijen ovaj alat?	9
3. Tko se koristi ovim alatom?	10
4. Gdje se alat može koristiti?	11
5. Kako koristiti alat?	12
6. Što sadrži taj alat?	13
2. DIO: UNAPRJEĐENJE AKTIVNOSTI OBRAZOVANJA UČITELJA	15
1. Uvod i pregled	16
2. Utvrđivanje problema: usredotočenost na stručnjake za uključivo obrazovanje	21
3. Procjena potreba: usredotočenost na prakse za uključivo obrazovanje	28
4. Ciljevi i sastavnice: vizualizacija nove prakse obrazovanja učitelja	35
5. Strategije i metode: Izgradnja nove prakse obrazovanja učitelja	39
6. Provedba, procjena i povratne informacije: realiziranje nove prakse obrazovanja učitelja	42
3. DIO: OKVIR ZA UKLJUČIVE PRAKSE	45
1. Usmjerenost na praksu	46
2. Uključive prakse povezane s profesionalizmom	49
3. Uključive prakse povezane s učenicima	52
4. Uključive prakse povezane s kurikulumom	55
5. Uključive prakse koje se odnose na kontekst	58
6. Pojmovnik i reference	61

Uvodna riječ

Zajednički projekt Europske unije i Vijeća Europe, Regionalna potpora za uključivo obrazovanje u Jugoistočnoj Europi, trogodišnji je projekt (1. siječnja 2013. – 30. studenoga 2015.) proveden u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Srbiji, bivšoj jugoslavenskoj Republici Makedoniji i Kosovu*. Poboljšava socijalnu inkluziju i koheziju u regiji (u skladu s posvećenošću korisnika pristupanju EU-u i standardima Vijeća Europe) promicanjem uključivog obrazovanja i osposobljavanja.

Zajedničkim projektom promiče se koncept uključivog obrazovanja kao načela reforme koje poštuje i brine se za raznolikost svih učenika, s posebnim fokusom na one koji su u većem riziku od marginalizacije i isključenosti.

Kako bi se poboljšalo razumijevanje dobrobiti uključivog obrazovanja, pokrenut je otvoren, transparentan i konkurentan proces odabira pilot-škola na početku zajedničkog projekta. Prijavile su se ukupno 392 škole, a 49 pilot-škola (tri osnovne, 2 srednje općeg obrazovnog smjera i 2 srednje strukovne škole) s različitim razinama praksi uključivog obrazovanja odabrano je za sudjelovanje u projektu. Škole su dobile malu novčanu potporu kako bi osmislile i provele projekt povezan s uključivim obrazovanjem u školi i zajednici. Prema kraju projekta pozvano je dodatnih 35 škola da se pridruže mreži i imaju koristi od obuke u odnosu na plan razvoja škole.

Kako bi se potaknulo uzajamno učenje, stručni razvoj i dijeljenje iskustva u pilot-školama, projekt je uspostavio mrežu uključivih škola s 245 članova (učitelja, ravnatelja, roditelja, učenika i predstavnika lokalne zajednice) te mreže uključivih učitelja od 245 učitelja iz pilot-škola. Nadalje, mreža uključive politike stvorena je kao platforma koja je spojila predstavnike mreža uključivih škola (*Inclusive SchoolNet*) i učitelja (*Inclusive TeacherNet*), kao i druge važne dionike da zajedno djeluju u području javne politike za uključivo obrazovanje.

Prvi korak u razvoju metoda i alata za stručno usavršavanje učitelja bila je studija planiranja kako bi se analizirale aktivnosti osposobljavanja učitelja za uključivo obrazovanje u Jugoistočnoj Europi. Proces koji je predvodila ekipa stručnjaka bio je usmjeren na uzorak od 36 programa i uključivao je 42 dionika iz regije. Prema saznanjima, postojali su različiti moduli osposobljavanja učitelja u uključivom obrazovanju u regiji, ali proces stručnog usavršavanja učitelja (apsolventi i pripravnici i mentori) bio je fragmentiran i doživljavao kao tri različite aktivnosti. Studijom je utvrđena potreba za transverznom suradnjom različitih osoba u području uključivosti: sveučilišta, ministarstva, škole i ostali pružatelji obrazovanja učitelja. Preliminarni zaključci podijeljeni su, o njima se detaljno raspravilo i potvrdili su ih članovi regionalnih mreža koji su

---

* "Ovaj natpis ne preudicira status Kosova i u skladu je sa Rezolucijom 1244 i mišljenjem MSP o Deklaraciji o nezavisnosti Kosova"

istaknuli potrebu za općim okvirom obrazovanja učitelja za uključivost. Nadalje, mreža članova predložila je da je umjesto modula i programa potrebno proizvesti alate koji će pomoći nadograditi i unijeti inovaciju u postojeće programe osposobljavanja učitelja za uključivost.

Kao put prema naprijed osnovana je radna skupina od 14 članova koje je vodila autorica Judith Hollenweger sa sveučilišta u Zürich te s članovima tri mreže iz svih sedam škola korisnika. Radna skupina potaknula je koncept i plan navedenog alata za nadogradnju programa osposobljavanja učitelja. Rad na razvoju alata proveden je na radionici za članove radne skupine.

Također želimo istaknuti doprinos Pedagoškog fakulteta sveučilišta u Zürichu u potpori autorici Judith Hollenweger i olakšavanju sinergije s postojećim aktivnostima UNICEF-a u području osposobljavanja učitelja te zahvaliti Sabine Rohmann s Pedagoškog instituta Falačkog Porajnja te Lani Jurko iz Mreže centara obrazovne politike u Zagrebu na njihovu stručnom mišljenju i pregledu nacрта alata.

Vjerujemo da će navedeni alat pridonijeti jačanju vještina učitelja u uključivom obrazovanju kao ključan čimbenik u promicanju sudjelovanja i učenja svih učenika, osobito onih koji su u najvećem riziku od marginalizacije i isključenosti. Taj je pristup u skladu s ciljevima Vijeća Europe, uključujući poticanje kvalitetnog obrazovanja za sve te izgradnje uključivih društava.

Sarah Keating

Voditeljica Odjela za regionalnu i bilateralnu suradnju u Jugoistočnoj Europi i Turskoj
Odjel za obrazovanje – DGII Democracy
Vijeće Europe

1. dio

Pozadina, uvod i pregled

Pozadina, uvod i pregled

---

1. Koja je pozadina ovog alata?

KONTEKST

Ovaj alat za nadogradnju obrazovnih aktivnosti učitelja razvijen je kao dio međunarodnog nastojanja za podršku ostvarivanja uključivog obrazovanja. Uključivo obrazovanje podrazumijeva kvalitetno obrazovanje koje se zalaže za pravo na obrazovanje svakog djeteta i mlade osobe. Svi međunarodni sudionici smatraju da je uključivo obrazovanje ključna strategija za postizanje kvalitetnog obrazovanja za sve i osiguranje prava na obrazovanje, posebice za ranjive skupine i osobe s invaliditetom. *Preporuka CM/Rec (2012)/13* Odbora ministara državama članicama definira kvalitetno obrazovanje i naglašava važnost uključivanja svih učenika i studenata. Jedan od četiriju strateških ciljeva *Okvira obrazovanja i osposobljavanja 2020.* Europske Unije jest promicanje jednakosti, socijalne kohezije i aktivnoga građanstva putem visokokvalitetnog uključivog obrazovanja.

Kvaliteta obrazovanja oslanja se na kvalificirane učitelje predane kontinuiranom profesionalnom razvoju. Raznolikost i uključivanje predstavljaju izazove obrazovanju učitelja, problem koji je Vijeće Europe razmotrilo još prije nekoliko godina i koji je doveo do razvoja ključnih sposobnosti za raznolikost (Vijeće Europe 2009.). Europska zaklada za stručno osposobljavanje nedavno je provela detaljnu analizu razvoja učitelja za uključivo obrazovanje u zemljama zapadnog Balkana te dala preporuke za sve interesne skupine, uključujući učitelje edukatore (Europska zaklada za stručno osposobljavanje 2010). Publikacija Europske Unije na temu slične analize (*Europska Unija 2013.*) naglasila je potrebu za razvojem obrazovanja učitelja u suradnji sa školama i drugim partnerima. Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje provela je trogodišnji projekt (2009. - 2012.) i razvila *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija 2012.).

Instrumenti za ljudska prava koje su razvili Ujedinjeni Narodi (npr. *Konvencija o pravima djeteta*, *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*) i Vijeće Europe (npr. izmijenjena *Europska socijalna povelja*) ne naglašavaju samo pravo na obrazovanje, već i prava djece i mladih u obrazovanju. Nadalje, mladi ljudi upravo putem obrazovanja mogu ostvariti svoja građanska i demokratska prava u društvu. Uključivo obrazovanje i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava zahtijevaju učitelje koji su voljni i sposobni aktivno uključiti svoje učenike u planiranje i odlučivanje o svojem obrazovanju te uzeti u obzir njihove interese i talente. Današnji učitelji nisu dovoljno pripremljeni kako bi dopustili ili poticali aktivno sudjelovanje. Očito je da su potrebni veći naponi kako bi se svi učitelji pripremili za uključivu praksu.

KONTEKST PROJEKTA

Cilj "Regionalne podrške uključivom obrazovanju", zajedničkog projekta Europske Unije i Vijeća Europe, u jugoistočnoj Europi jest unaprijediti društveno uključivanje i koheziju u regiji promicanjem uključivog obrazovanja i stručno osposobljavanje. Jedna od mreža projekata (TeachetNet) bila je posvećena raspravi o načinima unaprjeđenja učiteljskih sposobnosti i praksi za uključivo obrazovanje. Članovi mreže TeacherNet sastali su se nekoliko puta kako bi podijelili iskustva i raspravljali o načinima na koje bi unaprijedili mogućnosti učitelja za provedbu uključivog obrazovanja. Analiziralo se i raspravljalo o postojećim aktivnostima učiteljskog obrazovanja kojim bi se promicalo uključivo obrazovanje. Mreža TeacherNet razvila je viziju

Uključivog učitelja i odražavala uloge početnog obrazovanja učitelja, kontinuiranog profesionalnog razvoja i obrazovanja učitelja mentora. Utvrdili su i razmijenili primjere dobrih praksi u regiji. Utvrdili su kritične stavove, uvjerenja, vještine i sposobnosti koje uključivi učitelji moraju razviti. Ovaj alat uključuje rezultate tih rasprava i time podupire prijenos znanja između škola i obrazovanja učitelja.

PROCES IZRADE

U izradu ovog alata bili su uključeni učitelji i drugi stručnjaci iz regije i međunarodnih zemalja. Prvi korak pred-stavljala je analiza i rasprava sa sudionicima projekta o postojećim aktivnostima učiteljskog obrazovanja za uključivo obrazovanje. Mnoge aktivnosti u regiji postavile su kao svoj cilj osposobljavanje učitelja i drugih interesnih strana da postanu uključivi praktičari, ali generalni stav bio je da bi oni mogli imati koristi od alata za vođenje aktivnosti usavršavanja i unaprjeđivanja postojećih aktivnosti obrazovanja učitelja za uključivo obrazovanje.

Tijekom radionice u Edinburghu u svibnju 2015. raspravljalo se o nacrtnoj verziji alata. Na temelju komentara i zabrinutosti izraženih tijekom radionice, alat je naknadno prepravljen i izrađen. Naknadi proces pregleda uključivao je predstavnike Europske zaklade za stručno osposobljavanje, Vijeća Europe, Europske agencije za posebne potrebe i uključivo obrazovanje, kao i UNICEF-ov Regionalni ured za središnju i istočnu Europu i Zajednicu neovisnih država.

Razvoj alata koordiniran je s razvojem triju modula pod nazivom "Osposobi osposobljavatelja" o uključivom obrazovanju od strane UNICEF-a. Ti se moduli temelje na istom razumijevanju uključivog obrazovanja i pristupa temeljenog na ljudskim pravima i korištenju iste terminologije i pojmova. Odgovorne strane Vijeća Europe i UNICEF-a dogovorile su da bi njihovi proizvodi trebali biti usklađeni kako bi se mogli zajedno koristiti na tom području. Moduli koje je izradio UNICEF daju primjere sadržaja i metoda, dok alat pruža smjernice u nadogradnji postojećih ili osmišljavanju novih aktivnosti obrazovanja učitelja.

2. Zašto je razvijen ovaj alat?

JAČANJE UČITELJSKE STRUČNOSTI

Glavna svrha razvoja ovog alata jest jačanje stručnosti učitelja. Učiteljska stručnost glavni je čimbenik u promicanju sudjelovanja i učenja svih studenata i ima jači učinak na studentska postignuća od drugih školskih čimbenika (Hattie 2009.) Nije moguće ostvariti visokokvalitetno uključivo obrazovanje bez kvalificiranih, motiviranih i snažnih učitelja. Jačanje učitelja i osiguranje da su svi učitelji cijenjeni važan je cilj "Regionalne podrške uključivom obrazovanju", zajedničkog projekta Europske Unije i Vijeća Europe. Kako bi ostvarili promjene potrebne za ostvarivanje uključivog obrazovanja, učitelji moraju postati reflektirajući praktičari i nositelji promjene. Moraju biti u stanju izaći iz svoje izolacije i preuzeti aktivnu ulogu u svojoj školi. Ovaj alat može poduprijeti nastavnike edukatore, učitelje i škole u procesu promjene i potaknuti dijalog o stručnosti učitelja i njihovom cjeloživotnom razvoju tijekom profesionalne karijere.

USMJERAVANJE POZORNOSTI NA PRAKSU U ŠKOLAMA

Mnogi međunarodni standardi, okviri ili smjernice pružaju informacije o uključivom obrazovanju i ističu glavne crte potrebnih promjena. Dostupno je mnogo znanja koje se temelji na teorijskom i praktičnom radu zemalja u razvoju i razvijenih zemalja. Različite su organizacije razradile izjave o učiteljskim sposobnostima, uvjerenjima i stavovima za uključivo obrazovanje. Današnji izazov ne predstavlja nedostatak znanja ili standarda, već stavljanje istog u praksu u različitim kontekstima i kulturama. Dosad je puno pažnje pridano onome što učitelji trebaju znati, u što trebaju vjerovati i stavovima koji podupiru uključivo obrazovanje. No, ono što na kraju čini razliku njihovim učenicima i studentima nije ono što znaju ili vjeruju, već ono što čine ili ne čine svakoga dana u učionici.

Uključivi učitelji sposobni su praktičari, a aktivnosti obrazovanja učitelja učinkovite su ako imaju utjecaja na učiteljsku praksu. Jaz između teorije i prakse predstavlja veliki problem u obrazovanju učitelja. Alat ističe koja se učiteljska praksa treba razviti kako bi se premostio taj jaz. Učitelji ne trebaju znati samo što trebaju činiti, već i kada, gdje, kako i zašto. Učitelji trebaju znati kako u danoj situaciju aktivirati određene sklopove sposobnosti, uvjerenja i vještina kako bi postigli ciljeve koji doprinose ostvarenju uključivog obrazovanja. Potrebno je razviti nove prakse koje će uzeti u obzir učenike, kurikulum, suradnju s drugima i razvoj stručnosti

samih učitelja. Aktivnosti obrazovanja učitelja trebale bi pridonijeti razvoju ovih četiriju glavnih praksi uključivog obrazovanja.

OLAKŠAVANJE DIJALOGA IZMEĐU ŠKOLA I OBRAZOVANJA UČITELJA

Aktivnosti obrazovanja učitelja trebale bi poduprijeti školske napore u ostvarivanju uključivog obrazovanja. Kako škole postaju sve bliže uključivom obrazovanju, postaju nadležnije i aktivnije u stručnom usavršavanju učitelja i ostalih djelatnika. Takve aktivnosti obrazovanja učitelja ugrađene su u dugoročne razvojne procese škola i smatra ih se jednim od čimbenika cjelokupnog procesa izgradnje kapaciteta. Osobe koje omogućuju obrazovanje učitelja navikle su raditi neovisno o neposrednim praktičnim potrebama škola. Sveučilišni studiji i pedagoški instituti uključeni u početno obrazovanje učitelja razvijaju svoje kurikulume koji se temelje na dokazima istraživanja i zahtjevima politike. Nevladine organizacije slijedit će svoje specifične planove rada i naloge prilikom osmišljavanja radionica o uključivom obrazovanju. Ovaj alat pruža okvir za razvoj uključivih praksa koje nastoje olakšati dijalog između onih koji omogućuju obrazovanje učitelja i škola.

NAGLAŠAVANJE POTREBE ZA KAPACITETOM IZGRADNJE U OBRAZOVNOM SUSTAVU

Postupno ostvarivanje uključivog obrazovanja zahtijeva kapacitete izgradnje svih uključenih u obrazovanje ili odgovornih za obrazovanje. Neke se sposobnosti mogu razviti tako da se učitelje izvadi iz njihova radnog okruženje i osposobi ih se pojedinačno. No, to se u stvarnosti nije pokazalo najučinkovitijom metodom za poboljšanje prakse i postizanje uključivijih škola. Pristupi koji više obećavaju i koji su održiviji za postizanje uključivih škola jesu rad s kolegama ili razvoj praksi unutar škola. Tada se izgradnja kapaciteta usmjerava na skupine i njihove prakse radije nego na pojedinačne učitelje i njihove sposobnosti.

Obrazovanje učitelja samo je dio procesa izgradnje kapaciteta potrebnog kako bi se ostvarilo uključivo obrazovanje. Važnu ulogu imaju ostali sudionici, organizacije civilnog društva, svijest i stavovi u društvu. To se očituje u podršci koju škole dobivaju od lokalnih vlasti i suradnji učitelja i roditelja. Dakle, u izgradnji kapaciteta ne radi se samo o profesionalnom razvoju pojedinaca i skupina; radi se i o kapacitetu obrazovnog sustava, ministara i lokalnih vlasti te onih koji pružaju obrazovanje učitelja. Oni moraju razviti svoje vlastite prakse kako bi stvorili odgovarajući radni kontekst te omogućili okruženje, korisna znanja i alate koje škole mogu koristiti.

3. Tko se koristi ovim alatom?

POJEDINCI UKLJUČENI U OBRAZOVANJE UČITELJA ZA UKLJUČIVOST

Bilo koja osoba uključena u obrazovanje učitelja s ciljem nadogradnje ili usklađivanja aktivnosti obrazovanja učitelja s uključivim praksama u školi može se koristiti ovim alatom. Okvir uključivih praksi može se uporabiti kako bi se ustanovili nedostaci, kao i ono što je obuhvaćeno postojećim programima ili modulima. Alat se može koristiti za osobno razmatranje ili za dobivanje povratnih informacija od ostalih sudionika. Bilo bi isto tako korisno uspostaviti suradnju sa školama kako bi se zajedno razvile aktivnosti obrazovanja učitelja.

ORGANIZACIJE UKLJUČENE U OBRAZOVANJE UČITELJA ZA UKLJUČIVOST

Općenito gledajući, organizacije imaju veću odgovornost od pojedinaca kad je u pitanju pružanje aktivnosti obrazovanja učitelja. Potreban je više formalizirani pristup ako je u pitanju skupina ljudi koja sudjeluje u ocjenjivanju svojih praksi. Uključene strane trebaju se dogovoriti o tome kako postupiti, osim ako vlasti ne zahtijevaju unaprijed definirani postupak (npr. za potvrđivanje). Ovaj alat utvrđuje postupak rješavanja problema te daje okvir za uključive prakse. Određuje strukturu i pomaže u organizaciji potrebnih postupaka promjene. Tamo gdje postoji nekoliko aktivnih organizacija za pružanje obrazovanje učitelja za uključivo obrazovanje, takav zajednički alat može pomoći u koordinaciji različitih aktivnosti s ciljem postizanja usklađenosti i komplementarnosti.

DRŽAVNE INSTITUCIJE ODGOVORNE ZA PROMICANJE OBRAZOVANJA UČITELJA ZA UKLJUČIVOST

Uključivi obrazovni sustav obavezan je za sve države potpisnice odgovarajućih međunarodnih konvencija i povelja. Obrazovanje učitelja važna je poluga svih glavnih promjena u školskom sustavu. Zabrinutosti u vezi učiteljskih sposobnosti i kvalitete poučavanja predstavljene su putem priznanja prakse, promocije učitelja ili

sustava za napredovanje u karijeri. Mnoge države imaju sustav priznanja ne samo za početno obrazovanje učitelja, već i za aktivnosti obrazovanja učitelja na radnom mjestu. Države koriste ove aktivnosti kao sustav stručne osposobljenosti i od učitelja se traži sudjelovanje u tim aktivnostima kako bi bili poželjni kandidati za promociju ili napredovanje u karijeri. U nekim slučajevima, ove prakse još nisu u skladu s filozofijom uključivog obrazovanja. Države koje kreću prema uključivom obrazovanju možda će htjeti koristiti ovaj alat kako bi uskladile svoje prakse akreditacije ili kako bi ocijenile i dale povratnu informaciju osobama odgovornim za obrazovanje učitelja i školama uključenima u stručno usavršavanje.

ŠKOLE UKLJUČENE U OBRAZOVANJE UČITELJA ZA UKLJUČIVOST

Sve više škola preuzima odgovornost za stručno usavršavanje svog osoblja - radije nego da prebace tu odgovornost na osobe odgovorne za obrazovanje učitelja. Obrazovanje učitelja smatra se jednim od glavnih čimbenika u cjelokupnoj strategiji izgradnje kapaciteta u školama. Uključive škole svjesne su da postoji potreba za neprestanim stručnim usavršavanjem. Aktivno se uključuju u aktivnosti obrazovanja učitelja, često putem zajedničkog učenja (*peer learning*) ili suradnje s organizacijama koje su u mogućnosti pružiti potrebnu stručnost. Te se škole nalaze u ulozi organiziranja aktivnosti obrazovanja učitelja kako bi podržale procese školskog razvoja. One mogu koristiti ovaj alat kako bi raspravljale i odlučivale o područjima ili praksama u koje bi se trebale uključiti u izgradnji kapaciteta. Okvir za uključive prakse može pomoći u određivanju jakih i slabih točaka trenutačne prakse. Škole koje se uključuju u takve rasprave bit će u mogućnosti koordinirati i sinkronizirati aktivnosti obrazovanja učitelja s razvojem uključive prakse temeljene na školi.

SVI ZAINTERESIRANI ZA OBRAZOVANJE UČITELJA ZA UKLJUČIVO OBRAZOVANJE

Alat pruža okvir za uključive prakse kojim se mogu koristiti svi zainteresirani za dobre prakse u uključivim školama, čak i ako se ne planiraju uključiti u aktivnosti obrazovanja učitelja. U suštini, alat može biti od interesa bilo kome tko se bavi stručnošću učitelja za uključivo obrazovanje.

4. Gdje se alat može koristiti?

ŠIROKA PRIMJENA U RAZLIČITIM OKRUŽENJIMA

U suštini, alat se može koristiti u svim aktivnostima obrazovanja učitelja, neovisno o tome tko ih pruža ili gdje i kada se te aktivnosti odvijaju. Uključivo obrazovanje nije ništa drugo doli visokokvalitetno obrazovanje za svu djecu i mlade koje od učitelja zahtijeva neprestano usavršavanje svojih praksi tijekom profesionalnog životnog ciklusa. Korištenje istog okvira za uključive prakse daje osobama odgovornima za početno obrazovanje učitelja ili obrazovanje učitelja na radnome mjestu mogućnost koordinacije i nadopunjavanja međusobnih aktivnosti. Alat se može koristiti kako bi se stvorio cjelokupni program za učiteljsko stručno usavršavanje u raznim okruženjima te kako bi se osigurala dosljednost i usklađenost osoba odgovornih za obrazovanje učitelja.

POČETNO OBRAZOVANJE UČITELJA ILI OBRAZOVANJE TIJEKOM ŠKOLOVANJA

Početno obrazovanje učitelja ili obrazovanje učitelja tijekom školovanja fokusira se na razvoj srži identiteta uključivih praktičara i temeljnih sposobnosti povezanih s vrednovanjem studentske raznolikosti, poticanjem svih učenika i učenja s drugima. Učitelji studenti trebaju biti u mogućnosti raditi u uključivim okruženjima. Od njih se traži sudjelovanje, no ne i da budu vođe u procesima nužnih promjena. Moraju biti u mogućnosti oblikovati uključivi kurikulum zasnovan na školi, a ne razviti ga. Alat može pomoći u rasvjetljavanju sposobnosti koje se trebaju razviti prije nego što osoba postane učitelj. Škole mogu koristiti ovaj alat kako bi zajedno s ustanovama zaduženima za početno obrazovanje učitelja odredile kriterije stručne spreme učitelja početnika. Alat se može koristiti u koordinaciji između teorijskog i praktičnog rada u slučajevima kad su škole uključene u praktično obrazovanje učitelja studenata.

OBRAZOVANJE UČITELJA NA RADNOM MJESTU I KONTINUIRANI PROFESIONALNI RAZVOJ

Tijekom početne faze rada učitelja, alat može biti koristan za razmatranje sposobnosti usvojenih tijekom početnog obrazovanja učitelja i neposrednih potreba učitelja za učenjem u početku profesionalne karijere. Učitelji mentori ili treneri mogu koristiti alat za razmatranje, pružanje smjernica i kontekstualiziranje svojih aktivnosti u širem kontekstu uključivog obrazovanja. Kako učitelji budu napredovali u svojoj karijeri, okvir

za uključive prakse moći će im pružiti pregled njihovih postignuća i potreba za učenjem. To će pomoći u uključivanju u aktivnosti obrazovanja učitelja koje učinkovito promiču uključive prakse i smisleno šire znanja i iskustva. Iskusni učitelji ne trebaju biti samo u mogućnosti vrednovati studentsku raznolikost, već i razviti prakse zasnovane na školi koje potiču poštovanje i uvažavanje raznolikosti. Trebaju imati aktivnu ulogu u razvoju uključivih praksi. Škole se mogu koristiti ovim alatom kako bi prepoznale svoju potrebu za razvojem i izgradnjom kapaciteta, stavljajući pritom odgovornost obrazovanja učitelja na timove radije nego na pojedinačne učitelje. Osim za razvoj sposobnosti, timovi moraju postati nositelji uključivog obrazovanja i razviti inovativne prakse. Alat može pomoći školama u prepoznavanju svojih potreba za razvojem i izgradnjom kapaciteta.

OBRAZOVANJE STRUČNIH UČITELJA, UČITELJA MENTORA I UČITELJA EDUKATORA

Uključive škole s dobro razvijenim praksama i stručnjacima koji su u velikoj mjeri sposobni kao nositelji promjena za uključive prakse, mogu se htjeti uključiti u pružanje aktivnosti obrazovanja učitelja za druge škole ili pojedince kako bi pomogle u izgradnji kapaciteta u svojim širim obrazovnim kontekstima. Školski timovi ili pojedinačni stručnjaci koji mogu razviti uključive prakse imaju potencijal stvaranja novih praksi razvijanjem novih pedagoških strategija, alata za procjenu ili preobrazbom zajednica kako bi se stvorila nova uključiva okruženja. Drugim riječima, njihova praksa sada cilja na kapacitete ostalih stručnjaka, ostalih škola i obrazovnog sustava, a ne samo na vlastite kapacitete i kapacitete svojih studenata. Razvoj novih strategija tradicionalno je zadatak instituta za razvoj obrazovanja udruženog s ministarstvima. U nekim zemljama, međunarodne i nevladine organizacije imaju aktivnu ulogu u promicanju inovacija kojima bi škole postale uključivije. Sama preobrazba obrazovanja učitelja bila je isključiva odgovornost pružatelja obrazovanja, kao što su sveučilišta, pedagoški fakulteti i druge organizacije. U ovom kontekstu, alat može pomoći u utvrđivanju aktivnosti obrazovanja učitelja koje nastoje preobraziti ili uvesti novinu u učiteljsku praksu te pomoći u koordiniranju ili dopuni aktivnosti.

MREŽE I SURADNJE ZA IZGRADNJU KAPACITETA

Preobrazba praksi na razini sustava u pogledu ostvarenja uključivog obrazovanja zahtijeva suradnju i izgradnju mreža s drugim zainteresiranim stranama izvan neposrednog školskog okruženja. Praksa uključivog obrazovanja mora se proširiti na zajednicu i okruženje iz kojega njezini učenici dolaze i u kojemu žive. Potrebna je uska suradnja i aktivno sudjelovanje različitih stručnjaka i suradnika izvan škola. Potrebna izgradnja kapaciteta ne smije biti odgovornost samo jednog pružatelja obrazovanja ili samog nositelja. Udruge roditelja, lokalne vlasti, udruge osoba s invaliditetom i druge interesne skupine igraju važnu ulogu u izgradnji kapaciteta zajednica kako bi postale uključivije. Održive uključive prakse u školama ne smiju se izdvojiti od ostalih društvenih praksi. Alat i okvir za razvoj uključivih praksi može se koristiti kako bi se raspravljalo o praksama i kako bi se zajedno s tim suradnicima uključilo u procese promjene. U izgradnji kapaciteta može pomoći razvoj zajedničkog jezika među ustanovama i uspostavljanje mreža i suradnja.

5. Kako koristiti alat?

ALAT ZA SAMOPROCJENU UČITELJA I UČITELJA EDUKATORA

Alat je koristan za bilo kojeg pružatelja obrazovanja koji želi procijeniti svoje prakse s ciljem njihova poboljšanja ili njihova usklađivanja s principima uključivog obrazovanja. Alat pomaže u ostvarivanju tog napora putem utvrđivanja različitih koraka koji omogućuju sveobuhvatan pregled onoga što učitelji trebaju biti u stanju učiniti u svojoj uključivoj praksi te kako aktivnosti obrazovanja učitelja mogu pomoći u razvoju tih sposobnosti. Učitelji edukatori mogu se koristiti alatom kako bi pregledali svoje prakse i nadogradili postojeće programe, radionice ili module u cilju usklađivanja s uključivim obrazovanjem. Ako različiti pružatelji obrazovanja slijede jednake procedure, moći će predstaviti svoje procjene u sličnim oblicima, što će olakšati dijeljenje informacija među pružateljima obrazovanja ili čak koordinaciju i dopunjivanje svojih aktivnosti. Učitelji se mogu koristiti ovim alatom kako bi bolje razumjeli trenutačnu poziciju svog profesionalnog razvoja i sposobnosti koje trebaju razviti da bi napredovali prema uključivom praktičaru.

ALAT ZA UTVRĐIVANJE UČITELJSKIH POTREBA ZA UČENJEM

Škole su sve više nadležne za profesionalni razvoj svog osoblja kao dijela procesa ostvarivanja uključivog obrazovanja. Alat može pomoći školskim čelnicima u stjecanju boljeg razumijevanja učiteljskih potreba za

učenjem i onoga kako se odnose prema potrebi za razvojem uključivih praksi. Drugi sudionici isto mogu biti zainteresirani za bolje razumijevanje implikacija koje uključivo obrazovanje ima na učiteljske stavove, vrijednosti, vještine, sposobnosti i djelovanje. Alat može biti koristan u poticanju rasprave o trenutačnim aktivnostima obrazovanja učitelja i sposobnosti učitelja u pridonnošenju uključivim praksama u školama.

ALAT ZA OCJENJIVANJE AKTIVNOSTI OBRAZOVANJA UČITELJA

U mnogim je zemljama u tijeku rasprava o potrebi promjene u praksama kako bi se učitelje pripremio za učionice. Ovaj alat može pomoći tim raspravama pružanjem okvira i metodologije za ocjenjivanje aktivnosti obrazovanja učitelja. Smatra se da obrazovanje učitelja mora učinkovitije pridonijeti učiteljskoj praksi radije nego poučavati teorijske temelje važne za učenje. Ovaj alat može pomoći u tim raspravama i dogovaranju sporazuma između bitnih sudionika usmjeravanjem pažnje na učiteljsku praksu i prakse uključivog obrazovanja. Pružatelji obrazovanja učitelja mogu se koristiti ovim alatom za samoprocjenu svojih aktivnosti u području uključivog obrazovanja. To bi mogao biti prvi korak u ocjenjivanju njihovih aktivnosti ili dio istraživanja učiteljskih sposobnosti i njihova razvoja.

ALAT ZA PLANIRANJE OBRAZOVANJA UČITELJA

Neke su zemlje pokazale zanimanje za preispitivanje svog cjelokupnog pristupa obrazovanju učitelja za uključivo obrazovanje. Mnoge zemlje još uvijek imaju odvojene programe za učitelje koji rade s djecom s invaliditetom. To predstavlja značajnu prepreku uključivom obrazovanju zbog toga što se obični i posebni učitelji obrazuju neovisno jedni o drugima. Korištenje istoga alat i komunikacija o učiteljskoj praksi za uključivost mogu pomoći u boljoj koordinaciji ili čak spajanju aktivnosti ovih dvaju obrazovanja.

6. Što sadrži taj alat?

PROCEDURA I OKVIR

Alat za unaprjeđenje aktivnosti obrazovanja učitelja za uključivo obrazovanje sastoji se od dva dijela. Prvi dio opisuje proceduru unaprjeđenja kao niz aktivnosti u koje se mogu uključiti korisnici alata. On vodi korisnike kroz ciklus rješavanja problema koji ima šest stupnjeva: utvrđivanje problema, procjenjivanje potreba, ciljevi i zadaci, obrazovne strategije, provedba, ocjenjivanje i povratne informacije. Drugi dio opisuje okvir za uključive prakse. Temeljen na radu Europske agencije o profilu uključivih učitelja (2012.), razvijen je okvir koji će opisati prakse uključivih učitelja. Okvir utvrđuje četiri temelje prakse važne za uključio obrazovanje.

POJMOVI

Alat se temelji na važnim pojmovima uključivog obrazovanja koji su se pojavili u inozemstvu u proteklih nekoliko godina. Ključni pojmovi objašnjeni su u rječniku za jednostavno snalaženje. Pojam "sposobnosti" koristi se kao opći pojam za stavove, uvjerenja, vještine i znanje, stručnosti i djelovanje. Pojam ističe što su učitelji i drugi stručnjaci u mogućnosti učiniti, uključujući, na primjer, sposobnost samomotivacije ili usmjeravanja svojih aktivnosti prema postizanju vizije uključivog obrazovanja. Nadalje, alat uključuje pojmove razvijene za objašnjenje izgradnje kapaciteta diljem sustava i okruženja. Koristi znanja povezana s razvojem zajednica prakse (Lavé & Wenger 1991.), opsežnog učenja u organizacijama (Engeström 2001.) i organizacija za učenje (Senge 1990, Senge et al. 2012.). Alat ujedno uzima u obzir poteškoće koje se pojavljuju prilikom prijenosa znanja iz jednog okruženja (npr. seminar na sveučilištu ili pedagoškom fakultetu) u drugo (učionica u lokalnoj školi). Vještine (npr. održavanje discipline u učionici) ili sposobnosti (podupiranje učenja) ne znače nužno isto u poučavanju dvanaestogodišnjeg učenika i u radu s iskusnim učiteljima. Učenje je određeno situacijama u kojima se odvija, a praktičari trebaju znati razmisliti o novim situacijama kako bi primijenili ono što su naučili. Pojam refleksivnog praktičara (Argyris & Schön 1996.) i važnost učitelja kao nositelja društvene promjene (Fullan 1993., Priestley et al. 2012.).

PRAKSA

Jaz između teorije i prakse, kao i između obrazovanja učitelja i stvarnosti u školama, naznačen je nekoliko puta u razgovorima vezanima uz stručno usavršavanje učitelja. Nije dovoljno predavati o filozofiji uključivog obrazovanja ili govoriti o važnosti uključivog obrazovanja. Isto tako nije dovoljno poučavati teoriju uključivih praksi, poput pojedinačnog obrazovnog planiranja ili strategija za razlikovanje nastave te poznavati strategije

formativne procjene. Prijenos znanja uspješan je samo ako se u učiteljsku svakodnevnu praksu zaista uključuju nove sposobnosti, vještine i znanje, novi uvidi i gledišta. Sve što učitelju uče mora se slagati sa načinima koji u konačnici podržavaju proces uključivosti. Ono što čini razliku u stvarnim školskim situacijama nije ono što učitelji znaju ili u što vjeruju, već ono što rade ili su u mogućnosti raditi u svojim stvarnim radnim kontekstima. Ovaj se alat zato usmjeruje na praksu učitelja i naglašava važnost učiteljskog djelovanja. Okvir za uključive prakse uzima sposobnosti naznačene u profilu uključivih učitelja (Europska agencija 2012.) i širi ih na prakse. Vjerovanja, stavovi, vještine i znanja, kao i sposobnosti, moraju biti usmjereni na smislene ciljeve i željene ishode. U obzir se mora uzeti i društveni i fizički kontekst u kojem se koriste. Specifične situacije zahtijevaju aktivaciju posebnog sklopa vjerovanja, stavova, vještina i znanja te sposobnosti i uporabu primjerenih metoda i procesa. Alat se zato usmjerava na razvoj uključivih praksi radije nego na izolirane sposobnosti.

AKTIVNOSTI

“Praksa” predstavlja opći pojam za sve bitne aktivnosti i postupke koji se provode u ispunjavanju profesionalnih naloga i obveza. Učiteljske sposobnosti postaju vidljive putem postupaka i imaju utjecaj na studente, kolege, roditelje, kao i na druge stručnjake ili članove zajednice. Aktivnost učitelja može težiti ka podržavanju dječaka iz socijalno ugrožene sredine u postizanju kurikuluma, stvaranju pozitivnog okruženja učenika za sve studente ili pojašnjavanju strategije učenja u skupinama s kolegom. Sve te aktivnosti moraju se spojiti na način koji podupire ostvarenje uključivog obrazovanja. Uveden je model (vidi okvir) za analizu praksi i aktivnosti putem utvrđivanja elemenata koji odgovaraju na sljedeća pitanja: Tko provodi aktivnost? Na što je aktivnost usmjerena? Zašto ili u koju svrhu se aktivnost provodi? Kako se provodi aktivnost? Gdje se aktivnost provodi?

Isto vrijedi i za aktivnosti obrazovanja učitelja. Sve što čine pružatelji obrazovanja učitelja trebalo bi doprinijeti ostvarenju uključivog obrazovanja. Unaprjeđenje postojećih ili stvaranje novih modula, programa ili radionica za razvoj učiteljskih sposobnosti koje su važne za uključivo obrazovanje, uključuje niz aktivnosti. Potrebno je odrediti nedostatke ili probleme postojećih programa; potrebna je procjena potreba kako bi se razvilo sveobuhvatno razumijevanje onoga što učitelji koji rade u uključivom okruženju moraju biti u mogućnosti učiniti itd. Alat opisuje proces unaprjeđenja kao niz aktivnosti koje mogu provoditi pružatelji obrazovanja učitelja i drugi sudionici. Za aktivnosti učitelja u školama i aktivnosti obrazovanja učitelja koristi se isti model kao i za opisivanje aktivnosti. Osnovna je pretpostavka da se usmjeravanjem na praksu lakše može premostiti jaz između onoga što se uči u okruženjima obrazovanja učitelja i prakse učitelja u školama.

2. dio

Unaprjeđenje aktivnosti obrazovanja učitelja

Unaprjeđenje aktivnosti obrazovanja učitelja

---

1. Uvod i pregled

ORGANIZACIJA ALATA

Alat za unaprjeđenje aktivnosti obrazovanja učitelja organiziran je nizom aktivnosti. Osnovna pretpostavka jest da se najbolje olakšava poboljšanje postojećih modula, programa, radionica ili projekata ukazivanjem na ono što se može učiniti tijekom procesa. U ovome dijelu alata korisnik će pronaći niz aktivnosti koje vode kroz različite korake unaprjeđenja postojećih aktivnosti obrazovanja učitelja ili stvaranja novih. Opis aktivnosti omogućuje orijentaciju u procesu unaprjeđenja i olakšava osvrt čak i onima iskusnima u procesu razvoja kurikuluma. To je posebice korisno ako su u proces unaprjeđenja uključene različite osobe s različitim pozadinama koje moraju sinkronizirati svoje aktivnosti. Jasan opis aktivnosti i niz kojim se provode potiče raspravu među sudionicima. Time se dodaje transparentnost procesu unaprjeđenja i stvaraju se mogućnosti uključivanja i pridonošenja. To je osobito važno u kontekstu uključivog obrazovanja.

Alat ujedno uključuje okvir za uključive prakse u sljedećem dijelu. Ovaj okvir organizira aktivnosti uključivih učitelja unutar četiriju područja prakse. Sadrži elemente dobre prakse koje uključivi učitelji trebaju steći tijekom svoje karijere. Okvir daje informacije o onome što učitelji trebaju naučiti kako bi postali uključivi praktičari dok prolaze kroz početno osposobljavanje kako bi postali učitelji, kad postanu iskusniji i, konačno, kad počnu poučavati druge učitelje o uključivim praksama. Tu će informaciju izvesti korisnici ovog alata kako bi razmislili o sadržaju koji nedostaje, važnim sposobnostima koje učitelji trebaju razviti ili praksama koje se trebaju provesti.

USMJERENOST NA PRAKSU

U konačnici, obrazovanje učitelja za uključivo obrazovanje teži preobrazbi prakse u školama kako bi se promicala uključivost, a ne isključivost. Važno je ne ispustiti iz vida ovaj cilj. Uključivim školama potrebni su praktičari koji su u stanju promicati uključivost, a ne o njoj samo pričati ili pisati. Aktivnosti obrazovanja učitelja moraju pridonositi uključivim praksama, izravno radeći sa stručnjacima u školama ili neizravno putem izgradnje kapaciteta za studiranje učitelja studenata na sveučilištima ili pedagoškim fakultetima. Sposobnosti učitelja postaju vidljive i učinkovite jedino putem njihovim postupaka i aktivnosti u stvarnom životu. Ono što školu čini uključivom ili neuključivom jest učinak svih tih aktivnosti poduzetih zajedno. Dakle, ovaj je alat usmjeren na praksu radije nego na teoriju, na ono što uključivi praktičari trebaju biti u mogućnosti učiniti, a ne samo na ono što moraju znati ili ne. Pozitivni stavovi i vjerovanja, potrebne vještine, znanje i sposobnosti od velike su važnosti i zato se moraju razviti. Međutim, ono što je čak i važnije jest kako se koriste u praksi. Alat se zato usredotočuje na prakse: praksu unaprjeđenja aktivnosti obrazovanja učitelja i praksu uključivih škola koje te prakse žele poboljšati.

Alat uvodi novi model u analiziranju i opisivanju aktivnosti kako bi se usredotočio na praksu. Alat se usredotočuje na to kako spojiti određene sposobnosti u svakodnevnoj učiteljskoj praksi radije nego na određivanje bitnih karakteristika ili kvaliteta učitelja. Alat uzima u obzir perspektivu postupaka učitelja ili drugih stručnjaka. Dobra praksa je opisana u okviru s ovoga gledišta. Na primjer, prilikom poučavanja raznolike skupine djece: što primjećuju, što im privlači pažnju, koja se vjerovanja, stavovi ili namjere aktiviraju? Koje strategije primjenjuju i kakva se atmosfera stvara u učionici? Praksu određuje ono što učitelji rade, kako

to rade, koje su njihove namjere dok to rade i uklapa li se sve to u kontekst u kojem rade. Na primjer, važna sposobnost uključivih učitelja jest promatranje i procjena različitosti među studentima. No, ako se prihvaćanje različitosti povezuje s niskim očekivanjima, sposobnost procjene zapravo dovodi do diskriminirajuće prakse učenja.

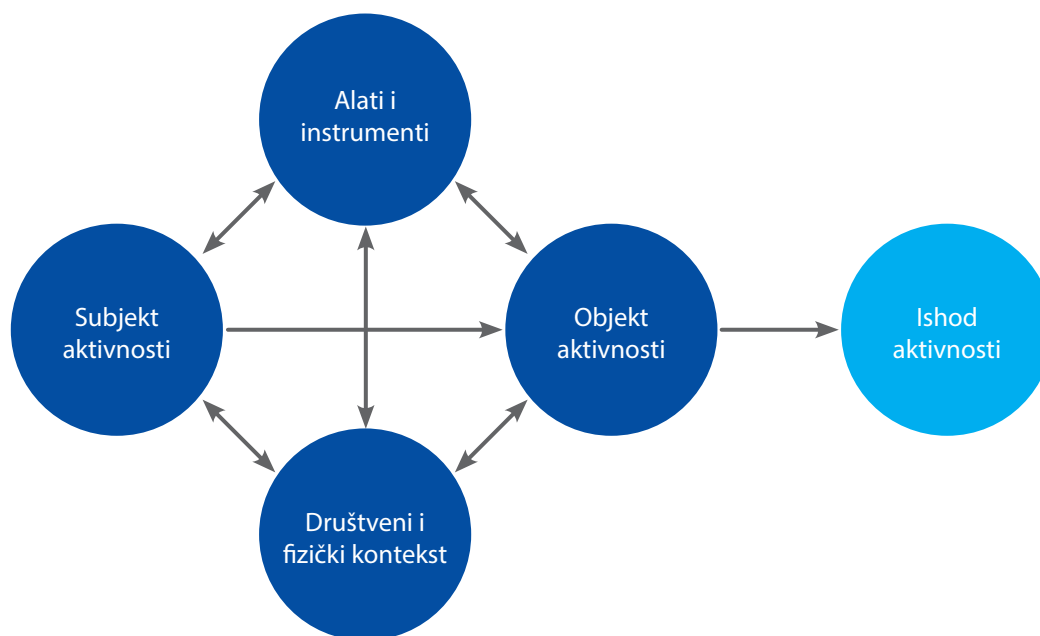
MODEL AKTIVNOSTI

Model aktivnosti pomaže u promišljanju ne samo onoga što uključivi praktičari rade ili bi trebali raditi, već i onoga što oni pokušavaju ili očekuju postići putem svojih postupaka i aktivnosti. Učitelj kao nositelj spaja skup vjerovanja, stavova, vještina, znanja i sposobnosti prilikom svake aktivnosti u učionici ili drugim situacijama vezanima uz školu. Biti uključivi praktičar ne znači (samo) ostvariti vrhunski rezultat na završnim ispitima ili znati točan odgovor na pitanje o uključivom obrazovanju. Prema postupcima učitelja trebamo procijeniti jesu li oni učinkoviti u poticanju učenika i kao nositelji društvenih promjena u pogledu uključivog obrazovanja. Tu je u pitanju učiteljska sposobnost u istoj mjeri kao i aktivacija tih sposobnosti u pravom trenutku.

Model aktivnosti u ovom se alatu koristi u dvije svrhe. Prvo, kako bi se opisale aktivnosti uključene u proces unaprjeđenja i drugo, kako bi se opisale sveukupne aktivnosti uključene u uključive prakse u školama. Model pomaže istaknuti glavne čimbenike bilo koje aktivnosti. Čimbenici koji se koriste u modelu aktivnosti odgovaraju na sljedeća pitanja:

- *Tko to čini (subjekt aktivnosti)?*
- *Što se čini (objekt aktivnosti)?*
- *Zašto ili iz kojeg razloga se čini (ishod aktivnosti)?*
- *Kako se to čini (alati i instrumenti)?*
- *Gdje se to čini (društveni i fizički kontekst)?*

Ti su čimbenici predstavljeni u modelu na sljedeći način:

Slika 1: Model aktivnosti za opisivanje praksi

Definicije čimbenika:

“Subjekt” se odnosi na osobu ili ljude koja(i) obavlja(ju) aktivnost. Aktivnost se shvaća i analizira iz njegove/njezine perspektive (npr. učitelj edukator ili učitelj u osnovnoj školi).

“**Objekt**” se odnosi na fokus aktivnosti; određuje ono na što je aktivnost usmjerena. To se može odnositi na drugu osobu, problem, temu ili fizički objekt. Kvaliteta objekta ovisit će o razumijevanju, stavu i iskustvu subjekta, kao i o prirodi same aktivnosti (npr. različite kvalitete vode važne su kad pijem, određujem litru, plivam u jezeru ili čitam *Noinu arku*).

“**Ishod**” se odnosi na sve željene i neželjene rezultate ili utjecaje koji su stvoreni prilikom obavljanja neke aktivnosti (npr. uspjeh, neuspjeh). Ishodi se predviđaju pomoću izjava o svrsi ili ciljevima, mogu biti namjerni ili nenamjerni.

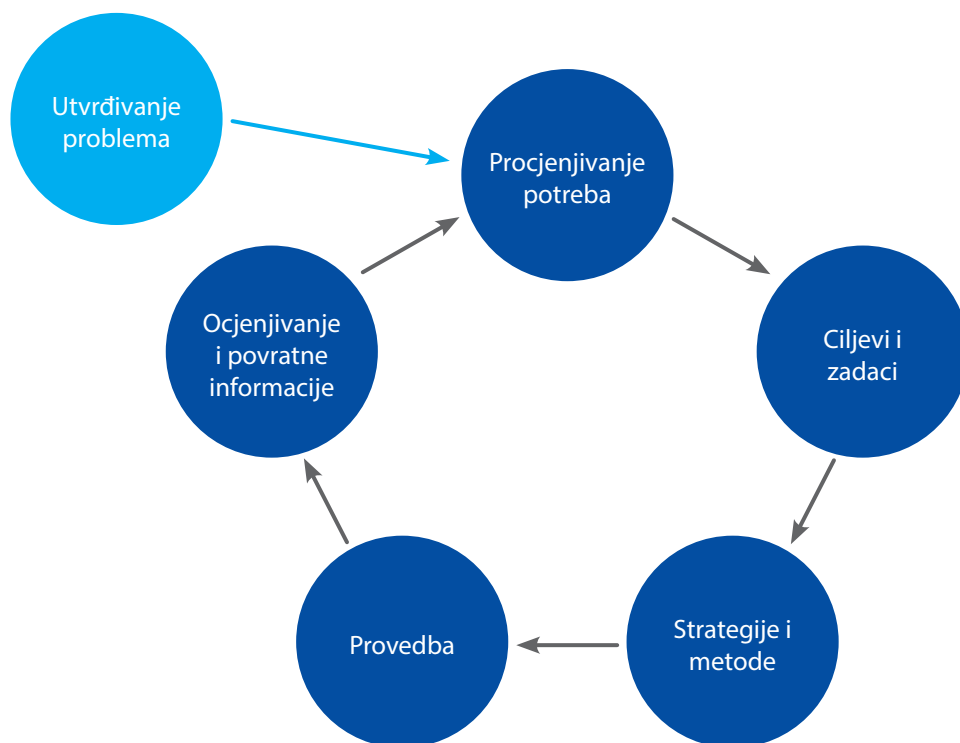
“**Alati i instrumenti**” predstavljaju fizičke i kognitivne alate ili metode koje se koriste za obavljanje aktivnosti (npr. udžbenik, strategije učenja, jezik kao alat za komunikaciju).

“**Kontekst**” se odnosi na osobine društvenog okruženja ili okolinu u kojoj se obavlja aktivnost. To može upućivati na društvene vrijednosti, vjerovanja, načela ili pravila, ali i na ozračje u učionici, potporu kolega. Čak su i fizička okruženja ponekad izrazi društvenih vjerovanja i praksi koji se iskazuju putem infrastrukture, zgrada i drugih promjena u prirodnom okruženju koje je napravio čovjek.

Model aktivnosti koristi se za svaku aktivnost kako bi se dao osvrt. Subjekt ili agent koji se koristi alatom i kontekst u kojem se taj alat koristi može se razlikovati i zbog toga se ne uključuje. No, osvrt za svake aktivnosti navodi svrhu ili namijenjeni ishod (ishod), fokus aktivnosti (objekt) i materijale ili metode (alati i instrumenti).

CIKLUS RJEŠAVANJA PROBLEMA

Unaprjeđenje aktivnosti obrazovanja učitelja kako bi se uskladile sa zahtjevima uključivog obrazovanja najbolje opisuje proces rješavanja problema. Problemi poput unaprjeđenja aktivnosti obrazovanja učitelja rješavaju se putem međusobno povezanih aktivnosti koje se provode u smislenom slijedu. Aktivnosti vode korisnika kroz pitanja koja treba riješiti i probleme koje treba razjasniti prije nego što se počne mijenjati trenutačna praksa obrazovanja učitelja. One uključuju informacije iz okvira u obliku koji je koristan na određenim stupnjevima ciklusa rješavanja problema. Okvir pomaže da se iz vida ne izgubi cjelokupna svrha unaprjeđenja obrazovanja učitelja, a to je povećanje njihove učinkovitosti u podupiranju ili promicanju uključivih praksi. Ciklus rješavanja problema koji se koristi za organizaciju aktivnosti unaprjeđenja prikazan je na Slici 2:

Slika 2: Ciklus rješavanja problema

Unaprjeđenje neće u praksi biti strogo linearan proces poduzimanja jednog koraka nakon završetka prethodnoga. To je interaktivan i dinamičan proces u kojem do napretka često dolazi na dvama koracima istodobno, zato što će napredak na jednom koraku otvoriti nove ideje o sljedećem ili prethodnom koraku. Iako će cjelokupni proces ići u skladu s ciklusom rješavanja problema, ponekad će biti potrebno vratiti se jedan korak unatrag kako bi se razmislile nove ideje. U stvarnom životu, razvoj kurikuluma nikad ne završava zbog toga što provođenje istoga naglašava potrebe za prilagodbama i određuju se zahtjevi za novo osposobljavanje. Različiti koraci u ciklusu rješavanja problema jesu sljedeći:

Utvrđivanje problema

Utvrđivanje problema znači osvijestiti cjelokupnu potrebu za promjenom. Kako bi se razumjela potreba za promjenom, potrebno je analizirati trenutačni pristup, praksu ili situaciju zato što se povezuje s idealom ili vizijom uključive prakse. Kako bi se pomoglo u izradi ove široke vizije, ovaj alat pruža model uključive učiteljske prakse s kojom se može usporediti cjelokupni pristup koji koristi pružatelj obrazovanja učitelja. Ishod ove analize jest široko razumijevanje objekta i ciljeva u potrebi za transformacijom. Na primjer, ako glavni problem predstavljaju sadašnje prakse u pogledu donošenja kurikuluma u školama, informacije koje su omogućile prakse "podupiranja svih učenika kako bi im se olakšao pristup kurikulumu" mogu biti korisne u ostvarivanju vizije uključivih praksi. Zbog ove vizije razvijena je potreba za promjenom ili razumijevanje trenutačnog problema.

Procjenjivanje potreba

Procjena potreba koristi cjelokupno utvrđivanje problema i nastoji shvatiti što to znači određenoj ciljnoj skupini. Ciljna skupina razlikovat će se ovisno o glavnoj aktivnosti pružatelja obrazovanja učitelja. Tijekom početnog obrazovanja ili obrazovanja tijekom školovanja ciljnu skupinu predstavljaju učitelji studenti, aktivnosti obrazovanja učitelja na radnome mjestu mogu se usredotočiti na učitelje početnike, iskusne učitelje ili oboje. Mentorski programi ili programi obrazovanja za stjecanje zvanja učitelja općenito ciljaju na iskusne učitelje koji žele steći određenu stručnost u radu s učiteljima ili drugim stručnjacima. Neki pružatelji obrazovnih aktivnosti za uključivo obrazovanje obuhvaćaju dodatne ciljne skupine kao što su drugi stručnjaci koji rade u uključivim školama, ravnatelji, predstavnici lokalne vlasti, nadzornici, edukatori učitelja ili drugi članovi zajednice. Procjena potreba temelji se na posebnoj praksi za koju se očekuje da će je ciljna skupina razviti u kontekstu uključivog obrazovanja. Učiteljima i drugim stručnjacima koji rade u uključivim školama, četiri područja prakse služiti će kao model u usporedbi s kojim će se definirati propusti ili potrebe za razvojem. Korisnik će tada trebati odlučiti koje propuste treba riješiti u aktualnoj aktivnosti obrazovanja učitelja.

Ciljevi i zadatci

Nakon što se utvrde potrebe ciljnih učenika i donese odluka o tome koje odluke treba riješiti, mogu se razviti ciljevi i zadatci aktivnosti obrazovanja učitelja. Sveukupni cilj bit će postavljen u odnosu na četiri područja prakse odabirom jednog, dvaju, triju ili uzimajući u obzir sva četiri. Na primjer, vrednovanje raznolikosti učenika može biti glavni zadatak radionice koju održava lokalna nevladina organizacija za školu s vrlo raznolikom učeničkom populacijom, dok će se magistarski program o uključivom obrazovanju usredotočiti na sve četiri prakse. Nakon što se razviju sveukupni ciljevi, detaljan opis praksi razvijen pomoću okvira može se uporabiti za razvijanje jasnije određenih zadataka. Zadatci ovise o ciljnoj skupini i mogu obuhvaćati promjenu stavova i vrijednosti, stjecanje znanja i vještina, razvoj kompetencija ili djelatnosti. Zadatci nisu samo izjave o idealnom budućem stanju, nego su povezani i sa shvaćanjem aktivnosti ili sredstava koja će pomoći učiteljima u razvijanju uključivih praksi. Drugim riječima, zadatci obuhvaćaju sveukupne specifikacije buduće aktivnosti obrazovanja učitelja.

Strategije i metode

Nakon što se razjasne ciljevi i zadatci, fokus se premješta na ono što treba učiniti u budućnosti i kako. Na temelju sveukupnih specifikacija i shvaćanja o tome što učitelji trebaju moći raditi kao rezultat nadogradnje aktivnosti obrazovanja učitelja, mora se posvetiti pozornost onome što će se točno učiniti i kako postići te ciljeve i zadatke. Treba razviti razumijevanje sadržaja kurikuluma (obuhvat) i načina na koji će ciljna skupina biti uključena u učenje. Treba razmisliti o tome gdje je najbolje da se ta aktivnost održi, definirajući time društveni i fizički kontekst buduće aktivnosti obrazovanja učitelja. U osnovi, tu je riječ o objedinjavanju sadržaja, ciljeva, metoda i konteksta kako bi se definirale buduće aktivnosti učenja za predmetnu ciljnu skupinu. Riječ je i o razvijanju smislenog slijeda različitih aktivnosti i njihovom iznošenju u obliku plana, programa ili kurikuluma.

Provedba ili realizacija

Ova je aktivnost ključna za uspjeh nove prakse obrazovanja učitelja. Započinje s nečim što je već u svijesti ljudi i usmjereno je prema stvarnosti. Provedba ili realizacija vaše nove aktivnosti obrazovanja učitelja znači ostvariti planiranje i stvoriti novu praksu obrazovanja učitelja. Uzevši u obzir da će to uvelike ovisiti o specifičnoj situaciji korisnika, u ovom se alatu ne može pružiti previše informacija o tome kako dalje postupati. Korisnik će možda trebati dobiti političku potporu kako bi se osigurala održivost njegove aktivnosti, vjerojatno i uključujući akreditaciju od državne institucije. Možda će postojati potreba za utvrđivanjem ili dobivanjem potrebnih resursa, infrastrukture i potpore. Moguće prepreke treba utvrditi i riješiti te promisliti o uvodu nadograđene aktivnosti obrazovanja učitelja. Može biti potrebno steći prihvaćanje od i stvoriti savezništva s učiteljima, ravnateljima, lokalnim vlastima i drugim bitnim skupinama. Treba promisliti o dokumentaciji, administraciji i usavršavanju nove prakse jer postaje aktivnošću u stvarnom svijetu.

Procjena i povratne informacije

Procjena nove prakse obrazovanja učitelja podrazumijeva procjenu svake sastavnice vaše prakse:

- *Jesu li odabrani sveukupni ciljevi bili prikladni za usmjeravanje vaše nove prakse?*
- *Jesu li planirani zadatci postignuti?*
- *Jesu li sudionici promijenili svoja vjerovanja i stavove, stekli vještine i znanje, razvili kompetenciju i djelatnost kao što je planirano?*
- *Jesu li odabrane strategije i metode prikladne?*
- *Jesu li stvorene nužne prilike za učenje?*

Da zaključimo: Je li nova aktivnost obrazovanja učitelja provedena kao što je zamišljeno? Kako bi se procijenila nova aktivnost obrazovanja učitelja i dobile povratne informacije od sudionika i njihovih dionika, model aktivnosti može se ponovno primijeniti. U ovom alatu, provedba, procjena i povratne informacije opisane su kao jedna aktivnost planiranja jer će stvarnu realizaciju i sljedeće korake trebati usmjeravati prema specifičnim okolnostima u kojima se provodi aktivnost obrazovanja učitelja.

AKTIVNOSTI RJEŠAVANJA PROBLEMA

Svaki korak ciklusa rješavanja problema obuhvaća tri aktivnosti. Za svaku se aktivnost omogućuje pregled koristeći se sastavnicama modela aktivnosti. Nakon toga, korisniku se daju neke informacije koje pomažu u provođenju aktivnosti i ističu važne pojedinosti koje treba razmotriti. Aktivnost se zatim detaljnije opisuje, omogućujući obrasce ili predloške koji se mogu uporabiti za povezivanje aktivnosti s okvirom za uključive prakse (vidi sljedeći dio).

Pregled predloženih aktivnosti za svaki korak ciklusa rješavanja problema predstavljen je ovdje kako bi se olakšala orijentacija:

Utvrđivanje problema: usredotočenost na prakse za uključivo obrazovanje

Aktivnost 2.1.: Utvrđivanje sveukupnih promjena i problema stručnjaka

Aktivnost 2.2.: Razvijanje široke vizije uključivih praksi

Aktivnost 2.3.: Definiranje sveukupne potrebe za promjenom

Procjena potreba: usredotočenost na profesionalce za uključivo obrazovanje

Aktivnost 3.1.: Procjenjivanje potreba s gledišta ciljne skupine

Aktivnost 3.2.: Procjenjivanje potreba s vlastitoga gledišta

Aktivnost 3.3.: Definiranje potreba koje treba riješiti u određenoj aktivnosti obrazovanja učitelja

Ciljevi i zadatci: vizualizacija nove prakse obrazovanja učitelja

Aktivnost 4.1.: Vizualizacija ciljeva i ishoda

Aktivnost 4.2.: Vizualizacija sredstava i konteksta

Aktivnost 4.3.: Razvijanje novih specifikacija

Strategije i metode: vizualizacija nove prakse obrazovanja učitelja

Aktivnost 5.1.: Definiranje aktivnosti i svrha nove sastavnice

Aktivnost 5.2.: Definiranje metoda i postavki

Aktivnost 5.3.: Postavljanje svega zajedno

Provedba, procjena i povratne informacije: realiziranje nove prakse obrazovanja učitelja

Aktivnost 6.1.: Razvijanje plana provedbe

Aktivnost 6.2.: Osiguravanje potrebnih uvjeta

Aktivnost 6.3.: Administriranje, ocjenjivanje i dobivanje povratnih informacija

2. Utvrđivanje problema: usredotočenost na stručnjake za uključivo obrazovanje

AKTIVNOST 2.1.: UTVRĐIVANJE SVEUKUPNIH PROMJENA I PROBLEMA STRUČNJAKA

Pregled

Svrha:

- steći razumijevanje i povećanu svijest o izazovima povezanim s ostvarivanjem uključivog obrazovanja u smislu povezanosti s učiteljskom praksom;
- razviti pregled problema s učiteljskom praksom u kontekstu ostvarivanja uključivog obrazovanja.

Fokus aktivnosti:

- suvremena profesionalnost učitelja u vašoj regiji ili zemlji;
- izazovi i problemi sa suvremenim profesionalizmom učitelja u četiri područja bitna za uključivo obrazovanje: (1) osobni profesionalni razvoj, (2) vrednovanje različitosti učenika, (3) potpora svim učenicima te (4) surađivanje s drugima.

Materijali i metode:

- ljepljivi papirići, ploča za prezentaciju ili veliki list papira, kemijske olovke
- Predložak modela aktivnosti
- *brainstorming* (razmjenjivanje ideja), organiziranje i dokumentiranje problema i izazova

Pozadinske informacije:

- *Okvir za uključivu praksu učitelja: Okvir za uključive prakse u školama* (u ovom alatu)
- *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija, 2012.)
- *UNICEF-ovi Moduli uključivog obrazovanja Obuka edukatora* (UNICEF, 2015.)

Informacije za korisnika

Prije mijenjanja aktivnosti obrazovanja učitelja kako bi rješavale pitanja povezana s uključivim obrazovanjem, važno je steći sveobuhvatno razumijevanje položaja učitelja u školama. "Dobro postavljen problem je napola riješen problem" (Dewey, 1938.), drugim riječima, ako se postigne odgovarajuće razumijevanje određenog problema, stvarno će rješavanje biti mnogo lakše. Ovdje fokus nije na "učitelju kao problemu", već na problemima i na izazovima s kojima se učitelji susreću u svakodnevnom poslu.

Ta se aktivnost može provoditi *ad hoc* bez pomnije pripreme, ali korisnik bi trebao dobro razumjeti uključivo obrazovanje i način na koji učitelji mogu doprinijeti ostvarivanju uključivih praksi u školama. Istodobno, ta aktivnost također pomaže pri aktiviranju i pojašnjavanju razumijevanja uključivog obrazovanja prisutnog kod sudionika. Ako se tijekom ove aktivnosti uoče velika odstupanja, možda će ih biti potrebno riješiti detaljnije i tijekom duljeg postupka nego li je ovdje opisan. Korisnik bi mogao odlučiti da prikupi bitne informacije od različitih dionika putem intervjua, anketa ili analiza dostupnih podataka i informacija.

Osnovni model za učiteljske aktivnosti dio je okvira za uključive prakse obuhvaćenog ovim alatom i može se ovdje uporabiti kao referenca. Model se može uporabiti kao pomoć pri organiziranju rezultata vježbe *brainstorminga*. Ističe sveukupno usmjerenje uključivih praksi prema učeniku – umjesto prema kurikulumu kao sveukupnom alatu. Model također obuhvaća društveni i fizički kontekst u kojem se kurikulum primjenjuje. Rezultati vježbe *brainstorminga* također su organizirani u ovom modelu radi pojašnjenja: govorimo li o uvjerenjima učitelja o raznolikosti općenito, o donošenju fleksibilnog kurikuluma, o raznolikosti kod učenika ili o stvaranju uvažavajućeg okruženja za učenje? Model se također može uporabiti za utvrđivanje propusta. Na

primjer, kao problem se može spomenuti nedovoljna osviještenost učitelja u vezi s osobama s invaliditetom. Nedovoljna osviještenost nije uočljiva, pa treba postaviti pitanje kako se taj problem odražava u praksi.

Osim osnovnog modela učiteljskih aktivnosti koji možete ovdje pronaći, možete proučiti i *Profil uključivih učitelja* koji je razvila Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje (2012.). Profil pruža detaljnije informacije o sposobnostima učitelja s obzirom na vlastiti profesionalizam učitelja (učitelj), vrednovanje raznolikosti učenika (učenik), potpora svim učenicima (kurikulum) i surađivanje s drugima (kontekst). *Moduli o uključivom obrazovanju Obuka edukatora* (UNICEF, 2015.), osobito Modul 1 obuhvaća aktivnosti koje pružaju pregled toga što se podrazumijeva tim četirima domenama sposobnosti uključivih učitelja.

Ta se aktivnost usredotočuje na probleme i izazove koje susreću stručnjaci koji rade u školama, osobito učitelji. To ne znači da ne postoje problemi ili izazovi povezani s drugim dionicima ili s kontekstnim čimbenicima kao što su politika ili zakonodavstvo, društveni stavovi ili resursi. Ali s obzirom na to da se ovim alatom nastoji poboljšati aktivnosti obrazovanja učitelja, potrebna je usredotočenost na stručnjake i njihove prakse.

Opis aktivnosti

Korak 1: Brainstorming o problemima i izazovima stručnjaka povezanim s uključivošću

Brainstorming je jednostavna ideja za aktiviranje razmišljanja, iskustava te za prisjećanje stvari koji su vam drugi rekli. Jedan od načina postupanja jest korištenje malih papirića ili ljepljivih papirića za bilježenje razmišljanja.

Sljedeće pitanje može se iskoristiti za stimuliranje razmjene ideja:

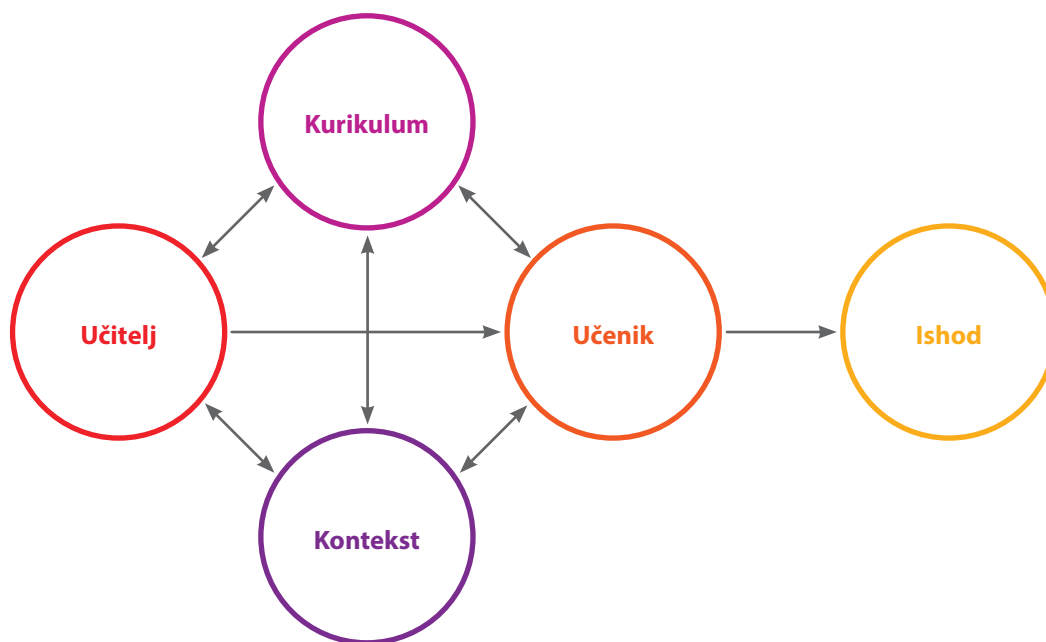
- Koji su glavni problemi s kojima se učitelji susreću u školama u vašoj zemlji povezani s uključivom obrazovanjem?
- Koji su glavni problemi učitelja pri ostvarivanju uključivog obrazovanja?
- Što bi uključivi stručnjaci trebali moći raditi osim onog što je njihova trenutačna praksa?

Korak 2: Organiziranje problema i izazova u četiri domene uključive prakse

Nakon što zapišete sva svoja razmišljanja, sljedeća vam pitanja mogu pomoći pri *brainstormingu* koji je usmjereniji:

- Koji su problemi povezani s identitetom učitelja kao uključivog stručnjaka?
- Koji su problemi povezani s raznolikošću učenika?
- Koji su problemi povezani s kurikulumom i nastavnim strategijama?
- Koji su problemi povezani s kontekstom (npr. učionica, škola, zajednica)?

Ovim se pitanjima možete koristiti kako biste istaknuli različite probleme i izazove sveukupne učiteljske prakse. Kada dovršite *brainstorming*, trebali biste organizirati ljepljive papiriće u skladu s temom i provjeriti jesu li potpuni. Ako shvatite da za određeni problem imate informacije samo za jednu ili dvije sastavnice, možda ćete htjeti nastaviti s *brainstormingom* o drugim sastavnicama.

Slika 3: Osnovni model učiteljskih aktivnosti za organiziranje i nadopunjavanje rezultata aktivnosti "brainstorminga"

Korak 3: Dokumentiranje izazova i problema koristeći se slikom 3 ili u bilo kojem drugom formatu po vašem odabiru

Nakon što organizirate svoju kolekciju problema i izazova, važno je to prikladno dokumentirati. Rezultati ove aktivnosti bit će vam potrebni kako biste usmjeravali sljedeće korake u postupku.

AKTIVNOST 2.2.: RAZVIJANJE ŠIROKE VIZIJE UKLJUČIVE PRAKSE

Pregled

Svrha:

- steći jasnoću o sveukupnoj viziji uključive prakse koja će usmjeravati postupak nadogradnje
- organizirati sastavnice ove vizije u praksu koristeći se modelima aktivnosti

Fokus aktivnosti:

- vaša vizija uključive prakse odgovara na pitanja: Tko? Što? Zbog čega / zašto? Kako? Gdje?
- model aktivnosti okuplja sastavnice vizije

Materijali i metode:

- predložak modela aktivnosti
- papir, kemijske olovke, ljepljivi papirići (neobvezno)
- vizualizacija i organiziranje vizija u praksu

Dodatne informacije

- *Okvir za uključivu praksu učitelja: Okvir za uključive prakse u školama* (u ovom alatu)
- *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija, 2012.)
- UNICEF-ovi *Moduli uključivog obrazovanja Obuka edukatora* (UNICEF, 2015.)

Informacije za korisnika

Stjecanje širokog razumijevanja problema i izazova učitelja nije dovoljno da bi se zaista shvatilo što treba promijeniti u vlastitoj praksi i koja pitanja treba riješiti aktivnošću obrazovanja učitelja u budućnosti. Ono što je sada potrebno jest šira vizija o tome kako stvari mogu biti drugačije. Vizualizacija idealne situacije važna je jer pruža usmjerenje prema postupku rješavanja problema. Nedostatak razumijevanja o tome kuda želite ići može prouzročiti gubitak predodžbe o tome što je ključno i usredotočenost na detalje koji ne pružaju zaključke ni o čemu stvarno bitnom.

Jednostavno je izvaditi knjige, pogledati *web*-mjesto ili razgovarati sa stručnjacima koji opisuju razne kompetencije učitelja važne pri rješavanju različitosti među učenicima, vrstama stavova koji su nužni ili vještinama povezanim s rješavanjem određenih pitanja koja su povezana s uključivim obrazovanjem. Teže je vizualizirati kako se svi ti stavovi, vjerovanja, vještine i znanje te kompetencije zaista udružuju kako bi se ostvarilo uključivo obrazovanje. S obzirom na specifičnu situaciju, u određenoj školi i zajednici sa specifičnim potrebama učenja svojih učenika učitelji moraju moći vježbati uključivo obrazovanje – a ne samo razgovarati o tome. “Vježbanje razmišljanja” znači zauzimanje gledišta učitelja i zamišljanje onoga na što se učitelj (tko?) usredotočuje pri djelovanju (što?) te s kojim namjerama ili svrhom (zbog čega / zašto?). Također je potrebno promisliti o metodama i alatima (kako?) kojima će se učitelj koristiti te u kojem okruženju (gdje) učitelj izvodi radnje. Model aktivnosti ujedinjuje ta pitanja i pomaže u razvoju vizije uključivih praksi, umjesto razmišljanja o zasebnim kvalitetama učitelja. Vaše ideje, stoga, treba organizirati tako da budu međusobno smisleno povezane. To se postiže tako da se organiziraju u model aktivnosti. Razmišljanje tijekom vježbi umjesto zasebnih ideja “dobre prakse” u početku može predstavljati izazov. Ali prednosti sveobuhvatnog pristupa radi stjecanja razumijevanja uključivih praksi premašuju poteškoće koje se susreću pri privikavanju na taj novi pristup.

Stoga je važan sljedeći korak vizualizacija o tome kako bi stvari mogle biti drugačije i kako bi izgledala uključivija praksa u školama. Tu aktivnost možete provesti sami ili s drugim ljudima iz vlastite organizacije ili zajedno s drugim dionicima. Što je bogatiji unos informacija, to će vaša vizija biti potpunija. Proizvod ove aktivnosti može se također uporabiti za prenošenje vizije drugima, na primjer, pri traženju financijske potpore ili motiviranju drugih da se pridruže postupku nadogradnje.

Opis aktivnosti

Korak 1: Vizualizacija o tome kako stvari mogu biti drukčije

U aktivnosti 2.1. utvrdili ste probleme i izazove s kojima se susreću učitelji pri ostvarivanju uključivog obrazovanja. Sada to ostavite po strani i razmislite o tome kako bi stvari mogle biti drukčije.

Sljedeće pitanje može se iskoristiti za stimuliranje vaše vizualizacije:

- Koja vrsta ljudi radi u uključivoj školi?
- Što rade uključivi stručnjaci?
- Kako fizički izgleda uključiva škola?
- Kako i što djeca i mladi uče u uključivoj školi?
- Gdje se djeca i mladi nalaze kako bi se međusobno upoznali?
- Što uključive škole postižu, a što druge škole ne mogu?
- U kakvoj su interakciji ljudi u uključivoj školi?
- Kako izgleda zajednica u kojoj se nalazi uključiva škola?
- Kako se zajednica može povezati sa školama?

Dodatna pitanja mogu se generirati na temelju rezultata aktivnosti 2.1., utvrđujući rješenja navedenih problema. Zapišite ideje na list papira ili na ljepljive papiriće te izaberite one koje su po vašem mišljenju najvažnije.

U idealnom ćete slučaju u ovoj aktivnosti sudjelovati s drugima. Njihove ulazne informacije učinit će vašu viziju smislenijom za druge dionike. Na primjer, možda biste mogli uključiti stručnjake koji već rade u uključivom obrazovanju ili imaju iskustva u razvijanju uključivih praksi u školama. Komunikacija s drugima pomoći će u razvoju vizije i može olakšati kasniju komunikaciju.

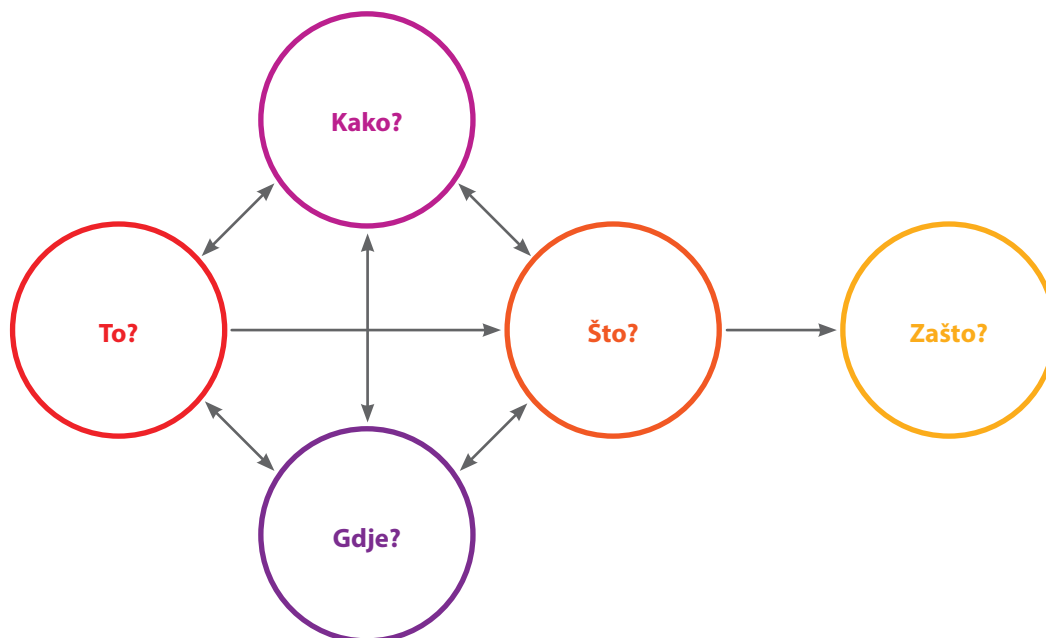
Korak 2: Vizualizacija idealnih uključivih praksi

Najvjerojatnije će korak 1 ove aktivnosti rezultirati mnogim idejama – ne nužno izravno povezano s drugim. Osobito ako su drugi dionici sudjelovali u raspravi, ideje i izjave o tome kako bi trebalo zasnovati stvari u mnogim različitim pogledima na obrazovanje te se mogu riješiti mnoga pitanja koja nisu izravno povezana s uključivim praksama. Sada ćete morati odrediti prioritete, sažeti i organizirati te ideje kako biste stekli viziju o idealnim uključivim praksama. Preporučuje se da koristite model aktivnosti u tu svrhu, navodeći pitanja koja treba riješiti te organizirajući svoje ideje i vizije. *Ovu vježbu možete odraditi sami ili s drugima.* Odgovarajući predložak pronađite u nastavku (slika 4.).

Odaberite najvažnije ideje ili vizije te pokušajte dobiti najpotpuniju sliku rješavanjem svake pomoću sljedećih pitanja:

- **Tko:** Koji su stavovi, vještine i znanja, kompetencije i djelatnost učitelja ili drugih profesionalaca potrebni kako bi se ispunila ta vizija ili ideja? (usredotočenost na subjekt, osobu koja djeluje)
- **Što:** Na što se uključivi stručnjaci trebaju usredotočiti ili na čemu trebaju poraditi ili što primijeniti kako bi se ispunila ta vizija ili ideja? (fokus aktivnosti)
- **Zbog čega / zašto:** Koji ishodi trebaju biti u mislima stručnjaka ili koje namjere ili ciljevi trebaju usmjeravati njihovu praksu kako bi se ispunila ta vizija ili ideja? (svrha)
- **Kako:** Kako uključivi stručnjak poučava, djeluje ili komunicira; koje metode, alate ili kurikulum koristi kako bi ispunio/la tu viziju ili ideju? (alati i predmeti)
- **Gdje:** Gdje uključivi stručnjak treba raditi i koja su obilježja uključivog okruženja potrebnog za ispunjavanje te vizije ili ideje? (kontekst)

Možete se koristiti predloškom modela aktivnosti kako biste razvili svoju viziju idealne uključive prakse učitelja. Ako ovu vježbu radite s drugima, možete prenijeti predložak na prezentacijsku ploču ili se koristiti projektorom/grafoskopom kako biste model projicirali na zid. Tada se možete koristiti ljepljivim papirićima kako biste ujedinili ideje različitih sudionika. Može se koristiti predložak za svaku ideju ili viziju koja se smatra dovoljno važnom i sveobuhvatnom kako bi se na taj način istražila. Možda ćete htjeti slikati sve dovršene predloške radi dokumentiranja.

Slika 4: Korištenje modelom aktivnosti za stvaranje vizije uključive prakse

Korak 3: Dokumentiranje idealnih uključivih praksi

Nakon što dovršite mapiranje vizija u model aktivnosti –razvijajući ih time u idealne buduće prakse, trebat ćete odlučiti koje su od tih vizija dovoljno široke da usmjeravaju kasniji postupak. Možete razviti samo jednu viziju, koristeći se osnovnim modelom učiteljskih aktivnosti (tablica 1) ili se možete odlučiti koristiti četirima domenama učiteljskih praksi (fokus na učitelja, učenika, kurikulum, kontekst).

Način na koji dokumentirate svoju viziju idealnih uključivih praksi učitelja ili drugih stručnjaka ovisit će o kontekstu u kojem se to odvija. Ako ovu aktivnost radi tim učitelja, rezultati mogu biti obuhvaćeni programom razvoja škola. Ako nevladina organizacija razvije takvu viziju, usmjeravat će razvoj njihova programa i pomoći će u komunikaciji s njihovim donatorima ili drugim partnerima. Ključne izjave ove vizije mogu se uporabiti za komunikaciju s drugima o vašoj aktivnosti obrazovanja učitelja, na primjer, tijekom provedbene faze.

AKTIVNOST 2.3.: DEFINIRANJE SVEUKUPNE POTREBE ZA PROMJENOM

Pregled

Svrha:

- istražiti razliku između utvrđenih problema i vizije uključive prakse
- definirati najvažniju potrebu za promjenom povezanu s profesionalizmom učitelja, vrednovanjem raznolikosti učenika, kurikulumom koji podržava sve učenike, suradnjom s drugima radi stvaranja osposobljavajućih okruženja za učiteljsku praksu i obrazovanje učitelja

Fokus aktivnosti:

- problemi i izazovi utvrđeni u aktivnosti 2.1.
- široka vizija uključivih praksi razvijenih aktivnošću 2.2.

Materijali i metode:

- nisu potrebni materijali
- usporedba, rasprava, prikupljanje informacija

Dodatne informacije

- *Okvir za uključive prakse u školama* (u ovom alatu)
- *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija, 2012.)
- *Nastavnička profesija za 21. stoljeće. Unaprjeđenje nastavničkog profesionalizma za uključivo, kvalitetno i relevantno obrazovanje – ATEPIE* (Centar za obrazovnu politiku, Beograd 2013.)
- *Ključne kompetencije za raznolikost* (Vijeće Europe, 2009.)

Informacije za korisnika

Na kraju postupka utvrđivanja problema važno je shvatiti razliku između trenutačne situacije, uključujući sve probleme i izazove s kojima se učitelji susreću u svojoj praksi te viziju uključive učiteljske prakse razvijene u aktivnosti 2.2. Usporedba onoga što je sada i onoga što bi trebalo biti ističe potrebu za obrazovanjem učitelja. Ta je aktivnost u osnovi analiza nedostataka jer uspoređuje trenutačnu praksu sa željenom praksom u budućnosti.

U ovom trenutku fokus nije na onome što bi učitelji trebali naučiti u određenom trenutku svog profesionalnog života (npr. kao učitelj-student, učitelj pripravnik, iskusni učitelj ili stručni učitelj). Fokus je na cjelokupnoj potrebi učiteljske profesije ili drugih profesija koje su uposlene u uključivom obrazovnom okruženju.

Opis aktivnosti

Utvrđivanje potrebe za promjenom

Do sada ste razvili sveukupno razumijevanje problema i toga kako se pojavljuju s obzirom na profesionalizam učitelja, vrednovanje raznolikosti učenika, podršku svim učenicima te na surađivanje s drugima kako bi se stvorilo osposobljavajuće okruženje (aktivnost 2.1.). Proizveli ste ideje o budućoj praksi koje će bolje doprinijeti ostvarivanju uključivog obrazovanja (aktivnost 2.2.).

Sada se uključite u rješavanje sljedećeg pitanja i zapišite svoja razmišljanja:

- Koji su najveći nedostaci između trenutačne prakse i buduće uključive prakse?
- Koja se obilježja vaše vizije mogu riješiti obrazovanjem učitelja i drugih stručnjaka?
- Možete li točno odrediti potrebu za primjenom i to zapisati?

Organizirajte svoje misli oko četiri ideje kompetencija učitelja kao što su definirane u *Profilu uključivih učitelja* (vidi u *Materijali i metode*). Nakon što to postignete, koristite Tablica 1 kako biste dokumentirali potrebu za promjenom. Najprije ispunite dio o "utvrđenom nedostatku/potrebi za promjenom povezanom s učiteljskom praksom", a zatim se osvrnite na odgovarajuće nedostatke i potrebe za promjenom u obrazovanju učitelja. Umjesto korištenja tablice 1 u nastavku, možda ćete se radije koristiti drukčijim formatom kako biste se prilagodili potrebi za detaljima i organizacijom.

	Utvrđeni nedostatak/potreba za promjenom povezana s učiteljskom praksom	Utvrđeni nedostatak/potreba za promjenom povezana s učiteljskom praksom
Profesionalni razvoj za uključive stručnjake		
Vrednovanje različitosti među učenicima radi promicanja, pristupa, sudjelovanja i učenja, postignuća		
Podržavanje svih učenika radi olakšavanja pristupa kurikulumu		
Surađivanje s drugima radi stvaranja osposobljavajućih okruženja		
Druga pitanja:		

Tablica 1: Dokumentacija potrebe za promjenom u četirima domenama uključive prakse

3. Procjena potreba: usredotočenost na prakse za uključivo obrazovanje

AKTIVNOST 3.1.: PROCJENJIVANJE POTREBA S GLEDIŠTA VAŠE CILJNE SKUPINE

Pregled

Svrha:

- steći detaljnije razumijevanje o tome kako potreba za promjenom utječe na vašu ciljnu skupinu

Fokus aktivnosti:

- što vaša ciljna skupina već može, a što ne može učiniti s obzirom na uključive prakse

Materijali i metode:

- popis utvrđenih nedostataka i potreba razvijen u aktivnosti 2.3.
- papir, kemijske olovke, ljepljivi papirići (neobvezno)
- *brainstorming*, dokumentiranje

Dodatne informacije:

- *Okvir za uključive prakse u školama* (u ovom alatu)
- *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija, 2012.)
- *Nastavnička profesija za 21. stoljeće. Unaprjeđenje nastavničkog profesionalizma za uključivo, kvalitetno i relevantno obrazovanje – ATEPIE* (Centar za obrazovnu politiku, Beograd 2013.)
- *Ključne kompetencije za raznolikost* (Vijeće Europe, 2009.)

Informacije za korisnika

U prethodnom je odjeljku usredotočenost bila na sveukupnoj potrebi za promjenom koja utječe na sve stručnjake i sve aktivnosti obrazovanja učitelja. To je bilo važno kako bi se stekao pregled koji se može uporabiti tijekom različitih faza profesionalnog razvoja te za različite stručnjake koji rade u uključivim školama. Sada je potrebna detaljnija i usredotočenija analiza kako bi se shvatile potrebe vaše specifične ciljne skupine (npr. učitelji-studenti na svojim početnim predavanjima obuke, iskusni učitelji koji već rade u školama). Što ta sveukupna potreba za promjenom znači vašoj ciljnoj skupini? Je li vaša ciljna skupina dovoljno kompetentna, a time i sposobna da ostvari uključivu praksu?

Vaša ciljna skupina mogu biti učitelji ili drugi stručnjaci, pa čak i roditelji ili članovi zajednice koji doprinose ostvarivanju uključivog obrazovanja. Vaša ciljna skupina mogu biti učitelji-studenti, učitelji pripravnici, iskusni učitelji ili stručni učitelji. Oni se nalaze u različitim fazama svog profesionalnog razvoja i stoga imaju različite potrebe. U školama koje kreću u profesionalni razvoj kao dio toga da postanu više uključive ova će se aktivnost usredotočiti na njih same i na njihove suradnike na poslu.

Radi ove biste aktivnosti trebali usvojiti širu sliku svoje ciljne skupine kako ne biste isključili moguće buduće sudionike aktivnosti obrazovanja učitelja. To bi moglo obuhvaćati traženje među populacijama različitim od trenutačnih ili širenje djelokruga kako bi se obuhvatilo učitelje u različitim fazama njihova osobnog razvoja ili druge stručnjake.

Opis aktivnosti

Korak 1: Procjenjivanje potreba ciljne skupine – brainstorming

Pregledajte ispunjenu tablicu 1 (proizvod aktivnosti 2.3.; lijevi stupac o utvrđenim nedostacima/potrebi za promjenom povezano s učiteljskom praksom) i razmotrite što ste zapisali kako biste opisali potrebu za promjenom sa stajališta svoje ciljne skupine.

- Koliko će utvrđena potreba za promjenom utjecati na vašu ciljnu skupinu (aktivnost 2.3.)?
- Koja je razlika između trenutačnih praksi i zamišljenih budućih praksi za uključivanje za vašu ciljnu skupinu?
- Koliko je dobro vaša ciljna skupina već pripremljena za preuzimanje te nove prakse?
- Za što se vaša ciljna skupine treba pripremiti u ovom određenom razdoblju profesionalnog razvoja?
- Gdje će vaša ciljna skupina najvjerojatnije naići na poteškoće i zašto (npr. povezano s njihovim stavovima, uvjerenjima, vještinama i znanjem, kompetencijama i djelatnosti)?

Zapišite svoja razmišljanja na komad papira ili na ljepljivi papirić kako vam padnu na pamet. Nakon što dovršite, provedite neko vrijeme organizirajući svoja razmišljanja u odnosu na četiri područja uključive prakse (vidi aktivnost 2.3.) ili u formatu po vlastitom izboru.

Možda ćete htjeti raspraviti ta pitanja s drugim dionicima ili s predstavnicima svoje ciljne skupine kako biste obogatili raspravu te primili dodatne ulazne informacije o potrebama svoje ciljne skupine. Moglo bi biti korisno za buduću suradnju s drugim pružateljima aktivnosti obrazovanja učitelja da probate doći do zajedničkog razumijevanja sveukupnih potreba svoje ciljne skupine u vezi s profesionalnim razvojem.

Korak 2: Uspoređivanje utvrđenih potreba s informacijama pruženima u okviru

Sada se usmjerite na okvir za razvoj uključive prakse. Pročitajte opise za svaku domenu uključive prakse i usporedite ih s rezultatima svoje *brainstorming* vježbe. Upitajte se sljedeća pitanja:

- Naznačuju li navedene informacije u pregledu potrebe koje još niste razmotrili?
- Naznačuju li informacije o Fokusu na sposobnosti potrebe koje još niste razmotrili?
- Naznačuju li informacije o Predmetu i ciljevima potrebe koje još niste razmotrili?
- Naznačuju li informacije o Alatima i strategijama potrebe koje još niste razmotrili?
- Naznačuju li informacije o Kontekstu potrebe koje još niste razmotrili?

Odgovaranjem na ta pitanja trebao bi nastati potpuniji popis potreba bitnih za vašu ciljnu skupinu. U ovoj se fazi samo pobrinite da ste se sjetili svega važnog. Možda ćete se htjeti vratiti na aktivnost 2.2. tijekom koje ste razvili široku viziju uključive prakse. Možda postoje neke točke koje još niste riješili.

Korak 3: Odluka o tome što je važno i povezane potrebe vaše ciljne skupine

Sada vaše rezultate treba organizirati kako biste ih mogli uporabiti u sljedećim koracima ciklusa rješavanja problema. Sada ćete morati odlučiti koje su prakse najvažnije vašoj ciljnoj skupini i utvrditi povezane potrebe: Koje su uključive prakse apsolutno potrebne kako bi vaša ciljna skupina mogla doprinijeti ostvarivanju uključivog obrazovanja? Koje su promjene ili poboljšanja prakse potrebna kako bi se ciljna skupina mogla uključiti u uključive prakse?

Koristite se tablicom 2 kako biste utvrdili važne prakse za svoju ciljnu skupinu i istaknite potrebu za boljom pripremom. Odaberite najvažnije informacije iz koraka 2 i koristite se okvirom kao referencom. Možda biste u ovu aktivnost htjeli uključiti druge dionike ili predstavnike ciljne skupine.

	Sljedeće su prakse vrlo važne za našu ciljnu skupinu:	Naša ciljna skupina treba biti bolje pripremljena za:
Profesionalni razvoj za uključive stručnjake		
Vrednovanje različitosti među učenicima radi promicanja, pristupa, sudjelovanja i učenja, postignuća		
Podržavanje svih učenika radi olakšavanja pristupa kurikulumu		
Suradivanje s drugima radi stvaranja osposobljavajućih okruženja		
Druga pitanja:		

Tablica 2: Potrebe vaše ciljne skupine povezano s važnim praksama

AKTIVNOST 3.2.: PROCJENJIVANJE POTREBA S VLASTITOGA GLEDIŠTA

Pregled

Svrha:

- steći detaljnije razumijevanje o tome kako potreba za promjenom utječe na vas
- definirati svoj doprinos obrazovanju učitelja s obzirom na opseg vašeg mandata

Fokus aktivnosti:

- potrebe kojima se bavite ili ćete se baviti u budućnosti
- vlastita spremnost na ispunjavanje tih potreba općenito

Materijali i metode:

- popis utvrđenih nedostataka i potreba razvijen u aktivnosti 2.3.
- ispunjena tablica razvijena u aktivnosti 3.1.
- predložak modela aktivnosti (neobvezno)
- papir, kemijske olovke, ljepljivi papirići (neobvezno)
- *brainstorming*, organiziranje, uspoređivanje, dokumentiranje

Dodatne informacije:

- *Okvir za uključive prakse u školama* (u ovom alatu)
- Europska zaklada za strukovno obrazovanje (2011.) *Izvjешće Učitelji za budućnost: Razvoj učitelja za uključivo obrazovanje na Zapadnom Balkanu.*

Informacije za korisnika

Sada mijenjate stajalište i mislite o svojoj situaciji kao netko tko želi doprinijeti ostvarivanju uključivog obrazovanja putem obrazovanja učitelja. Ova je aktivnost o zauzimanju specifičnog stajališta (edukator učitelja, učitelj, ravnatelj) i o tome što bi vaša potreba za promjenom mogla biti. Aktivnosti obrazovanja učitelja mogu se ponuditi na vrlo različitim mjestima i koristeći se različitim strategijama; bilo što od predavanja na sveučilištu, održavanja radionice u zajednici do dijeljenja svoje prakse putem otvorenog predavanja u školi. Učenje učitelja također se može zbiti kao dio suradnje između više i manje iskusnog kolege s ciljem podizanja svijesti, prijenosa znanja ili izgradnje kompetencija, djelatnosti i predanosti.

Aktivnosti obrazovanja učitelja za uključivo obrazovanje također moraju donijeti uključive prakse – ne samo škole. Uključivo obrazovanje temelji se na načelima aktivnog, samoregulirajućeg učenja, na poštivanju raznolikosti i osobnog razvoja – da navedemo samo nekoliko. Ako se u prošlosti vaša aktivnost obrazovanja učitelja oslanjala uglavnom na predavanja, možda biste htjeli razmotriti aktivniju ulogu za svoju ciljnu skupinu. Možda biste htjeli uspostaviti bliskije odnose sa školama kako biste pomogli u premošćivanju jaza između teorije i prakse. Ako ste ravnatelj uključen u profesionalni razvoj svog osoblja, zauzimanje stajališta “edukatora učitelja” pomaže u ocrtavanju učinkovitih strategija za promicanje profesionalnog učenja na radnom mjestu.

Imajte na umu da bi drugi mogli imati drukčije poglede na vašu praksu. Na primjer, možda biste htjeli saznati stajališta škola koje primaju vaše učenike na praktično osposobljavanje tijekom početnog učiteljskog obrazovanja ili biste kao ravnatelj/ica htjeli uključiti svoje osoblje, predstavnike lokalnih vlasti, nadzornike ili druge strane u stjecanje znanja o vašoj praksi.

*Opis aktivnosti***Korak 1: Utvrđivanje potreba sa svog specifičnog stajališta – *brainstorming***

Pregledajte ispunjenu Tablica 1 (aktivnost 2.3.; uključujući desni stupac o utvrđenim nedostacima/potrebi za promjenom povezano s obrazovanjem učitelja). Razmotrite sljedeća pitanja:

- Koje nedostatke/potrebe za promjenom povezane s učiteljskom praksom želite riješiti?
- Koje nedostatke/potrebe za promjenom povezane s učiteljskim obrazovanjem želite riješiti?

Sada ste utvrdili čime se želite baviti u sklopu aktivnosti obrazovanja učitelja koju trenutačno nadograđujete. Kako biste stekli potpunije razumijevanje onoga čime se želite baviti, proširite svoje razumijevanje *brainstormingom*:

- **Tko:** Koji su stavovi, vještine i znanja, kompetencije i djelatnost učitelja ili drugih profesionalaca kojima se trebamo baviti i koje treba razviti? (usredotočenost na subjekt, osobu koja djeluje)
- **Što:** Kojim se aktivnostima želimo koristiti kako bismo razvili učiteljsku praksu? (fokus aktivnosti)
- **Zbog čega / zašto:** Koje namjere ili ciljevi trebaju usmjeravati praksu koju želim razviti? (svrha)
- **Kako:** Koje metode, alate ili strategije učitelja želimo razviti? (alati i predmeti)
- **Gdje:** Koji kontekst želimo da učitelji mogu razviti i u njemu raditi? (kontekst)

Možete se koristiti predloškom modela aktivnosti iz aktivnosti 2.2. kako biste organizirali rezultate svog *brainstorminga*. Možete se upustiti u kratku sesiju *brainstorminga* naprosto kako biste stekli potpunije razumijevanje o tome koji su nedostaci ili potrebe koje želite riješiti ili možete započeti opširniju vježbu kako biste stekli detaljno razumijevanje buduće prakse koju želite razviti putem svoje aktivnosti obrazovanja učitelja. Odluka će ovisiti o vašoj potrebi za dokumentiranjem ili komunikacijom s drugim pružateljima ili dionicima.

Korak 2: Procjenjivanje potreba ciljne skupine sa svog specifičnog stajališta

Korak 1 pruža vam osnovno razumijevanje potreba ili nedostataka koje želite riješiti u svojim aktivnostima obrazovanja učitelja općenito. Sljedeći korak pomaže vam da se usredotočite na potrebe svoje ciljne skupine kojima se realno možete baviti. Na primjer, ako ste profesor koji radi u početnom obrazovanju učitelja, moći ćete se baviti nekim aktivnostima obrazovanja učiteljima, a drugima nećete. Ako radite za nevladinu organizaciju, vaš mandat može biti ograničen na određene domene učiteljske prakse.

Pomoću ispunjene tablice 2 (aktivnost 3.1.) pregledajte svoje odgovore na pitanja "Što je važno za vašu ciljnu skupinu?" i "Gdje vaša ciljna skupina treba biti bolje pripremljena?" Sada ćete se usredotočiti na svoj doprinos (sadašnji i budući) utvrđen u koraku 1. Mogu postojati drugi pružatelji aktivnosti obrazovanja učitelja koji rade s istom ciljnom skupinom ili se jednostavno možda nećete moći baviti svim potrebama s obzirom na dostupne resurse i vremensko ograničenje.

- Kojim se potrebama svoje ciljne skupine već bavite?
- Kojim ćete se potrebama svoje ciljne skupine baviti u budućnosti?
- Kojim se potrebama svoje ciljne skupine nećete moći baviti?
- Koja se sastavnica vaših aktivnosti obrazovanja učitelja bavi kojim potrebama?
- Koja bi se od utvrđenih potreba mogla riješiti ako primijenite svoju praksu?
- Koliko ste dobro pripremljeni za rješavanje utvrđenih potreba svoje ciljne skupine?

Zapišite svoja razmišljanja na komad papira ili na ljepljivi papirić kako vam padnu na pamet. Nakon što dovršite, provedite neko vrijeme organizirajući svoja razmišljanja u odnosu na četiri područja uključive prakse (vidi aktivnost 2.3.) ili u formatu po vlastitom izboru. Možda ćete se htjeti vratiti do šire vizije uključive prakse koju ste razvili (aktivnost 2.2.) kako biste bili sigurni da ste riješili najvažnije stavke.

Slično aktivnosti 3.1., možete se koristiti okvirom za razvoj uključive prakse ili se jednostavno možete referirati na informacije koje ste sjedinili u tablici 2 (aktivnost 3.1.). Pregledajte tablicu i za svaki unos odlučite želite li ili ste u mogućnosti baviti se njime u aktivnostima obrazovanja učitelja.

Možda ćete htjeti pregledati tu aktivnost s drugim pružateljima aktivnosti obrazovanja učitelja, s drugim dionicima ili predstavnicima svoje ciljne skupine kako biste obogatili raspravu i primili dodatne ulazne informacije o tome kojim ćete se potrebama baviti u budućnosti. To bi moglo biti osobito korisno za buduću suradnju s drugim pružateljima aktivnosti obrazovanja učitelja kako biste pokušali koordinirati i nadopuniti aktivnosti.

Korak 3: Dokumentiranje potreba ciljne skupine kojima se želite baviti

Ishod ove aktivnosti trebao bi biti dokument u kojem navodite potrebe kojima se želite baviti u budućim aktivnostima obrazovanja učitelja te potreba za primjenom u vlastitoj praksi kako biste se bavili prethodno navedenim. Moglo bi biti korisno dokumentirati ono čime se nećete baviti radi koordinacije s drugim pružateljima.

Možete se koristiti tablicom 3 (vidi u nastavku) u tu svrhu. To će vam pomoći da istaknete informacije koje nedostaju, povežete rezultate s prethodnim aktivnostima i olakšat će vam usporedbu informacija u cijelom ciklusu rješavanja problema.

Zauzimanje vlastitog specifičnog stajališta...	Potrebe kojima se želite baviti u svojoj aktivnosti obrazovanja učitelja:	Vaša potreba za promjenom, da se bavite tom potrebom u svojoj ciljnoj skupini:
Profesionalni razvoj za uključive stručnjake		
Vrednovanje različitosti među učenicima radi promicanja, pristupa, sudjelovanja i učenja, postignuća		
Podržavanje svih učenika radi olakšavanja pristupa kurikulumu		
Suradivanje s drugima radi stvaranja osposobljavajućih okruženja		
Druga pitanja:		

Tablica 3: Sveukupna procjena potreba s vlastitog stajališta

AKTIVNOST 3.3.: DEFINIRANJE POTREBA KOJE TREBA RIJEŠITI U ODREĐENOJ AKTIVNOSTI OBRAZOVANJA UČITELJA

Pregled

Svrha:

- utvrditi potrebe koje treba riješiti u određenoj aktivnosti obrazovanja učitelja
- definirati potrebe za učenjem stručnjaka koji sudjeluju u vašoj aktivnosti obrazovanja učitelja

Fokus aktivnosti:

- potrebe kojima se bavite u određenoj aktivnosti obrazovanja učitelja
- vlastita spremnost na ispunjavanje tih potreba

Materijali i metode:

- rezultati aktivnosti 3.1. i 3.2.

Dodatne informacije:

- Okvir i informacije u Dijelu 3
- Europska zaklada za strukovno obrazovanje (2011.); *Izvjешće Učitelji za budućnost: Razvoj učitelja za uključivo obrazovanje na Zapadnom Balkanu.*

Informacije za korisnika

Aktivnost 3.3. je ključna za odlučivanje o tome kojim ćete se potrebama povezanim s uključivim praksama u školama baviti u aktivnosti obrazovanja učitelja koju trenutačno nadograđujete. Većina pružatelja obrazovanja učitelja nudi različite programe, tečajeve, module ili radionice te bi sve to trebalo doprinosti ostvarivanju uključivih praksi u školama. U idealnom slučaju, te će aktivnosti zajedno ispuniti sve potrebe vaše ciljne skupine koje su do sada utvrđene. U tom slučaju, informacije razvijene u aktivnosti 3.2. treba razložiti i prilagoditi posebnoj aktivnosti obrazovanja učitelja na kojoj se provodi postupak nadogradnje. Ako pružate samo jednu aktivnost obrazovanja učitelja, rezultati iz aktivnosti 3.2. mogu se izravno iskoristiti za razvijanje ciljeva i zadataka te nema potrebe za korakom 1 u aktivnosti 3.3.

Radi koordinacije važno je da se navede kojim se potrebama ne bavite, a ne samo da navedete potrebe kojima se bavite. Drugi pružatelji mogu biti u boljem položaju da ispune određene potrebe ili se nekim potrebama bolje bavi u ranijoj ili kasnijoj fazi profesionalnog razvoja učitelja. U koraku 2 aktivnosti 3.3. predlaže se da također dokumentirate kojim se potrebama svoje ciljne skupine nećete baviti. Te su informacije važne radi komuniciranja s drugim pružateljima koji rade na jednakoj, ranijoj ili kasnijoj fazi profesionalnog razvoja učitelja. Time će se olakšati komunikacija i koordinacija aktivnosti obrazovanja učitelja diljem ciklusa profesionalnog života učitelja.

Nadalje, možete utvrditi potrebe koje nadilaze ono što se može postići obrazovanjem učitelja jer zahtijevaju primjene zakonodavstva ili reformu kurikuluma. Iako te potrebe nadilaze vašu neposrednu obrazovnu aktivnost, važno ih je dokumentirati. Informacije navedene u poglavljima o "razvoju sposobnosti tijekom životnog ciklusa" pod uvjetom da se sve četiri domene uključive prakse (vidi okvir sljedećeg dijela) mogu uporabiti u tu svrhu.

Opis aktivnosti

Korak 1: Razložiti rezultate iz aktivnosti 3.2. ako je potrebno

Ako pružite različite aktivnosti obrazovanja učitelja i razvijete široku procjenu potreba, morat ćete razložiti rezultate, usredotočujući se na jednu određenu aktivnost obrazovanja učitelja koju želite nadograditi. Idite natrag u aktivnost 3.2. i odaberite potrebe kojima ćete se baviti u jednoj određenoj aktivnosti obrazovanja učitelja. Možda ćete htjeti provesti tu vježbu za sve svoje aktivnosti kako biste poboljšali kompatibilnost i komplementarnost.

Ako pružate samo jednu aktivnost obrazovanja učitelja, onda se informacije iz aktivnosti 3.2. mogu uporabiti za sljedeće aktivnosti bez promjena.

Korak 2: Utvrditi potrebe kojima se treba baviti u drugim aktivnostima ili s drugim pružateljima

Kako biste omogućili komunikaciju s drugim pružateljima obrazovanja učitelja, važno je postići dogovor o tome koje sposobnosti se mogu razviti u kojoj fazi profesionalnog razvoja. Stoga, osvrnite se na ono što je potrebno prije ili nakon faze profesionalnog razvoja učitelja na kojoj radite.

Pregledajte rezultate iz koraka 1 (ili aktivnosti 3.2.), uzimajući u obzir koje potrebe treba izgraditi istodobno, prije ili nakon vaše aktivnosti obrazovanja učitelja. Podijelite rezultate s drugim pružateljima aktivnosti obrazovanja učitelja i s drugim partnerima s ciljem ujednačavanja vaših aktivnosti.

Korak 3: Utvrditi vlastitu potrebu za razvojem i druge potrebe za promjenom

Na temelju aktivnosti 3.2. te koraka 1 i 2 ove aktivnosti, sada možete pružiti informacije o načinima na koje vi kao pružatelj morate promijeniti ili razviti svoju praksu. To je važno kako bi se osiguralo da imate dovoljno vremena za potrebnu izgradnju kapaciteta dok nadograđujete svoju aktivnost obrazovanja učitelja.

Koristeći se već prikupljenim i generiranim informacijama, sada se također možete osvrnuti na potrebu za promjenom ili probleme u trenutačnim praksama koji se ne mogu riješiti aktivnostima obrazovanja učitelja. Razmotrite svoje mogućnosti za rješavanje tih potreba drugim sredstvima, na primjer, istraživanjem, školskim projektima ili razvojem novih alata ili metoda.

Naposljetku, također biste trebali razmotriti potrebu za promjenom kojom će se drugi trebati baviti jer nadilazi vaš mandat. Suradnjom s javnim i privatnim partnerima, neke od tih potreba mogu se riješiti u budućnosti. Razmijenite svoje rezultate s drugim dionicima u uključivom obrazovanju koji mogu doprinijeti u izgradnji kapaciteta u utvrđenim područjima.

4. Ciljevi i sastavnice: vizualizacija nove prakse obrazovanja učitelja

AKTIVNOST 4.1.: VIZUALIZACIJA CILJEVA I ISHODA

Pregled

Svrha:

- istražiti moguće doprinose za razvoj sposobnosti i praksi učitelja
- definirati sveukupne sastavnice na temelju doprinosa koji želite dati

Fokus aktivnosti:

- ciljevi ili ishodi koje želite postići (zašto / zbog čega?)
- aktivnosti koje pomažu pri postizanju ciljeva (što?)

Materijali i metode:

- rezultati aktivnosti 2.2. i aktivnosti 3.3.

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi *Moduli uključivog obrazovanja Obuka edukatora*
- Europska zaklada za strukovno obrazovanje (2011.); *Izješće Učitelji za budućnost: Razvoj učitelja za uključivo obrazovanje na Zapadnom Balkanu*

Informacije za korisnika

Sada ste izgradili solidno razumijevanje potreba kojima se želite baviti kao dijelom svoje aktivnosti obrazovanja učitelja i stekli ste određeno razumijevanje o tome kako ćete možda trebati promijeniti svoju aktivnost da biste ispunili te potrebe (vidi ishod aktivnosti 3.3.). Sada se morate prebaciti s pogleda koji se temelji na potrebama na pogled koji se temelji na ciljevima. Radi toga se morate prebaciti s analiziranja i razumijevanja problema na zamišljanje rješenja i razvijanje ciljeva. Sada ćete prestati gledati unatrag i početi gledati prema naprijed.

Uobičajena pogreška u ovom trenutku jest razmotriti svaki problem zasebno i pronaći za njega lijek. Na primjer, učitelji trebaju promijeniti svoje negativne stavove o djeci s invaliditetom, stoga planirate aktivnosti podizanja razine svijesti. Međutim, ako te aktivnosti nisu povezane s aktivnostima učitelja u učionici, neće imati previše utjecaja na učiteljsku praksu. Ako učitelji ne mogu procijeniti potrebe za učenjem i učinkovito olakšati učenje, "osviještenost" o invaliditetu može čak imati negativan učinak na učenike. Rješavanje problema i bavljenje potrebama zahtijeva inovaciju trenutačnih praksi. Vizija razvijena u aktivnosti 2.2. pomoći će vam da imate na umu sveukupnu viziju uključivih praksi.

Sada morate istražiti doprinos koji želite dati u budućnosti; potrebna je vizualizacija planiranih ciljeva ili ishoda te aktivnosti kojima ćete se koristiti kako biste te ciljeve postigli. Drugim riječima: morate saznati što želite postići u budućnosti i što ćete učiniti kako biste postigli ciljeve koje zamišljate.

Kao i sve druge ljudske aktivnosti, tako su i aktivnosti obrazovanja učitelja omeđene vremenskim i prostornim ograničenjima. Pametnim kombiniranjem ciljeva moći ćete najbolje iskoristiti vrijeme koje vam je dostupno. Na primjer, učitelji-studenti mogu istodobno naučiti surađivati, podizati razinu svijest o invaliditetu i razviti bolje razumijevanje potreba za podrškom, radeći sa slijepim kolegom na školskom projektu u lokalnoj zajednici kao dio praktičnog osposobljavanja.

Kao rezultat ove aktivnosti, trebali biste imati široko razumijevanje o sastavnicama vaših novih praksi obrazovanja učitelja, uključujući ciljeve koje želite postići pomoću tih sastavnica. Razmišljanje o modelu aktivnosti ohrabrit će vas da razmislite o sadržaju koji želite da vaša ciljna skupina apsorbira i o aktivnostima koje će provesti kako bi postigli ciljeve koje ćete definirati u koraku 1. Grafikoni uporabljeni u okviru za razvoj uključive prakse mogu vam pomoći da budete usredotočeni na ciljeve i aktivnosti umjesto usredotočenosti na sadržaj.

Opis aktivnosti

Korak 1: Vizualizacija planiranih ciljeva ili ishoda

Pomoću rezultata iz Odjeljka 3 (aktivnost 3.1., aktivnost 3.2., aktivnost 3.3.) odgovorite na sljedeća pitanja:

- Koji su očekivani ishodi vaše buduće aktivnosti obrazovanja učitelja?
- Koje aktivnosti bi najbolje poduprle učitelje da razviju potrebne sposobnosti kako bi ispunili utvrđene potrebe?
- Kojim temama ili sadržajem želite da se bavi vaša ciljna skupina tijekom bavljenja tim aktivnostima?
- Koja bi bila svrha tih aktivnosti?
- Koje bi bile vaše namjere za bavljenje vaše ciljne skupine tim aktivnostima?

Najprije biste mogli provesti određene aktivnosti *brainstorminga* kako biste razvili aktivnosti. Povežite rezultate *brainstorminga* s četirima domenama prakse i pobrinite se da se bave svim utvrđenim potrebama.

Korak 2: Definiranje sastavnica buduće prakse

Nakon istraživačke faze u koraku 1, trebali biste razmisliti o sastavnicama koje želite obuhvatiti svojom budućom praksom obrazovanja učitelja. Te će sastavnice biti vezivo vaše buduće prakse obrazovanja učitelja. Kao primjer možete uporabiti UNICEF-ove *Module uključivog obrazovanja Obuka edukatora*. Postoje tri modula i svaki sadržava nekoliko cjelina koje su usredotočene na određeni aspekt uključive prakse.

Način na koji razvijate te sastavnice i opisujete ih ovisit će o zahtjevima vašeg okruženja. Ne postoji najbolji način za to. Možete se koristiti četirima domenama prakse uključivih stručnjaka (Dio 3) kao referencom ili se koristite drugim organizacijskim načelima (npr. na temelju standarda koji se koriste u vašem okruženju ili izjava o misiji vaše organizacije). Za svaku biste sastavnicu trebali definirati sljedeće parametre:

- Naziv ili naslov sastavnice
- Očekivani ishodi ili ciljevi koje želite postići tom sastavnicom
- Aktivnosti kojima želite da se bavi ciljna skupina
- Svrha određenih aktivnosti i kako su povezane s očekivanih ishodom

Do kraja ove aktivnosti trebali biste imati pregled sastavnica koje želite obuhvatiti novom ili nadograđenom aktivnošću obrazovanja učitelja.

AKTIVNOST 4.2.: VIZUALIZACIJA SREDSTAVA I KONTEKSTA

Pregled

Svrha:

- istražiti metode i pristupe kojima se želite koristiti za utvrđene sastavnice
- definirati sveukupne metode i pristupe koji se mogu uporabiti u vašoj određenoj situaciji

Fokus aktivnosti:

- sredstva kojima želite postići ishode (kako?)
- kontekst u kojem želite postići ishode (kako?)

Materijali i metode:

- rezultati iz aktivnosti 4.1. (sastavnice)
- informacije iz Dijela 3 (Okvir za razvoj uključive prakse) kao referenca

Dodatne informacije:

- Europska zaklada za strukovno obrazovanje (2011.); *Izvjешće Učitelji za budućnost: Razvoj učitelja za uključivo obrazovanje na Zapadnom Balkanu*.

Informacije za korisnika

U aktivnosti 4.1. razvili ste sastavnice koje želite obuhvatiti praksom obrazovanja učitelja. Ako to već niste učinili, trebali biste razmotriti metode i alate kojima se želite koristiti i kontekste, uvjete ili okruženja u kojima ćete raditi u budućnosti. Drugim riječima, sada ćete također razmotriti "kako" i "gdje" vaše buduće aktivnosti obrazovanja učitelja. To će vam pomoći da razvijete potpunije razumijevanje vaše buduće prakse. To je važan dio postupka vizualizacije: vizualizirati način na koji postizete ciljeve jednako je važno kao i vizualizirati same ciljeve i ishode.

Dodavanjem informacija o metodama i okruženjima kojima se želite koristiti ili stvoriti za svoje nove aktivnosti obrazovanja učitelja stvarate potpunu vizualizaciju svojih novih praksi.

*Opis aktivnosti***Korak 1: Istraživanje metoda, pristupa i konteksta sastavnica**

U aktivnosti 4.1. utvrdili ste sastavnice koje želite obuhvatiti budućom aktivnosti obrazovanja učitelja. Sada ćete postavljati pitanja o "kako" (metode, strategije) i "gdje" (kontekst, infrastruktura, okruženje). Za svaku od sastavnica vaše buduće prakse obrazovanja učitelja kao što su razvijene u aktivnosti 4.1., sada biste trebali definirati sljedeće parametre:

- Koja je najbolja sveukupna strategija za angažiranje vaše ciljne skupine (npr. čitanje literature, promatranje prakse, pisanje radova, rad na studijama slučaja, vršnjačko učenje, razvoj predavanja, interakcija s obiteljima ili djecom itd.)?
- Koje su sveukupne metode ili alati potrebni za provođenje aktivnosti planiranih u vašim sastavnicama?
- Gdje ili u kojem okruženju za učenje želite provesti aktivnost (kontekst)?
- Koja vam je infrastruktura potrebna da biste proveli aktivnosti u sastavnicama?
- Koji partneri ili društveno okruženje vam je potrebno da biste proveli aktivnosti u sastavnicama?

Korak 2: Definiranje metoda, pristupa i konteksta sastavnica

Nakon što razvijete zadovoljavajući odgovor na sva pitanja postavljena u koraku 1, te informacije možete dodati informacijama o sastavnicama razvijenima u aktivnosti 4.1. Sada ste obogatili popis sastavnica, obuhvaćajući ne samo opis sastavnica, nego i ono što njima želite postići i kako želite raditi unutar tih sastavnica.

AKTIVNOST 4.3.: RAZVIJANJE NOVIH SPECIFIKACIJA*Pregled***Svrha:**

- razviti moguće specifikacije za novu aktivnost obrazovanja učitelja
- definirati nove specifikacije stapajući "što", "zašto", "kako", "gdje" i "tko"

Fokus aktivnosti:

- sastavnice koje obuhvaćaju ciljeve, aktivnosti, metode i pristupe, kontekste i stvaranje okruženja
- nove specifikacije kojima se treba koristiti

Materijali i metode:

- rezultati aktivnosti 4.1. i 4.2.
- predlošci modela aktivnosti za postavljanje novih specifikacija
- ljepljivi papirići

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi Moduli uključivog obrazovanja Obuka edukatora
- Europska zaklada za strukovno obrazovanje (2011.); *Izviješće Učitelji za budućnost: Razvoj učitelja za uključivo obrazovanje na Zapadnom Balkanu*

Informacije za korisnika

Svrha ove aktivnosti je razviti i definirati nove specifikacije za svaku od sastavnica koje ste razvili u aktivnostima 4.1. i 4.2. U ovu biste se svrhu trebali koristiti modelom aktivnosti jer za to postoji nekoliko prednosti. Grafički prikaz olakšava raspravu i *brainstorming* u timovima, informacije su pristupačnije nego li u tekstnom dokumentu i izmjene se mogu lako izvršiti, osobito ako se koristite ljepljivim papirićima zajedno s velikom verzijom modela aktivnosti (nacrtanom na prezentacijskoj ploči ili projiciranom na zid).

Ta aktivnost također usmjerava pažnju na vas i vaše suradnike kao pružatelje budućeg obrazovanja učitelja ("tko"). Drugim riječima, također trebate obuhvatiti specifikacije za sebe (vidi također grafikon iz aktivnosti 3.2.).

Nakon dovršavanja predložka modela aktivnosti za svaku od sastavnica vaše buduće aktivnosti obrazovanja učitelja, možete provjeriti jesu li specifikacije izvedive i međusobno uskladive. Na primjer, ako želite da učitelji razviju svoju sposobnost podupiranja svih učenika i planirate ih naučiti kako da napišu individualni obrazovni plan, postoji nesklad kojim se trebate pozabaviti. Pisanje individualnog obrazovnog plana nije jednako kao pružanje potpore učenju. Okvir za uključive prakse može se koristiti kao referenca te za isticanje nedostataka u specifikaciji svake sastavnice buduće aktivnosti obrazovanja učitelja.

Opis aktivnosti

Definiranje specifikacija za nadograđene aktivnosti obrazovanja učitelja

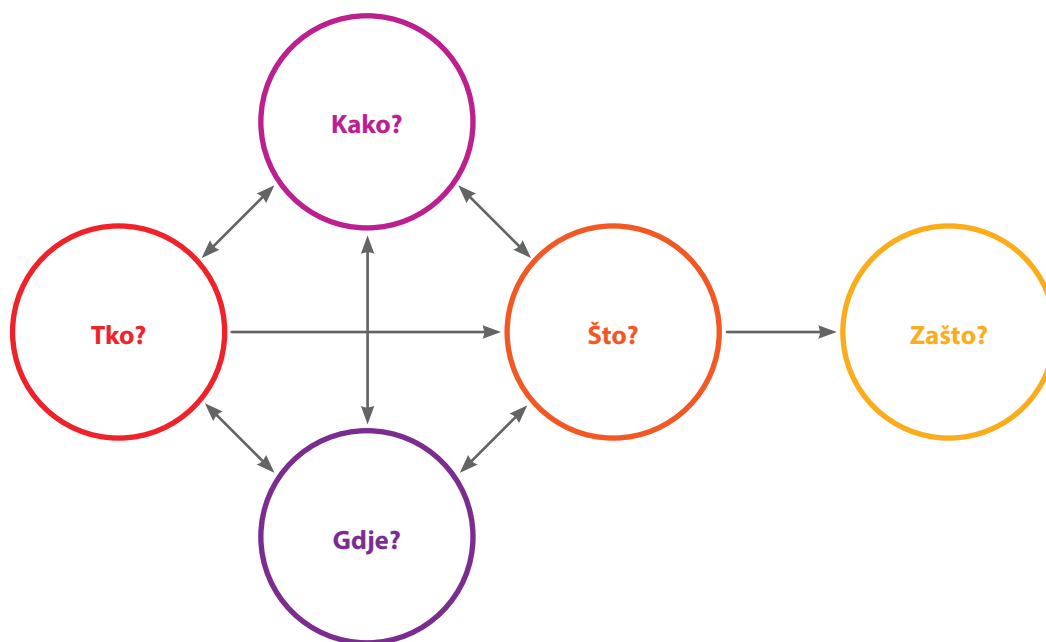
Sada pregledajte svoju vizualizaciju sastavnica i sredstava. Dobar način da to učinite jest da se stvarno koristite predložkom modela teorije aktivnosti i ispunite bitne informacije. To možete učiniti zasebno za svaku od sastavnica koje ste definirali, ali je također važno učiniti to za vašu sveukupnu nadograđenu praksu. To će obuhvaćati vaše odgovore na sljedeća pitanja:

- Sveukupni zadatci koje trebate postići (zbog čega)? Ishodi učenja, postignuća, promjene stavova, vještina i znanja, kompetencija i djelatnosti
- Čime želite da se bavi ciljna skupina? Sadržaj, usredotočenost pažnje, aktivnosti
- Koje su sveukupne metode, pristupi koje ćete primijeniti kako biste angažirali ciljnu skupinu (kako)?
- Kojim se kontekstom trebate koristiti ili ga stvoriti kako biste olakšali učenje (gdje)?
- Jeste li pripremljeni za to da ciljnu skupinu angažirate na takav način (tko)? Potreba za promjenom, priprema, stjecanje vještina i znanja itd. za sebe

Pregledajte dovršeni model aktivnosti i pobrinite se da nema oprečnosti te da je ono što želite postići ostvarivo!

Pregledajte dovršeni model aktivnosti i pobrinite se da je praksa koju ste razvili dosljedna načelima uključivog obrazovanja!

Po potrebi prilagodite i zapišite rezultate te aktivnosti u formatu koji je vama koristan kako biste zaista izgradili novu praksu obrazovanja učitelja u sljedećem odjeljku.

Slika 5: Predložak modela aktivnosti za razvijanje novih specifikacija

5. Strategije i metode: Izgradnja nove prakse obrazovanja učitelja

AKTIVNOST 5.1.: DEFINIRANJE AKTIVNOSTI I CILJEVA SASTAVNICA

Pregled

Svrha:

- Raščlaniti informacije o sastavnim dijelovima u različite aktivnosti i ciljeve
- Organizirati sadržaj kako bi odgovarao zahtjevima na razini institucije

Fokus aktivnosti:

- Rezultati aktivnosti 4.3. i sve druge informacije o sadržaju
- Aktivnosti i ciljevi unutar svake komponente

Materijali i metode:

- Materijali i metode ovisit će o zahtjevima na razini institucije ili organizacije

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi *Moduli uključivog obrazovanja Obuka edukatora*

Informacije za korisnika

Započevši s vizualizacijom općih ciljeva i ishoda, razvili ste komponente svoje buduće učiteljske obrazovne prakse. Te su komponente vjerojatno još vrlo općenite i mora ih se razlomiti u aktivnosti. Aktivnosti koje čine komponentu trebali biste biti povezani s ciljevima koji su važni za ostvarivanje općih ciljeva i ishoda. Sposobnost pisanja pojedinačnog obrazovnog plana samo je jedan od ciljeva koje je potrebno ostvariti te nije dovoljna za osiguravanje uključivih praksi.

Aktivnost se svodi na raščlanjivanje općih komponenti (predstavljenih u modelu aktivnosti) u aktivnosti u koje će se uključiti studenti, sudionici radionice ili pripravnici na programu osposobljavanja. Za primjer pogledajte UNICEF-ove *Module uključivog obrazovanja Obuka edukatora*. Svaki od tri modula podijeljen je

u različite jedinice, a svaka se sastoji od nekoliko aktivnosti kojima se istražuju različiti aspekti ili elementi uključivih praksi u školama.

Ako je vaša vizualizacija sadržaja već vrlo detaljna, možda ćete imati malo dodatnog posla. Ako nadograđujete studijski program, razvijene komponente iz prethodnog dijela bit će preopširne da bi dovoljno opisale vašu nadograđenu aktivnost ili novu učiteljsku aktivnost. U aktivnosti 4.3. razvili ste općenite specifikacije za svaku komponentu koja je vođena alatom ili druge informacije o uključivom obrazovanju. Za detaljniji opis onoga što ćete raditi u budućnosti morat ćete uzeti u obzir prakse i propise institucija ili organizacija koje sudjeluju. Brojna sveučilišta ili pedagoški fakulteti odredili su kako bi trebali izgledati plan studiranja, opis modula ili kurikulum.

Format bilježenja ishoda aktivnosti morat ćete odrediti vi kako biste bili sigurni da odgovara zahtjevima koje morate zadovoljiti u konkretnoj situaciji. To će ovisiti o instituciji ili organizaciji za koju radite te o dodatnim zahtjevima koje definiraju treće strane, na primjer, vladine agencije s odgovornošću za akreditaciju ili nadzor.

Opis aktivnosti

Raščlanjivanje komponenti u aktivnosti

Za ovu aktivnost potrebne su vam nove specifikacije za komponente razvijene u aktivnosti 4.3. One su izgrađene oko opširnih ciljeva i ishoda koje želite ostvariti. Te je ciljeve potrebno raščlaniti u ciljeve koji se mogu ostvariti uključivanjem ciljane skupine u aktivnosti. Ciljevi i aktivnosti koje su osmišljene za njihovo ostvarivanje potencijalno su temelji vašeg kolegija, modula, radionice ili programa.

Aktivnosti predstavljaju smislene mogućnosti učenja u koje se uključuju ciljane skupine kako bi zadovoljile konkretne ciljeve. Ciljevi bi trebali pridonijeti postizanju općih ciljeva navedenih za komponentu. Aktivnost se može protezati kroz tjedne ili nekoliko sati. Elementi modela aktivnosti koriste se za odražavanje i definiranje toga kako očekujete da ćete uključiti ciljanu skupinu.

U ovom trenutku pokušajte razlomiti sve komponente u različite aktivnosti pomoću modela aktivnosti, ako će vam biti od pomoći. Trebali biste dobiti barem popis aktivnosti organiziranih duž komponenti. Prema potrebi, okrenite redoslijed komponenti.

AKTIVNOST 5.2.: DEFINIRANJE METODA I OKRUŽENJA

Pregled

Svrha:

- Ujediniti informacije kako bi se definirala detaljna metodologija
- Organizirati metodologiju uzimajući u obzir zahtjeve na razini institucije

Fokus aktivnosti:

- Rezultati aktivnosti 4.3. i sve druge informacije o metodama i okruženjima
- Metode i okruženja unutar svake komponente

Materijali i metode:

- Materijali i metode ovisit će o zahtjevima na razini institucije ili organizacije

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi *Moduli uključivog obrazovanja Obuka edukatora*

Informacije za korisnika

Sljedeći korak je pretvoriti informacije o sredstvima i kontekstima razvijenima za komponente u detaljnije informacije o metodama i okruženjima prikladnima za predviđene aktivnosti. Ako je vaša vizualizacija sredstava i konteksta (aktivnost 4.2.) već vrlo detaljna, možda ćete morati odraditi malo posla.

Većina tema spomenutih u prethodnoj aktivnosti (5.1.) i tu se primjenjuje, npr. potreba za razmatranjem smjernica i specifikacija važna za vašu instituciju ili organizaciju. Na primjer, ako radite na sveučilištu, možda će postojati ograničenja o izmjeni trenutačnih praksi. Morat ćete predstaviti novi studijski plan, opis modula ili razvojni plan za svoju školu na konkretan način. U tu svrhu možete uzeti nove specifikacije koje ste razvili u dijelu 4 (vaša vizualizacija novih praksi) i konkretizirati ih te zadovoljiti zahtjeve okruženja u kojem radite. Možda ste već razmotrili metode i pristupe kao dio aktivnosti 5.1., a u tom slučaju ne morate dodavati nikakve informacije. Samo provjerite da sve obvezno odgovara jedno uz drugo.

Format bilježenja ishoda aktivnosti morat ćete odrediti vi kako biste bili sigurni da odgovara zahtjevima koje morate zadovoljiti u konkretnoj situaciji. To će ovisiti o instituciji ili organizaciji za koju radite te o dodatnim zahtjevima koje definiraju treće strane, na primjer, vladine agencije s odgovornošću za akreditaciju ili nadzor.

*Opis aktivnosti***Dodavanje metoda i okruženja vašim aktivnostima**

Ishod aktivnosti 5.1. trebao bi biti strukturirani popis (npr. komponente, jedinice, aktivnosti) onoga što ćete raditi u budućoj učiteljskoj obrazovnoj aktivnosti. Ako niste puno razmislili o metodama ili alatima uporabljenima u tim aktivnostima ili okruženju u kojima se provode, sad je vrijeme za to.

Razmotrite svaku aktivnost s popisa i razvijte ideje o tome kako bi se mogle oblikovati da najbolje ostvare zadani cilj. Na taj način razvijate prakse u koje ćete uključiti ciljanu skupinu. Razmislite o tome kako uključiti inovativne metode (npr. učenje putem suradnje) i okruženja (studijski posjeti) ili načine kako ih kombinirati (npr. otvoren pristup učionici, mikropoučavanje).

AKTIVNOST 5.3.: POSTAVLJANJE SVEGA ZAJEDNO*Pregled***Svrha:**

- Ujediniti informacije kako bi se definirala detaljna metodologija
- Definirati resurse potrebne za provedbu ove učiteljske obrazovne aktivnosti

Fokus aktivnosti:

- Studijski program ili kurikulum
- Potrebni resursi

Materijali i metode:

- Materijali i metode ovisit će o zahtjevima na razini institucije ili organizacije

Dodatne informacije:

- UNICEF-ovi *Moduli uključivog obrazovanja Obuka edukatora*

Informacije za korisnika

Cilj je ujediniti sve kako biste izgradili buduću obrazovnu učiteljsku aktivnost, uključujući potrebne resurse.

Možda ćete htjeti pogledati UNICEF-ov *Modul uključivog obrazovanja Obuka edukatora* kao primjer toga kako se relevantne informacije mogu organizirati i predstaviti. Vjerojatno ćete morati zadovoljiti zahtjeve svoje institucije ili organizacije pri predstavljanju informacija o novoj učiteljskoj obrazovnoj aktivnosti. Ako vaša aktivnost mora biti akreditirana kako bi bila priznata ili dobila sredstva, morat ćete poštivati format i uključiti potrebne informacije.

Nakon što napravite pregled onoga što ćete raditi u nadograđenoj ili novoj učiteljskoj obrazovnoj aktivnosti, imat ćete sve potrebne informacije za razmatranje vjerojatnih troškova. Treneri ili edukatori učitelji morat će dobiti naknadu, najam prostora za održavanje aktivnosti, bit će i troškova potrebnih materijala i mogućih troškova za ostale stručnjake uključene u određene aktivnosti. Ako obuka uključuje stručnjake s obvezom poučavanja, možda će trebati pokriti i troškove zamjena.

6. Provedba, procjena i povratne informacije: realiziranje nove prakse obrazovanja učitelja

AKTIVNOST 6.1.: RAZVIJANJE PLANA PROVEDBE

Pregled

Svrha:

- Osvrnuti se na korake potrebne za primjenu nove prakse
- Osvrnuti se na resurse potrebne za primjenu

Fokus aktivnosti:

- Vremenski raspored i temelj primjene
- Resursi potrebni za primjenu
- Potreba za izgradnjom kapaciteta (vi i kolege, ostali partneri)

Materijali i metode:

- Definira ih korisnik

Informacije za korisnika

Nakon što ste razvili novu učiteljsku obrazovnu aktivnost, morate razmisliti o tome kako ćete je ostvariti. Vjerojatno će postojati prakse primjene u vašoj organizaciji, sveučilištu ili školi. Provjerite ima li plan primjene realističan vremenski raspored te jeste li smislili sve resurse za primjenu. Vaša učiteljska obrazovna aktivnost možda će morati biti uključena u strateški plan vaše organizacije kako biste osigurali potrebnu institucionalnu potporu i resurse.

Nadogradnja postojeće prakse ili primjena novog kurikulumu uvijek donosi nove troškove. Možda će trebati ažurirati mrežne stranice, materijale za učenje ili poučavanje pregledati, tiskati nove brošure ili organizirati događaje kako biste informirali svoju ciljanu skupinu o novoj obrazovnoj učiteljskoj mogućnosti.

Također ćete trebati uzeti u obzir ljudske resurse potrebne za primjenu. Možda ćete morati uložiti u izgradnju kapaciteta kako biste zajamčili uspješnu primjenu novih učiteljskih obrazovnih aktivnosti. Vi ili vaši kolege možda će morati steći nove sposobnosti, partneri za suradnju u školama, ministarstva ili NVO možda će trebati proći obuku. Kritičko ocjenjivanje nečijih sposobnosti kao uključivog praktičara moralna je obveza edukatora. Okvir za uključive prakse (3. dio) također vrijedi i za edukatore, a ne samo za učitelje.

AKTIVNOST 6.2.: OSIGURAVANJE POTREBNIH UVJETA

Pregled

Svrha:

- Osvrnuti se na uvjete potrebne za uspješnu primjenu
- Osvrnuti se na partnerstva potrebna za uspješnu primjenu

Fokus aktivnosti:

- Politički i zakonodavni preduvjeti i potencijalna potreba za promjenom
- Stručni preduvjeti i potencijalna potreba za promjenom
- Financijski preduvjeti i potencijalna potreba za promjenom

Materijali i metode:

- Definira ih korisnik
- SWOT analiza

Dodatne informacije:

- Europska zaklada za strukovno obrazovanje (2011.); *Izvešće Učitelji za budućnost: Razvoj učitelja za uključivo obrazovanje na Zapadnom Balkanu*

Informacije za korisnika

Ni jedna učiteljska obrazovna aktivnost nije održiva, osim ako je podržana na političkoj, stručnoj i financijskoj razini. Stoga je važno osvrnuti se na dostupne resurse i na to kako ih prema potrebi proširiti. To bi moglo uključiti potražnju za novim partnerima ili uspostavu strateških veza s postojećima.

Politički i zakonodavni preduvjeti mogli bi uključiti trenutačne procese akreditacije, zahtjeve certificiranja učitelja i zakonodavstvo važno za stručno usavršavanje učitelja. Bit će važno razjasniti kako se vaša učiteljska aktivnost uklapa u to i kako možete biti sigurni da su postignuća sudionika formalno priznata kao takva.

Stručni preduvjeti mogli bi uključivati položaj udruga učitelja ili drugih dionika s jakim utjecajem na definiranje učiteljskog profesionalizma i opisa posla. Ti dionici moraju podupirati uključivo obrazovanje i viziju učiteljskog profesionalizma u skladu s uključivim obrazovanjem. Možda ćete htjeti uključiti moralna razmatranja i minimalne uvjete za postizanje statusa uključivog učitelja.

Morat ćete zabilježiti bitne informacije u planu primjene ili zasebnom dokumentu. Osim u slučaju da postoje druge mjere prema ostvarivanju uključivog obrazovanja, vaša učiteljska obrazovna aktivnost možda neće biti održiva.

Jedan način analiziranja stanja u vašoj regiji ili zemlji jest provedba SWOT analize. Dodatne informacije o ovoj metodi potražite u resursima na Internetu.

AKTIVNOST 6.3.: PRIMJENA, OCJENJIVANJE, POVRATNA INFORMACIJA

Pregled

Svrha:

- Ostvarivanje nadograđene učiteljske obrazovne aktivnosti

Fokus aktivnosti:

- Nove prakse učiteljske obrazovne aktivnosti
- Problemi u primjeni
- Perspektiva i pogledi ostalih

Materijali i metode:

- Definira ih korisnik

Informacije za korisnika

Vanjska ocjena treba se provesti nakon potpune primjene nove učiteljske obrazovne aktivnosti, ali već u fazi primjene morat ćete nadzirati napredak te aktivnosti. Važno je pokrenuti dijalog sa sudionicima, ali i općenito s ciljanom skupinom kako biste bolje shvatili što djeluje, a što ne te postoji li potreba za revizijom ili poboljšanjem. Ako nadograđujete ili uvodite novi magistarski program ili bilo koji dugoročni kolegij, razmislite o razvijanju plana praćenja i ocjenjivanja.

3. dio

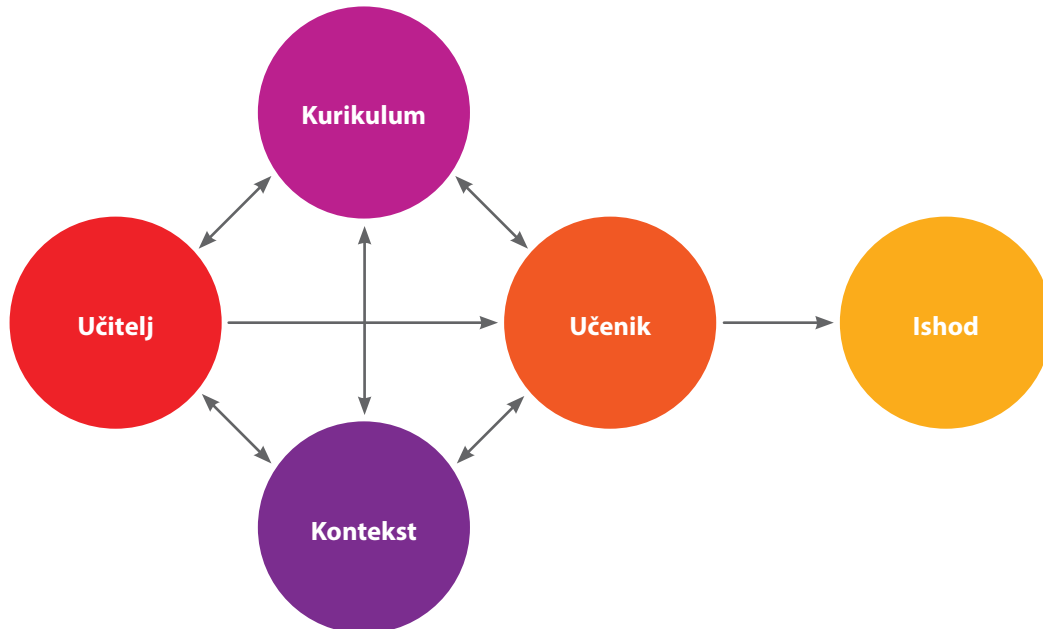
Okvir za uključive prakse

Okvir za uključive prakse

1. Usmjerenost na praksu

OSNOVNI MODEL UČITELJSKIH AKTIVNOSTI

U središtu uključivih praksi nalazi se model aktivnosti koji je prikazan u 2. dijelu alata. Učitelji i edukatori su predstavnici ili objekti i kroz njihove oči alat gleda obrazovne prakse. Učiteljska sveukupna aktivnost usmjerena je na učenika. Vjerovanja i sposobnosti učitelja utječu na njihov doživljaj učenika i ishod na njihove aktivnosti i interakciju s učenicima. Najvažniji učiteljski alat je kurikulum. Kurikulum se koristi kao glavni izraz za sadržaj, ciljeve i strategije koje se primjenjuju na učenje i poučavanje. Obuhvaća sve dijelove uputa i interakcija koje se dogode u učionici u cilju ostvarivanja obrazovnih ciljeva koje učitelj, škola ili obrazovni sustav nastoje ostvariti. Kontekst učiteljskih aktivnosti uglavnom je učionica, ali i druge prostorije i zajednica. Učitelji moraju stvoriti mogućnosti učenja u školskom okruženju. Te se komponente mogu predstaviti u modelu aktivnosti:

Slika 6: Praksa učitelja i edukatora

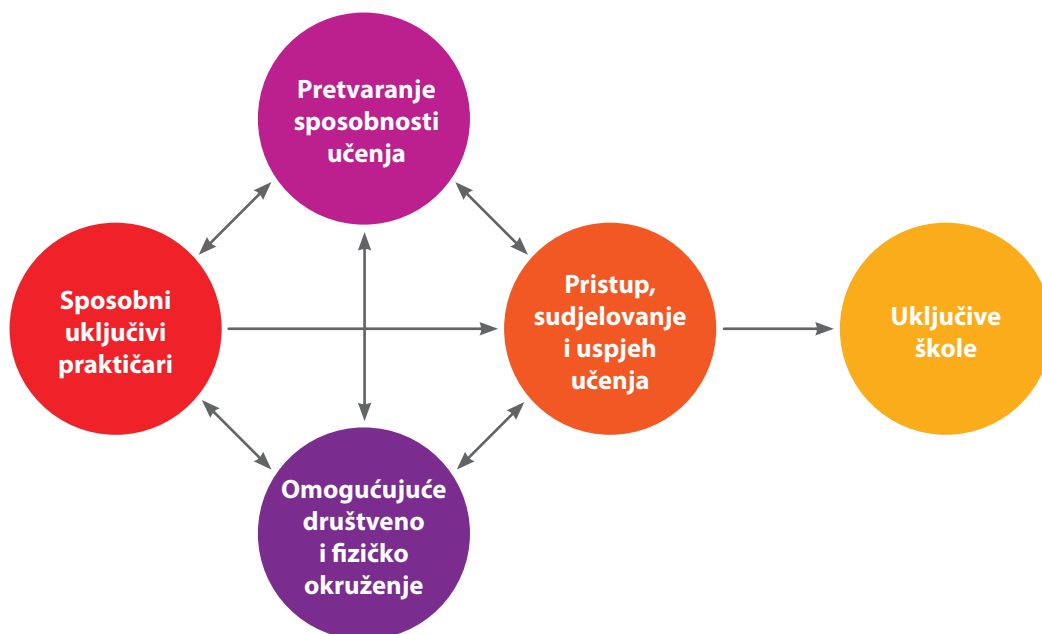
Model se može primijeniti na obrazovne i učiteljske aktivnosti i pomaže u analiziranju prakse edukatora i učitelja u školama. Ako se primjenjuje na obrazovne učiteljske aktivnosti, učitelj može biti sveučilišni profesor, član pedagoškog fakulteta, savjetnik vladine ili nevladine organizacije, predstavnik ministarstva ili bilo tko drugi tko preuzima ulogu edukatora ili mentora za druge učitelje. Učenici mogu biti sami učenici, učitelji početnici ili školske ekipe. Kurikulum može biti razvijen u programima ili opisima radionica te može sadržavati izjave o očekivanjima u odnosu na sadržaj, ciljeve ili postignuća koji se koriste za razvoj njihovih sposobnosti.

Fizički kontekst može biti sveučilište, konferencijska dvorana, škola ili učionica; društveni kontekst može biti zajednica ili organizacija. Ako se primjenjuje na učiteljske aktivnosti, učitelj može biti odgojitelj u vrtiću, učitelj u osnovnoj ili srednjoj školi ili učitelj u lokalnoj strukovnoj školi. Učenici su sami učenici ili studenti u danoj dobi. Odgovorno vladino tijelo (npr. Ministarstvo obrazovanja) pruža kurikulum i definira tipičan kontekst u kojem se obrazovanje događa (npr. lokalna škola, razredi, veličina učionice itd.). Školska kultura, odnosi i vrijednosti čine društveni kontekst škole.

Model aktivnosti pomaže u usredotočivanju na praksu, u tome kako se različite stvari moraju spojiti kako bi se stvorile uključive prakse. Model također pomaže u boljem razumijevanju toga što je potrebno da bi netko bio uključivi praktičar. Uključivo obrazovanje nastoji poboljšati učenje za svu djecu i mlade putem promicanja sposobnosti učitelja jamčenjem da su sposobni primijeniti kurikulum u kontekstima koji promiču učenje svih učenika. Opća svrha učitelja jest povezati učenika, kurikulum i kontekst pri pružanju kvalitetnog obrazovanja i postizanja pozitivnih ishoda.

OKVIR ZA UKLJUČIVE PRAKSE U ŠKOLAMA

Uključivo obrazovanje je zapravo kvalitetno obrazovanje za sve, stoga se uključive prakse ne razlikuju od izvrsnih praksi. Obrazovne učiteljske aktivnosti koje nastoje poboljšati učiteljsku praksu moraju biti vođene vizijom izvrsnih uključivih praksi u školama. Okvir uključivih praksi razvijen je u tu svrhu: pružiti viziju koja može voditi razvoje ili inovacije. Koristi model aktivnosti kao strukturu povezivanja dokaza o dobroj praksi na smislen način. Sve učiteljske aktivnosti trebale bi na kraju krajeva pridonijeti ostvarivanju glavnih ciljeva uključivih praksi. Taj konačni cilj jest osigurati da svi učenici mogu pristupiti školama i kurikulumu, da mogu sudjelovati i učiti te da stoga budu sposobni ostvariti i uspješno prijeći na višu razinu obrazovanja, rad te odgovoran i ispunjen život u odrasloj dobi. Kako bi se taj cilj ostvario, učitelji moraju koristiti kurikulum kao alat za pretvaranje kapaciteta učenja u učenika, ne kao nešto što se poučava slijedeći strogo zadani raspored. Konteksti koje stvaraju učitelji moraju biti prilagođeni djeci i okruženjima i moraju omogućiti lakše učenje i sudjelovanje sve djece i mladih. Sami učitelji moraju postati kompetentni uključivi praktičari koji mogu pretvoriti sposobnost učenja putem kurikuluma i stvoriti društvena i fizička okruženja kojima se jamči pristup, sudjelovanje, učenje i postignuća svih učenika. Model aktivnosti uključivih praksi povezuje sljedeće:

Slika 7: Praksa uključivih škola

Kako bi se ostvarile uključive prakse (makroperspektiva), učitelji se moraju uključiti u četiri konkretne prakse (srednja perspektiva) povezane s tim četirima komponentama (učitelj, učenik, kurikulum, kontekst) modela aktivnosti. Učitelji nisu samo uključeni s učenicima. Važan dio njihovih praksi usmjeren je na kurikulum, na primjer, kada ga razlome u tjedne aktivnosti, kada pišu radne listiće ili izrađuju ispite. Učitelji također provode mnogo vremena stvarajući sigurni i omogućujući kontekst, na primjer, kada poboljšavaju okruženje učenja zajedno sa specijalistima, razgovaraju s roditeljima i kada kao ekipa ponovno oblikuju rekreacijski prostor ili grade rampe kako bi poboljšali pristup za učenike u invalidskim kolicima. Konačno, učitelji također provode vrijeme u razvijanju vlastitih sposobnosti čitanjem literature, razmjenom iskustva s kolegama ili odlascima na radionice i nadziranjima. Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje razvila je profil uključivih učitelja (2012.) pomoću sljedeće četiri komponente za definiranje područja kompetencije za uključive učitelje:

- **Učenik:** *Vrednovanje različitosti učitelja (učenici kao osobe s pravom na obrazovanje)*
- **Kurikulum:** *Podržavanje svih učenika (učenici u smislu osoba koje pristupaju kurikulumu)*
- **Kontekst:** *Rad s drugima (suradnja i timski rad radi izgradnje snažnih okruženja učenja)*
- **Učitelj:** *Osobno stručno usavršavanje (učitelji kao učenici odgovorni za svoje cjeloživotno učenje)*

Ta četiri područja sposobnosti povezana su s četiri vizije ili cilja uključena u model za uključivu praksu:

- **Učenik:** *Pristup, sudjelovanje i učenje, postignuće*
- **Kurikulum:** *Pretvaranje sposobnosti učenja*
- **Kontekst:** *Omogućivanje društvenih i fizičkih okruženja*
- **Učitelj:** *Kompetentni uključivi praktičari*

Kao zajednička referenca, okvir za uključive prakse u školama razvijen je na temelju rada međunarodnih organizacija, istraživača i iskustava iz projekta *Regionalna potpora za uključivo obrazovanje*. U sljedećim dijelovima te će četiri prakse biti detaljnije opisane. Za svaku praksu dodana su iskustva, dokazi i resursi kako bi korisnik bolje shvatio što te prakse obuhvaćaju.

RAZVOJ UKLJUČIVIH PRAKSI PUTEM IZGRADNJE KAPACITETA

Uključivo obrazovanje je proces; riječ je o nečemu što se stvara svakodnevnim praksama povezanim s učiteljima, učenicima, kurikulumima i kontekstima. Uključivo obrazovanje uvijek je približno, a ne nešto što se ikada u potpunosti ostvari. Škole diljem svijeta u procesu su razvijanja uključivosti. U različitim su fazama razvoja; neke su razvile više u jednom ili dva područja, ali imaju poteškoće s ostalima. Učiteljske obrazovne aktivnosti u kontekstu uključivog obrazovanja trebale bi biti usmjerene na podupiranje škola u procesu razvoja uključivosti. Učiteljske obrazovne aktivnosti pridonose izgradnji kapaciteta potrebnih za stvaranje uključivih obrazovnih sustava. Međutim, obrazovanje pojedinih učitelja nije dovoljno; učitelji moraju razviti prakse u ekipama, to ne mogu naučiti samostalno. Edukatori stoga moraju u obzir uzeti kontekst u kojem su u interakciji sa svojim učenicima (npr. budući učitelji, učitelji) i metode koje u procesu primjenjuju. Ponekad se izgradnja kapaciteta bolje postiže putem sudjelovanja u procesima razvoja škola. Razvoj školskog programa može promijeniti shvaćanje učitelja u odnosu na ono što njihov rad predstavlja pružanjem vizije uključive prakse. To će utjecati na gledište njihova rada i onoga što nastoje postići. Izgradnja kapaciteta također se postiže putem razvoja novih alata ili strategija poučavanja. Učitelji i drugi stručnjaci učiti će razvijanjem praksi i iskušavanjem novih pristupa učenju. Mogu se uključiti u razvoj novih alata za suradnju ili praćenje učenja učenika i na taj način steću znanje i vještine, ali i povećavaju motivaciju i posvećenost. Posljedično, ukupni kapacitet škola povećava se nakon što se novi alati primijene.

Ti primjeri ističu da obuka učitelja u izolaciji ima ograničenja kad je riječ o izgradnji kapaciteta. Učiteljske obrazovne aktivnosti u najširem smislu trebale bi pružiti mogućnosti učenja kako bi se razvile kompetencije (sposobnosti u odnosu na predmet), ali i bolje razumijevanje onoga što je bitno u učiteljskoj praksi (subjekt, cilj). Trebalo bi pružiti pomoć razvoju alata i strategija te razviti ili promijeniti okruženja u kojima učitelji rade. Sveobuhvatna izgradnja kapaciteta rješava sve komponente prakse, a ne samo razvoj sposobnosti pojedinaca. Na temelju modela aktivnosti za uključive prakse četiri područja kompetencije (ovdje sposobnosti, zajednički izraz za stavove, vrijednosti, vještine i znanje, kompetenciju i djelovanje) predstavljaju četiri prakse koje škole trebaju kako bi postale uključive. Te se prakse mogu razviti rješavanjem sposobnosti subjekta, ciljeva praksi, alata i strategija koje se primjenjuju ili okruženja u kojem rade. U tablici u nastavku nalazi se pregled vizija koje bi trebale usmjeriti izgradnju kapaciteta za uključivanje:

	<i>Kompetentni uključivi praktičari (učitelj)</i>	<i>Pristup, sudjelovanje i učenje, postignuće (učenik)</i>	<i>Pretvaranje sposobnosti učenja (kurikulum)</i>	<i>Omogućivanje društvenog i fizičkog okruženja</i>
<i>Usmjeravanje na sposobnost subjekta</i>	Osobno stručno usavršavanje	Vrednovanje različitosti učenika	Podržavanje svih učenika	Rad s drugima
<i>Usmjeravanje na subjekt i ciljeve</i>	Zajednice prakse	Zajednica koja uči	Fleksibilan kurikulum	Odnosi puni poštovanja
<i>Usmjeravanje na alate i strategije</i>	Izgradnja dijeljenog repertoara	Personalizacija obrazovanja	Unaprjeđivanje učenja	Stvaranje mreža i partnerstava
<i>Usmjeravanje na okruženje</i>	Kultura stručnog učenja	Atmosfera uključivanja	Mogućnosti za učenje	Obrazovno upravljanje

Tablica 4: Okvir za izgradnju kapaciteta radi promicanja uključivih praksi u školama

Četiri prakse uključene u ostvarivanje uključivih praksi u školama bit će detaljnije opisane u sljedećim poglavljima. Okvir koji je ovdje dan predstavlja orijentaciju za svakoga tko je uključen u izgradnju kapaciteta prema uključivom obrazovanju. Uporaba istog okvira olakšava komunikaciju između različitih pružatelja, ali i između obrazovanja učitelja, škola i ostalih dionika. To bi moglo biti važno radi objašnjavanja odgovornosti za izgradnju kapaciteta u bilo kojem danom području. Različite regije ili zemlje tu će imati različitu organizaciju. Na primjer, razvoj alata (udžbenici, materijali za učenje, ispiti) mogao bi biti u rukama vladinih agencija ili odgovornost škola. Neki obrazovni sustavi imaju stroge propise povezane s kurikulumom i provode nacionalna ispitivanja kako bi ocijenili uspjeh učenika. U takvim sustavima razvoj fleksibilnih kurikuluma težak je ili čak nemoguć, a povezane učiteljske obrazovne aktivnosti imat će malo utjecaja na praksu. Važno je imati na umu da učitelji imaju ključnu ulogu, ali ponekad se izgradnja kapaciteta mora provesti u ostalim dijelovima obrazovnog sustava prije nego što učitelji mogu postati uključivi praktičari.

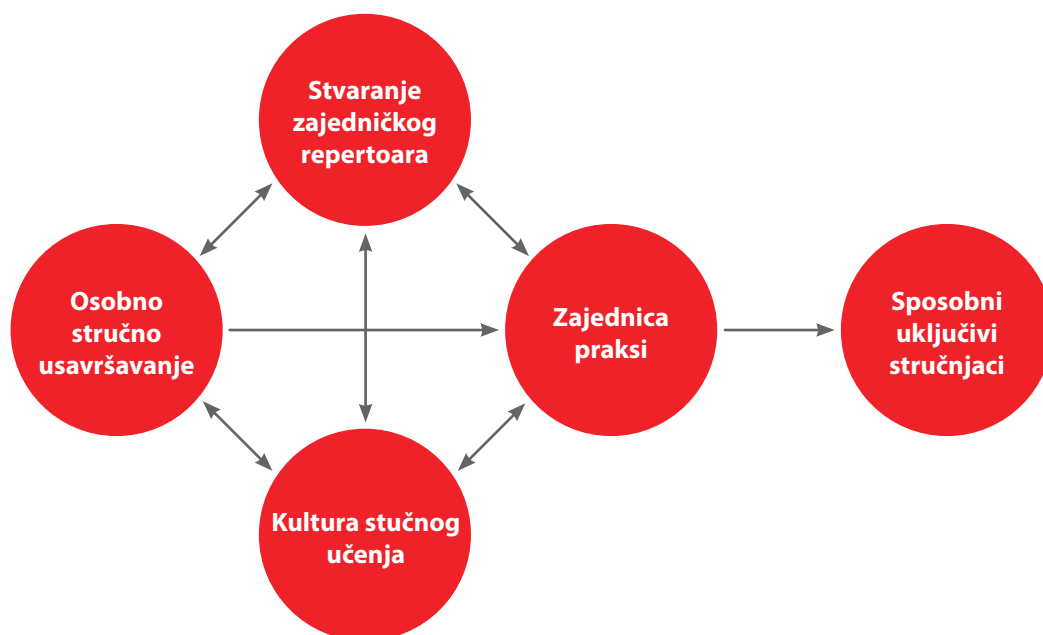
Razmišljanje u granicama praksi umjesto u granicama izoliranih značajki dobre prakse pomaže u razvoju sustavne perspektive usmjerene na učiteljske sposobnosti i prakse. Nedostatak kompetencija nije uvijek (jedini) razlog zašto učitelji ne postanu uključivi praktičari. Često su prisutne prepreke u njihovu radnom okruženju zbog suprotstavljenih ciljeva koje moraju ostvariti (npr. poučavati različite skupine djece u odnosu na provedbu strogog kurikuluma). Taj okvir pomaže pri isticanju tih napetosti i kontradikcija u učiteljskoj praksi i pri razvoju shvaćanja kako se one mogu riješiti. Prepoznavanje suprotstavljenih praksi (podrška učenicima u odnosu na rušenje na kraju školske godine) prvi je korak prema pronalasku rješenja. U tom slučaju problem se ne može riješiti putem obrazovanja učitelja, već putem promjene zakonodavstva, što učiteljima omogućuje da podrže učenje na različitim razinama postignuća bez isključivanja. Okvir pomaže u razvoju šire perspektive prema izgradnji kapaciteta s nadom da bi to moglo potaknuti čitatelja da osmisli inovativne pristupe promicanju razvoja uključivog obrazovanja.

2. Uključive prakse povezane s profesionalizmom

KOMPETENTNI UKLJUČIVI STRUČNJACI

Pregled

Stručnjaci u školama i ostalim obrazovnim okruženjima koji žele postati uključivi praktičari imaju sposobnost uključivanja u osobno stručno usavršavanje, ali potrebno ih je uključiti više u prakse čiji je cilj razvoj učiteljskog profesionalizma. Kako bi postali kompetentni i uključivi stručnjaci, članovi osoblja u školi ili svim školama u zajednici moraju stvoriti zajednice prakse gdje se iskustva dijele i koriste za vršnjačko učenje, gdje se ljudi dobro osjećaju i razvijaju motivaciju te gdje se zajedničko djelovanje može razviti kako bi škola napredovala. Kako bi se to postiglo, potrebno je razviti zajednički repertoar kojim se osoblju pomaže da se uključi u zajedničke prakse. Planovi razvoja škola, dijeljena infrastruktura, zajednički stručni jezik i koncepti ili alati za zajedničku komunikaciju samo su neki od primjera. Bit će potrebno i da svi sudionici izgrade kulturu stručnog učenja. To znači stvaranje okruženja ili konteksta koji olakšavaju učiteljsko učenje; uključive škole postaju organizacije za učenje. Stručno usavršavanje postaje dio neprekidnog procesa prilagodbe i sredstvo transformacije.

Slika 8: Praksa potrebna za postizanje kompetentnih uključivih stručnjaka

Usmjeravanje na sposobnosti: osobno stručno usavršavanje

Uključivi praktičari razumiju, prihvaćaju i pozdravljaju činjenicu da je, da bi se postalo uključivi praktičar, potreban cijeli stručni radni vijek. Oni se aktivno uključuju u učenje, a ne samo u poučavanje. Iskorištavaju različitost pristupa stručnom osposobljavanju kao što su savjetovanja, obuke, odlasci na predavanja, konferencije ili radionice, ali i iskorištavanje otvorenih učionica, vršnjačkog učenja i mentorstva. Da bi osoba postala uključivi praktičar, mora znati da je to proces za koji se ne zna kad će završiti, proces koji zahtijeva razmišljanje, kritičko promišljanje o vlastitim postupcima i spremnost na pridonosenje učenju ostalih. To također uključuje da osoba postane zastupnik pojedinačnog i kolektivnog učenja kako bi se proširili stavovi, vrijednosti, vještine i znanje, kompetencije putem osobnog stručnog usavršavanja. Za dodatne informacije pogledajte dokument *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija 2012.).

Usmjeravanje na subjekt i ciljeve: zajednica praksi

Učitelji moraju izići iz izolacije i surađivati s drugima; to je potreban korak u smjeru toga da postanu kompetentni, uključivi stručnjaci. Razvoj zajedničkih praksi s drugima važan je cilj. To se najbolje postiže aktivnim djelovanjem u smjeru vizije postajanja zajednice praksi. U zajednici praksi stručnjaci uče dijeljenjem iskustava i surađivanjem u smjeru ostvarivanja zajedničkog cilja, a to je postajanje kompetentnim uključivim stručnjakom. Uključivi stručnjaci pristupaju različitosti mišljenja, kompetencija, željama ili načinima komunikacije i najbolje ih iskorištavaju kako bi poboljšali praksu. U zajednici praksi svaki je stručnjak cijenjen, poštuje ga se i sluša, imajući na umu da svatko može pridonijeti razvoju profesionalizma učitelja.

Usmjeravanje na alate i strategije: izgradnja zajedničkog repertoara

Kako bi se postalo zajednica praksi, svatko u ekipi, školi ili zajednici morat će sudjelovati učinkovito i djelotvorno. Kako bi se to postiglo i kako bi se ojačala zajednica praksi, potrebno je izgraditi zajednički repertoar za interakciju, komunikaciju i suradnju. Zajednički jezik za primjer jest moćan alat za suradnju i povećavanje učinkovitosti vaše suradnje. Kao zajednica stručnjaka koji rade na poboljšanju vaših zajedničkih vrijednosti, vještina i znanja, vaše kompetencije i djelovanja, potrebni su vam alati kao što su razvojni planovi škole ili postupci za održavanje učinkovitih sastanaka ekipa za stručno usavršavanje. Dio zajedničkog repertoara također su zajednički pristupi razvoju ekipa, primjerice, primjenom nadzora ili drugih metoda stručne razmjene. Također bi mogao uključivati zajedničke metode planiranja projekata, otvorenih učionica ili ostalih pristupa vršnjačkom učenju.

Usmjeravanje na kontekst: kultura stručnog učenja

Ako praktičari postanu uključivi praktičari u ekipi stručnjaka, trebat će im okruženje koje podržava njihove napore u smjeru razvoja stručnosti. Stručni praktičari moraju moći raditi u okruženju koje pogreške doživljava

kao prilike za učenje, a ne kao nedostatak stručnosti. Učitelje se također doživljava kao učenike u svakoj fazi njihova stručnog usavršavanja. Uključive škole mogu stvoriti kulturu stručnog učenja i uključiti se u učenje kao organizacije. Mora postojati snažno vodstvo koje može taj proces voditi i započeti potrebne organizacijske promjene radi olakšavanja učenja u ekipama i pojedinačno. Praktičari moraju razviti razumijevanje škole kao entiteta ili sustava, što će se promijeniti jedino putem promjene u vlastitoj praksi, a usklađeno s drugima. Škole koje uče mogu se promijeniti i razviti zahvaljujući tome. Mogu promijeniti strukturu vodstva, organizaciju i postupke kako bi stvorile okruženja koja olakšavaju stručno usavršavanje učitelja i ostalog osoblja.

RAZVOJ SPOSOBNOSTI KAKO BI OSOBE POSTALE UKLJUČIVI STRUČNJACI

Stručno usavršavanje kroz tri faze

Tablica u nastavku sadržava pregled očekivanja od uključivih praktičara u tri faze stručnog usavršavanja:

Kompetentni uključivi praktičari	Početno učiteljsko obrazovanje	Neprekidno stručno usavršavanje	Edukacija mentora, voditelja i zastupnika promjena
Vlastito stručno usavršavanje	Sposobnost preuzimanja identiteta uključivog učitelja	Sposobnost razmišljanja i razvoja prakse	Sposobnost stvaranja i transformacije prakse
Zajednica praksi	Sposobnost sudjelovanja u zajednici praksi	Sposobnost razvijanja zajednica praksi	Sposobnost transformacije zajednica praksi
Izgradnja dijeljenog repertoara	Sposobnost uporabe postojećeg zajedničkog repertoara	Sposobnost razvijanja zajedničkog repertoara	Sposobnost transformacije zajedničkog repertoara
Kultura stručnog učenja	Sposobnost pridonosa kulturi stručnog učenja	Sposobnost razvoja kulture stručnog učenja	Sposobnost transformacije kulture stručnog učenja

Tablica 5: Razine sposobnosti diljem stručnog usavršavanja: profesionalizam

Praktični primjeri i ideje učitelja uključenih u projekt "Regionalna potpora za uključivo obrazovanje" slijedom sesija oluja mozgova

- Osobna dobrobit, može se nositi sa stresom
- Učitelji kao zastupnici vlastitog učenja
- Učitelji kao učinkoviti praktičari, uključujući pozitivne stavove prema sebi samima, samoučinkovitost
- Situacijska osviještenost, a ne kognitivni efekt tunela
- Kombinacija praktičnog i teorijskog rada
- Učitelji kao reflektivni praktičari, uključujući situacijsku osviještenost, metakognitivne vještine, kritičko samoocjenjivanje
- Spremnost učitelja na to da uče od drugih i uključe se u vršnjačko učenje
- Vršnjačko mentoriranje
- Razmjena iskustava među vršnjacima (npr. studijski posjeti, otvorene učionice, zajedničke aktivnosti, vršnjačko učenje)
- Miješanje razreda radi uključivanja u učenje u ekipi i jedni od drugih
- Početak s mikroekipom motiviranih učitelja, a zatim dijeljenje iskustava s drugima kako bi se polako promijenio njihov stav o suradnji
- Uporaba planiranja razvoja škole za razvoj zajedničke vizije uključivog obrazovanja u školama
- Primjena postupka samoprocjenjivanja kao temelja razvoja dokumenata o školskoj politici
- Prevladavanje teškoća u odnosu na osnivanje postupaka u školi za pojedinačno planiranje edukacije
- Stvaranje baze podataka dobrih praksi i materijala i dijeljenje s kolegama

Primjeri dobre prakse izvan projekta

- Projekt *Koliko je dobra naša škola?* predstavlja niz pokazatelja za samoocjenjivanje škole, organizirano u kvalitetnom okviru koji je isti kao okvir koji se koristi u okruženjima u ranim godinama, koji koriste obrazovna tijela i dječje službe. Sposobnost ocjenjivanja vlastite prakse važan je prvi korak prema postizanju profesionalizacije. Informacije su dostupne na sljedećim adresama: http://www.educationscotland.gov.uk/resources/h/genericresource_tcm4684382.asp;
- Međunarodni učiteljski projekt vodstva. Informacije su dostupne na sljedećim adresama: <http://www.teacherleadership.org.uk/the-itl-initiative.html>.

Reference i dodatne informacije:

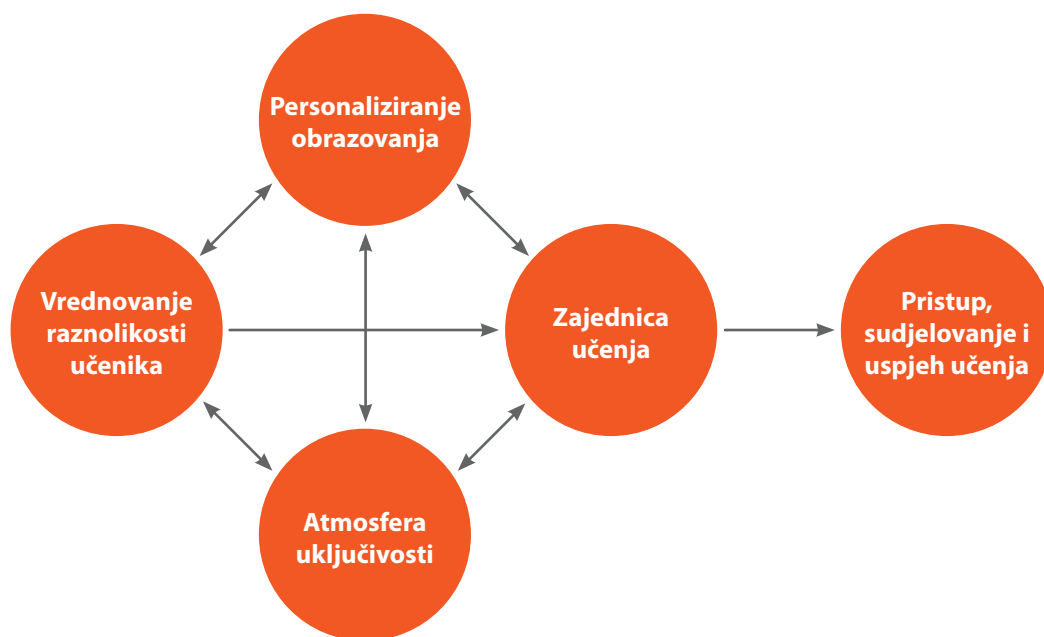
- *Škole koje uče* (Senge 2012.);
- *Postajanje reflektivnim praktičarom* (Schön 1983.);
- *Učitelji vode promjenu. Istraživanje za poboljšanje škole* (Durrant i Holden 2006.);
- *Stvaranje zajednica praksi* (Lave i Wenger 1991.)

3. Uključive prakse povezane s učenicima

PRISTUP, SUDJELOVANJE I UČENJE, POSTIGNUĆE

Pregled

Stručnjaci u školama i drugim obrazovnim okruženjima koji žele promicati pristup, sudjelovanje, učenje i postignuća za sve svoje studente ili učenike moraju moći vrednovati učeničke različitosti. Ali potrebnije ih je uključiti u prakse, čime se ostvaruje pravo svakog djeteta ili mlade osobe na obrazovanje. Kako bi se to postiglo, sva djeca i mladi moraju biti dio zajednice koja uči: u učionici, školi i zajednici. Vrednovanje različitosti učenika u praksi znači osiguravanje da postoji atmosfera uključivosti između studenata, prijatelja i obitelji. Studenti se moraju međusobno vrednovati, poštovati, pomagati si i učiti jedni od drugih. Uključive škole su škole u kojima je svatko dobrodošao, ne samo od strane učitelja, već i od svih ostalih. Kako bi se to postiglo, učitelji i drugi stručnjaci moraju koristiti alate, metode i strategiju koja pomaže u razumijevanju, poštivanju i podržavanju svakog djeteta kao osobe i kao pojedinca s pravima. To se svodi na personaliziranje obrazovanja kako bi se jamčilo da različitost učenika ne dovede do kršenja njihovih prava na obrazovanje (pristup), prava u obrazovanju (učenje i sudjelovanje) i jamčenja da tijekom njihova obrazovanja mogu preuzeti prava u društvu (postignuće). Personaliziranje obrazovanja znači da su talenti, ambicije i interesi studenata uzeti u obzir i uporabljani kao alat u stvaranju zajednice učenja.

Slika 9: Praksa za ostvarivanje pristupa, sudjelovanja i učenja te postignuća

Usmjeravanje na sposobnosti: vrednovanje različitosti studenata

Uključivi učitelji jednako vrednuju, prihvaćaju i poštuju svu djecu ili mlade i njihovo pravo na obrazovanje. Aktivno potiču svu djecu i mlade da se izraze i aktivno pridonose učenju u zajednici. Razlike u rodu, jeziku, podrijetlu, socioekonomskom stanju, fizičkim i umnim karakteristikama i sposobnostima poštuju se i koriste kao resursi, a ne doživljavaju se kao prepreke. Vrednovanje različitosti učenika podrazumijeva i vrednovanje njihovih obitelji jer pridonose učenju i razvoju te podrazumijeva vrednovanje različitosti u školskoj ekipi i zajednici. Uključivi učitelji sa sobom nose nove stavove, vrijednosti, vještine i znanje, kompetencije te djeluju kako bi osigurali pristup, sudjelovanje i učenje te postignuća za svu djecu i mlade. Za informacije pogledajte dokument *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija 2012.).

Usmjeravanje na subjekt i ciljeve: zajednica koja uči

Kako bi se te sposobnosti uporabile u određenoj situaciji, uključivi praktičar mora moći stvoriti viziju uspjeha, sudjelovanja i učenja te postignuća za svu djecu i mlade te zadati ciljeve za njihovo ostvarivanje. Ciljevi se odnose na različitost studenata u učionici, čiji je cilj njihovo povezivanje u zajednici učenika. U zajednici svaki je učenik dobrodošao, poštuje ga se i daje mu se potrebna potpora kako bi mogao sudjelovati, učiti i postizati. Razlike se koriste kao snage omogućivanjem da različitost perspektiva i talenata pridonese ukupnom učenju skupine. Pozornost učitelja nije usmjerena na pojedinca, već na zajednicu koja se sastoji od svih učenika. U zajednici koja uči svi studenti mogu pronaći mjesto za sebe i kad bi svi bili jednaki, to bi bila besmislena zajednica jer si različita djeca ili mladi ne mogu međusobno pomagati u učenju.

Usmjeravanje na alate i strategije: personaliziranje obrazovanja

Važan alat za stvaranje zajednica učenika je personalizacija obrazovanja. To znači da se učenike ne doživljava samo kroz uloge osoba koje uče, već i kao osobe s vlastitim biografijama, iskustvima, sposobnostima i željama. To se temelji na pretpostavci da se duboko učenje odvija samo kada je smisleno za tu osobu i kada je u skladu s njezinim identitetom i interesima. Personaliziranje obrazovanja glavna je strategija u postizanju toga da djeca i mladi mogu pridonijeti zajednici učenika kojoj pripadaju. To uključuje uporabu pristupa kao što je mentoriranje, obučavanje ili nadograđivanje kako bi se podržao proces učenja, ali i potporu autonomiji kako bi se promicalo djelovanje studenata. Potpora se daje radi poboljšanja samokontrole, volje i motivacije studenata na način kojim se poštuje njihov identitet. Uključuje davanje izbora, ali i stalnih povratnih informacija o tome kako studenti napreduju u obrazovanju.

Usmjeravanje na kontekst: atmosfera uključivosti

Ostvarivanje zajednice učenika zahtijeva okruženje za učenje u kojem se svatko osjeća vrijednim i prihvaćenim. Atmosfera uključivosti mora se razviti tamo gdje se pogreške doživljavaju kao prilike za

učenje i gdje se postignuća slave kao uspjeh pojedinca i skupine. Škola mora postati mjesto povjerenja i poštovanja, gdje učenici i učitelji aktivno surađuju kako bi promicali učenje i sudjelovanje. Istinsko učenje nije moguće bez uzajamnog uključivanja, bez socijalne interakcije i komunikacije. Kako bi se promicalo uzajamno sudjelovanje, uključivi praktičari moraju uložiti u izgradnju povjerenja i poštovanja između učenika i uključiti ih u donošenje odluka, čime se utječe na njihovo sudjelovanje i učenje. To se svodi na stvaranje pozitivne klime koja sve prihvaća, koja podržava studente u rješavanju sukoba i napetosti. No, to se svodi i na osiguravanje toga da svi aspekti okruženja olakšavaju pristup, učenje i sudjelovanje, uključujući uklanjanje fizičkih i društvenih prepreka.

RAZVOJ SPOSOBNOSTI KAKO BI SE VREDNOVALA RAZLIČITOST STUDENATA

Stručno usavršavanje kroz tri faze

Tablica u nastavku sadržava pregled očekivanja od uključivih praktičara u tri faze stručnog usavršavanja:

Učenik	Početno učiteljsko obrazovanje	Neprekidno stručno usavršavanje	Edukacija mentora, voditelja i zastupnika promjena
Vrednovanje različitosti studenata	Sposobnost vrednovanja različitosti studenata	Sposobnost razvijanja školskih praksi radi vrednovanja svih učenika	Sposobnost transformacije praksi radi vrednovanja svih učenika
Zajednica učenika	Sposobnost stvaranja zajednice prakse u učionici	Sposobnost stvaranja zajednice učenika u učionici	Sposobnost transformacije zajednica učenika
Personalizacija obrazovanja	Sposobnost prikladnog personaliziranja obrazovanja	Sposobnost razvijanja školskih praksi radi personalizacije obrazovanja	Sposobnost transformacije školskih praksi radi personalizacije obrazovanja
Atmosfera uključivanja	Sposobnost pridonosa atmosferi uključivosti u učionici	Sposobnost razvoja atmosfere uključivosti u učionici	Sposobnost transformacije atmosfere uključivosti u školi i zajednici

Tablica 6: Razine sposobnosti diljem stručnog usavršavanja: učenik

Praktični primjeri i ideje učitelja uključenih u projekt "Regionalna potpora za uključivo obrazovanje" slijedom sesija oluja mozgova

- Razmatranje vlastitog društvenog identiteta, predrasuda i stereotipova
- Prihvatanje svih učenika kao osoba koje žele učiti
- Podizanje razine svijesti o predrasudama i problemu s etiketiranjem djece
- Razgovor o učiteljskim stavovima o različitostima učenika
- Učitelji bi trebali biti empatični i posvećivati pozornost svakom djetetu
- Povećanje svijesti o studentima, roditeljima i obrazovnim dužnosnicima o uključivom obrazovanju (aktivnosti podizanja svijesti bez troška)
- Filozofija za djecu radi razvoja njihova razmišljanja o drugima
- Miješanje razreda radi podizanja razine svijesti i podržavanja razvoja boljeg razumijevanja između studenata iz različitih etničkih skupina
- Novi pristupi upravljanju učionice za velike razrede kako bi se osiguralo da se svako dijete doživljava kao jedinstveno i organizirao učinkovit rad u skupini gdje su djeca međusobno uključena, potreba za upravljanjem u učionici koja poštuje različitost
- Stvaranje zajednice upita radi istraživanja alata za promicanje pripadnosti, identiteta i autonomije
- Razvoj predodžbi o uključivom obrazovanju u školi i zajednici
- Uključivanje u školske projekte o podizanju razine svijesti
- Obogaćivanje znanja o drugim kulturama i jezicima zajedno s obiteljima i djecom takvog podrijetla
- Sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima kao što su sportski događaji, izrada novina, izložbe
- Dijeljene radionice i učenje za učenike, roditelje, studente kako bi se razjasnili pojmovi uključivog obrazovanja i različitosti

- Multikulturalni programi u školama usmjereni su na proslavu različitosti i sličnosti
- Uvođenje predmeta društvene pravde i promicanja ljudskih prava
- Razmatranje pitanja koja okružuju povjerljivost i moral, npr. u odnosu na otkrivanje informacija o posebnim potrebama ili teškoćama

Primjeri dobre prakse izvan projekta

- Učenje bez ograničenja, projekt sveučilišta Cambridge posvećen je razvoju pristupa učenju i poučavanju koji se ne oslanja na predodređena vjerovanja o sposobnosti. Projekt je nadahnut desetljećima istraživanja koja su pozornost skrenula na vrlo složene načine na koje zamisli o nepromjenjivoj sposobnosti i praksama koje se na tome temelje mogu ograničiti učenje. Informacije su dostupne na sljedećim adresama: <http://learningwithoutlimits.educ.cam.ac.uk/>;
- Indeks za uključivost je skup materijala koji usmjeravaju škole kroz proces razvoja uključivih škola. Svodi se na izgradnju podržavajućih zajednica i poticanje visokih postignuća među osobljem i studentima. Informacije su dostupne na sljedećim adresama: <http://www.csie.org.uk/resources/inclusion-index-explained.shtml>.

Reference i dodatne informacije

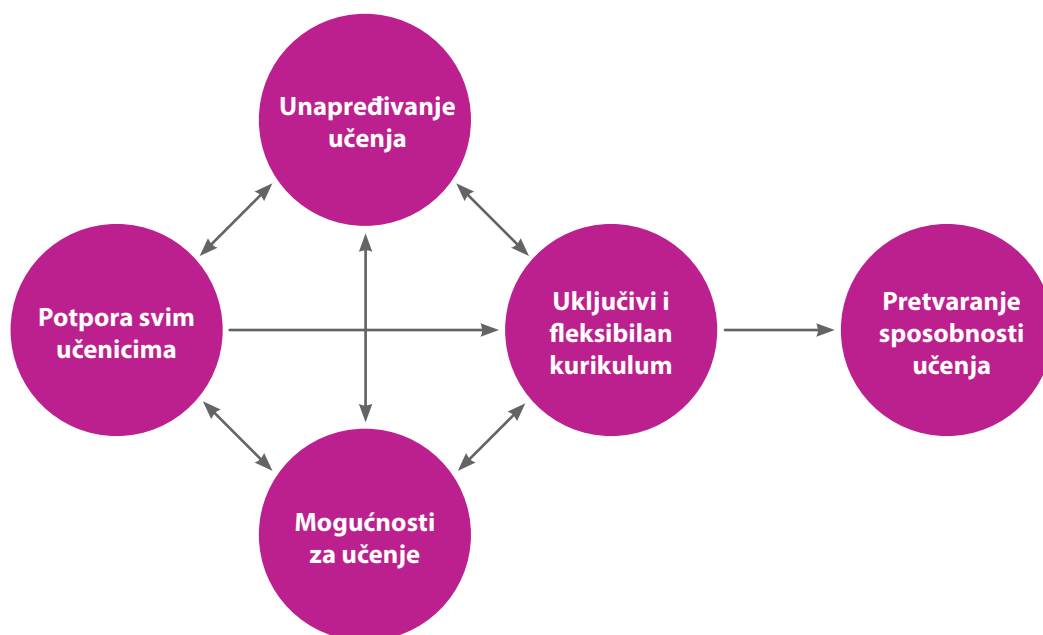
- *Učenje bez ograničenja* (Hart et al. 2004.);
- *Stvaranje učenja bez ograničenja* (Swann et al. 2012.);
- *Indeks za uključivost* (Booth i Ainscow 2002.);
- *Educiranje kulturno osjetljivih učitelja* (Villegas i Lucas, 2002.).

4. Uključive prakse povezane s kurikulumom

PRETVARANJE SPOSOBNOSTI UČENJA

Pregled

Stručnjaci u školama i drugim obrazovnim okruženjima koji žele postati uključiviji posjeduju sposobnost povezanu s potporom svim učenicima, no potrebno je više kako bi se uključilo u prakse koje teže transformaciji učeničkog i studentskog kapaciteta učenja. Podupiranje svih učenika mora biti vođeno vizijom da je svako dijete ili svaka mlada osoba sposobna učiti, razvijati talente i sposobnosti koje su važne za život. Tu se radi o transformaciji samog učenja kako bi se pripremili za budućnost u kojoj će od najvećeg značaja biti sposobnost učenja i prilagodbe promjenjivim uvjetima. Kako bi se osigurala mogućnost učenja na najvećoj razini za svu djecu i mlade ljude, cilj je stvoriti uključivi i fleksibilan kurikulum. Prilikom određivanja kurikuluma treba se uzeti u obzir prethodno znanje i iskustvo sve djece i mladih ljudi. Kurikulum treba biti sukladan interesima studenta kako bi ih privukao. Kako bi se to postiglo, učitelji i drugi stručnjaci moraju razviti i primijeniti strategije koje imaju u cilju unaprjeđivanje iskustva učenja. Oni moraju biti u mogućnosti unaprijediti učenje putem razvoja učiteljskih materijala i korištenjem strategija procjene koje su prilagođene situaciji svakoga studenta. Prisutna je potreba za planom učenja koji se odnosi na put studenata kroz kurikulum. Kako bi se fleksibilan i uključivi kurikulum primijenio u praksi, potrebna je sposobnost ostvarivanja stvarnih mogućnosti za učenjem svih učenika i mladih ljudi. To uključuje stvaranje pozitivnog okruženja za učenje u učionici i izvan nje. Ujedno uključuje uporabu dostupnih izvora na najbolji mogući način, uključujući doprinos roditelja i zajednice.

Slika 10: Praksa za postizanje uključivih strategija i alata za učenje

Usmjeravanje na sposobnosti: pružanje potpore učenicima

Uključivi učitelji sposobni su podupirati svu djecu i mlade ljude u njihovim procesima učenja. Svoj se djeci priznaje postojanje talenta, nada i ambicija koje se mogu prilagoditi u kurikulumu kako bi se podupiralo njihovo učenje i sudjelovanje. Uključivi praktičari usredotočuju se na stvaranje i transformaciju kapaciteta učenja djece i pomažu im proširiti njihova životna iskustva. Posjeduju potrebne sposobnosti da postanu svjesni, procijene i uzmu u obzir različite potrebe za učenjem prilikom planiranja uputa i da na njih ispravno odgovore u učionici. Mogućnosti za učenje u učionici i izvan nje učinkovito se koriste ili stvaraju gdje je to potrebno. Uključivi učitelji sa sobom donose stavove, vrijednosti, vještine i znanje, sposobnosti, kao i mogućnost izvedbe uključivih pristupa učenja i poticanja učenja kod svih studenata. Za informacije pogledajte dokument *Profil uključivih učitelja* (Europska agencija 2012.).

Usmjerenost na subjekte i ciljeve: uključivi i fleksibilan kurikulum

Uključivi učitelji trebaju razviti svjesnost da kurikulum nudi mogućnosti učenja, a ne da je on nešto što diktira što se kada mora učiniti. Kurikulum je način na koji se transformira kapacitet učenja djece i mladih. Kako bi se podržali svi učenici na načine kojima se mijenjaju njihovi kapaciteti učenja, učitelji trebaju raščlaniti kurikulum na potrebe učenja, interese i talente svakog studenta posebno. Studenti ovdje imaju aktivnu ulogu i u najvećoj mogućoj mjeri preuzimaju odgovornost za svoje učenje. Uključivi praktičari sposobni su koristiti kurikulum kao pomoć pri učenju stvaranjem izazovnih i zanimljivih zadataka ili projekata kojima studenti mogu razviti različite sposobnosti dok zajedno rade na ostvarivanju zajedničkog cilja. Ciljevi i očekivanja postignuća u skladu su s kurikulumom. Studenti postaju svjesni tih ciljeva kao i toga kada su ih ostvarili. To pomaže da učenje postane vidljivije.

Usmjeravanje na alate i strategije: unaprjeđivanje učenja

Kako bi se stvorio fleksibilan i uključivi kurikulum, nužno je da učitelji i drugi stručnjaci u školama koriste alate i strategije koje unaprjeđuju učenje. To se može ostvariti obuhvaćanjem različitih stilova učenja i izrađivanjem zadataka koji za učenje koriste modalitete različitih osjetljivosti. Učitelji trebaju dobro poznavati svoj predmet, no ono što je još važnije, moraju očekivati kognitivne izazove i koristiti strategije kako bi ih riješili. Trebaju znati kako razlikovati upute kojima bi se prilagodili potrebama za učenjem svakoga studenta i zbog toga moraju dobro poznavati procese učenja i procese rješavanja problema i toga kako ih poduprijeti, na primjer, pružanjem povratne informacije. Važno je bilježiti učenje u dnevnik učenja ili koristiti druge strategije kojima bi učenje studentima postalo vidljivije, kako bi studenti mogli transformirati svoje pristupe učenju i tako unaprijediti učenje. Važnu ulogu u unaprjeđivanju učenja u uključivoj učionici ima informacijska i komunikacijska tehnologija (ICT).

Usmjeravanje na kontekst: mogućnosti učenja

Ostvarivanje uključivog i fleksibilnog kurikuluma zahtijeva okruženje učenja koje pruža mogućnosti učenja svoj djeci i mladim ljudima. Stvorena okolina učenja mora se podudarati s aktivnostima učenja u koje bi se trebali uključiti studenti. Strogo određeno grupiranje djece može predstavljati prepreku jer u nekim aktivnostima djeca trebaju raditi u malim skupinama ili sama, dok je za provođenje drugih aktivnosti potreban rad u većim skupinama. Fleksibilno grupiranje i svrsishodna uporaba različitih prostora i okolina dostupnih u školi ili zajednici može stvoriti bolje mogućnosti učenja. Mogućnosti učenja mogu se stvoriti samo ako su svim studentima prostor za učenje i kurikulum dostupni i važni. Učitelji trebaju znati predvidjeti mogućnosti, uhvatiti ih i oblikovati na najbolji mogući način. Školski resursi važni su za ostvarivanje mogućnosti učenja, no važnija je najbolja moguća uporaba dostupnih resursa unutar škole i izvan nje. Uključivim praktičarima potrebnije je razviti kulturu učenja od izvođenja u školi. Neka će djeca možda trebati dodatne usluge ili podršku drugih stručnjaka kako bi osigurali najveću korist uporabe dostupnih mogućnosti učenja.

RAZVOJ SPOSOBNOSTI ZA PODUPIRANJEM SVIH UČENIKA*Stručno usavršavanje kroz tri faze*

Tablica u nastavku sadržava pregled očekivanja od uključivih praktičara u tri faze stručnog usavršavanja:

Kurikulum	Početno učiteljsko obrazovanje	Neprekidno stručno usavršavanje	Edukacija mentora, voditelja i zastupnika promjena
Podupiranje svih učenika	Biti u mogućnosti podupirati sve učenike	Biti u mogućnosti izraditi prakse temeljene na školi za podupiranje svih učenika	Biti u mogućnosti transformirati prakse za podupiranje svih učenika
Uključivi fleksibilan kurikulum	Biti u mogućnosti primijeniti kurikulum na mjestu	Biti u mogućnosti izraditi kurikulum temeljen na školi	Biti u mogućnosti stvoriti ili transformirati kurikulum
Unaprjeđivanje učenja	Biti u mogućnosti koristiti strategije za unaprjeđivanje učenja u učionici	Biti u mogućnosti izraditi nastavne prakse u školama	Biti u mogućnosti stvoriti ili transformirati nastavne prakse u školama
Mogućnosti za učenje	Biti u mogućnosti osmisлити situacije u kojima svi učenici mogu učiti	Biti u mogućnosti ostvariti nove mogućnosti učenja u školama	Biti u mogućnosti stvoriti ili transformirati mogućnosti učenja u zajednici

Tablica 7: Razine sposobnosti tijekom stručnog usavršavanja: kurikulum

Praktični primjeri i ideje učitelja uključenih u projekt "Regionalna potpora za uključivo obrazovanje" slijedom sesija oluja mozgova

- Učitelj potiče postignuće svakog učenika
- Postavljanje visokih očekivanja u vezi učenikova postignuća i učenja
- Učitelj posjeduje kvalitetno znanje o metodologiji učenja
- Znanje o potrebama učenja djece s invaliditetom
- Metoda otvorene učionice: simulirano predavanje
- Obuka o oblikovanju pojedinačnih obrazovnih planova
- Uporaba kurikulumu za promicanje akademskog, socijalnog i emocionalnog učenja
- Potreba za pojašnjenjem kako izraditi individualne obrazovne planove
- Praktičan izazov izrade ciljeva učenja i njihovo povezivanje s kurikulumom, potreba za praktičnim usmjeravanjem u metodama učenja, procjena i instrumenti za komunikaciju o učenju i podršci za učenje sa učenicima, roditeljima i ostalim učiteljima
- Programi koji teže situacijskom razumijevanju učenja
- Potreba za inovativnim nastavnim metodama

- Učinkoviti pristupi učenja u mješovitim razredima
- Miješanje razreda za stvaranje novih mogućnosti učenja za učenike u odvojenim etničkim skupinama
- Aktivnosti podijeljene između učenika i njihovih roditelja
- Prijenosno računalo za bolju organizaciju domaće zadaće djeteta (stvaranje mogućnosti učenja)
- Provedba aktivnosti "izvan učionice" i radionica povezanih s vještinama (ples, odjeća i nakit, znakovni jezik)
- Mobilni timovi za podupiranje specijalnih potreba obrazovanja djece

Primjeri dobre prakse izvan projekta

- Udruga za pružanje podrške uključivom obrazovanju (Europska agencija). Informacije o projektu dostupne su na: <https://www.european-agency.org/agency-projects/organisation-of-provision>;
- Poticanje uspjeha za sve učenike (Europska agencija). Informacije o projektu dostupne su na: <https://www.european-agency.org/agency-projects/raising-achievement>;
- Kurikulum za izvrsnost (Škotska). Informacije su dostupne na sljedećim adresama: <http://www.educationscotland.gov.uk/learningandteaching/thecurriculum/index.asp>;
- ICT za uključivost – Razvoji i mogućnosti u europskim zemljama (Europska agencija). Informacije su dostupne na sljedećim adresama: <https://www.european-agency.org/publications/ereports/ict-for-inclusion-developments-and-opportunities-for-european-countries>;
- ICT for Information Accessibility in Learning. (Europska agencija). Informacije su dostupne na sljedećim adresama: <https://www.european-agency.org/agency-projects/ict4ial>.

Reference i dodatne informacije

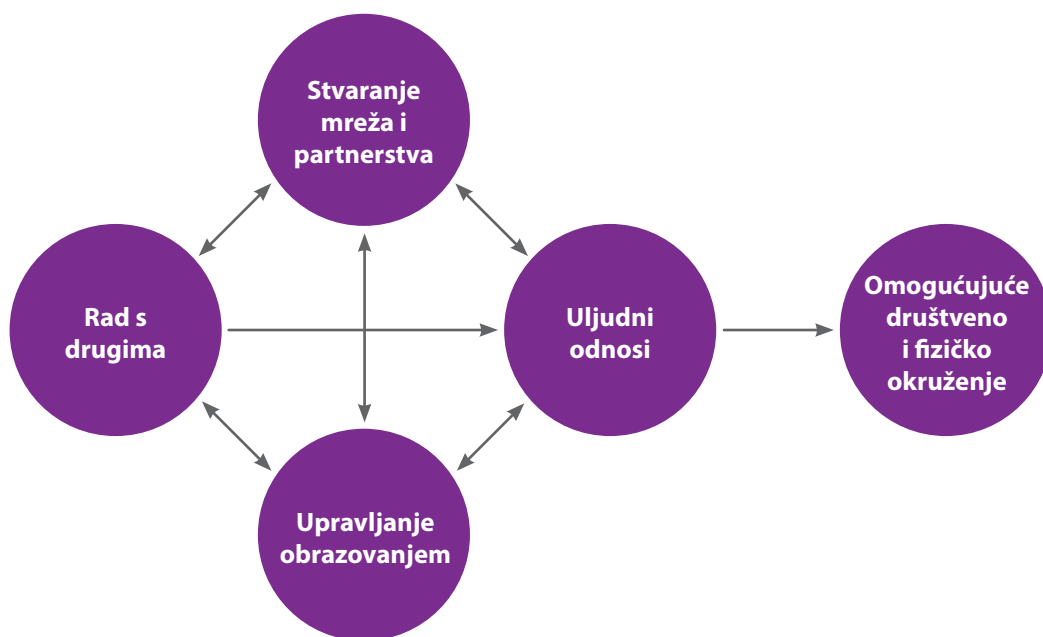
- *Visible Learning* (Hattie 2009.);
- *Making learning visible to promote engagement, understanding and independence for all learners* (Ritchhart et al. 2011.);
- *The skilful Teacher* (Saphier et al. 2008.).

5. Uključive prakse koje se odnose na kontekst

IZRADA OMOGUĆUJUĆIH SOCIJALNIH I FIZIČKIH OKOLINA

Pregled

Stručnjaci u školama i drugim obrazovnim okruženjima koji želi biti uključivi praktičari imaju sposobnost za rad s drugima, ali potrebnije je biti uključen u prakse koje teže stvaranju omogućujućih socijalnih i fizičkih okolina. Učitelji i drugi stručnjaci trebaju stvoriti pouzdane i uključive odnose koji pomažu u savladavanju sukoba, izolacije i fragmentacije koje prijete uključivosti. Odnosi se temelje na povjerenju i poštovanju, a njihovim ostvarivanjem stvara se pozitivno ozračje koje pomaže u svladavanju poteškoća koje proizlaze iz zajedničkog života i rada. Rad s drugim ljudima predstavlja snažan način stvaranja uključivih okolina učenja spajanjem međusobnih sposobnosti, snaga, napora i aktivnosti. Upravo putem tih odnosa djeca i mladi ljudi pristupaju novim svjetovima i dobivaju stabilnost u kriznim trenucima. Kako bi zajednički stvorili omogućujuće socijalne i fizičke okoline, cilj je uspostaviti pouzdane odnose kako bi okolina učionice, škole i zajednice postala svima dostupnija i uključivija. To uključuje suradničke prakse kojima bi se poboljšao pristup dostupnim izvorima poput udžbenika ili materijala za učenje te kako bi se uveli novi izvori, kao što su nove tehnologije za olakšavanje učenja i sudjelovanja. Potrebna stručnost i podrška uključivim praktičarima može se omogućiti putem mreža i partnerstva sa stručnjacima i udrugama izvan pojedinačnih škola. Ako su odnosi između različitih sudionika više temeljeni na suradnji nego na davanju uputa i naredbi, obrazovno upravljanje ili način na koji se vode škole treba se zasnivati na demokratskom donošenju odluka. Upravna snaga mora se dati lokalnim vlastima i školama kako bi za svoje specifične situacije pronašle najbolji način za napredak. Pristupi vođenju škola nisu kompatibilni s potrebom stvaranja socijalnog i fizičkog okruženja od strane škola koji bi odgovarao potrebama učenika i zajednice.

Slika 11: Praksa za postizanje omogućujuće socijalne i fizičke okoline

Usmjeravanje na sposobnosti: rad s drugima

Uključivi praktičari izlaze iz izolacije svoje učionice i rade s drugima kako bi stvorili omogućujuću okolinu koja pomaže u poticanju sudjelovanja i učenja. Kako bi to postigli, učenici teže suradnji i timskom radu sa svim važnim partnerima, uključujući rad s roditeljima i obiteljima. Svjesni su vrijednosti koju daje rad s drugima i ne smatraju da to predstavlja dodatni teret njihovom vremenu i energiji. Otvoreni su za mišljenja drugih i mogu se uključiti u interakciju kako bi pronašli svima dobro rješenje. Posjeduju vještine za zajedničko rješavanje problema i upravljanje kritičnim situacijama pomoću participativnih metoda radije nego nametanjem moći. Uključivi učitelji sposobni su stvarati partnerstva i mreže koje će pomoći u olakšavanju koordinacije, suradnje i komunikacije. Uključivi praktičari svjesni su važnosti dobrog upravljanja obrazovanjem koje se očituje u transparentnom odnosu između škole i njenih upravnih tijela. Lokalne vlasti i drugi obrazovni službenici u partnerstvu sa školom pomažu u stvaranju uvjeta koji olakšavaju ostvarivanje uključivog obrazovanja. Uključivi učitelji sa sobom donose stavove, vrijednosti, vještine i znanje, sposobnosti i mogućnost stvaranja omogućujuće socijalne i fizičke okoline zajedno s drugima. Za informacije pogledajte dokument Profil uključivih učitelja (Europska agencija 2012.).

Fokus na ciljeve: odnos pun poštovanja

Socijalne i fizičke okoline oblikovane su interakcijama koje se odvijaju u specifičnom kontekstu. Ono što se čini zajedno, kako se to čini i s kojom namjerom odredit će odnos u učionici, školi ili zajednici. Fokusiranjem na stvaranje odnosa punog poštovanja, učitelji i škole stvaraju okoline u kojima svi mogu sudjelovati i učiti, u kojima ne dolazi lako do sukoba zato što postoji povjerenje, zajednička spoznaja kako međusobno djelovati i zajednička vizija onoga što se može postići. Uključive škole ne očekuju samo od učitelja zajednički rad, oni aktivno promiču stvaranje odnosa. Putem konstruktivnih, pouzdanih odnosa punih poštovanja stvaraju se omogućujući odnosi i zbog tih odnosa te okoline postaju održive. Stvaranje odnosa koji pruža podršku od osobite je važnosti prilikom učenja studenata koji dolaze iz različitih okruženja. Poštenu, omogućujući odnosi puni poštovanja sa svim važnim sudionicima stvaraju pozitivno školsko okruženje koje omogućuje da svi daju najbolje.

Fokus na alate i strategije: stvaranje mreža i partnerstva

Pouzdana odnosa stvaraju se putem jačanja partnerstva i mreža. Partnerstva se temelje na zajedničkim interesima, ali ujedno i na zajedničkom poštivanju koristi svih sudionika. Umrežavanje znači uspostavu struktura odnosa koje se mogu koristiti u različite svrhe. Partnerstva pomažu u rješavanju problema koji mogu biti izvan kapaciteta škole, na primjer, za razvoj novih procedura procjene ili materijala za učenje. Partnerstvo između uključivih škola i specijaliziranih servisa može biti važno u podupiranju djece s poteškoćama u učenju. Partnerstva se ujedno mogu stvoriti s poslovnim sektorom kako bi se pomoglo u prijelazu iz škole na posao.

Svaka će škola morati razviti svoje strategije i metode za umrežavanje i stvaranje i očuvanje partnerstva. Tada će morati uzeti u obzir lokalnu kulturu. Partnerstvo i umrežavanje važno je kako bi uključive škole dobile potporu lokalne zajednice. Uključivi praktičari također stvaraju mreže i partnerstva s drugim školama i stručnjacima kako bi dali podršku razvoju uključivih praksi.

Fokus na kontekst: obrazovno upravljanje

Ako praktičari žele stvoriti omogućujuću socijalnu i fizičku okolinu, moraju se baviti ne samo pitanjem kako oni zajedno rade i surađuju, već i kako su škole organizirane i kako se njima upravlja. Više je nego vjerojatno da će uključivi praktičari trebati raditi u socijalnom i političkom kontekstu koji nije idealan za razvoj uključivih praksi. Pravila, propisi i lokalna uprava mogu predstavljati prepreke u provedbi uključivog obrazovanja. Ostvarivanje omogućujućih socijalnih i fizičkih okolina zahtijeva političko okruženje koje dopušta i potiče partnerstva i sudjelovanje u donošenju odluka. Lokalne vlasti trebaju priznati škole i zajednicu kao dio cjelokupnog upravljanja obrazovanjem. To školi daje potrebno sredstvo za stvaranje uključive školske okoline koja se temelji na potrebama zajednice. Taj pristup koji radije koordinira postupke između sudionika nego da provodi pristup od vrha prema dolje naziva se "upravljanje obrazovanjem". Postojećim načinima upravljanja može se pristupiti, o njima raspravljati i ,gdje je to potrebno, prilagoditi ih putem partnerstva i umrežavanja. Ovdje učitelji postaju nositelji društvene promjene koja utječe na partnere izvan škole i pomaže u razvoju uključivih praksi u zajednici.

RAZVOJ PRAKSE KOJA SE ODNOSI NA RAD S DRUGIMA

Stručno usavršavanje kroz tri faze

Tablica u nastavku sadržava pregled očekivanja od uključivih praktičara u tri faze stručnog usavršavanja:

Kontekst	Početno učiteljsko obrazovanje	Neprekidno stručno usavršavanje	Edukacija mentora, voditelja i zastupnika promjena
Rad s drugima	Biti u mogućnosti raditi s drugima	Biti u mogućnosti ostvariti zajedničke prakse s drugima	Biti u mogućnosti izraditi ili transformirati zajedničke prakse s drugima
Uljudni odnosi	Biti u mogućnosti sudjelovati u uljudnim odnosima u razredu	Biti u mogućnosti ostvariti uljudne odnose u školi	Biti u mogućnosti stvoriti ili transformirati uljudne odnose u školi i zajednici
Stvaranje mreža i partnerstva	Biti u mogućnosti sudjelovati u mrežama i partnerstvima	Biti u mogućnosti pridonijeti razvoju mreža i partnerstva	Biti u mogućnosti stvoriti ili transformirati u mreže i partnerstva
Upravljanje obrazovanjem	Biti u mogućnosti vježbati unutar postojećeg upravljanja obrazovanjem	Biti u mogućnosti izraditi postojeće upravljanje obrazovanjem	Biti u mogućnosti transformirati postojeće upravljanje obrazovanjem

Tablica 8: Razine sposobnosti tijekom stručnog usavršavanja: kontekst

Praktični primjeri i ideje učitelja uključenih u projekt "Regionalna potpora za uključivo obrazovanje" slijedom sesija oluja mozgova

- Učitelji koji vjeruju u trostrano partnerstvo između obitelji, škole i zajednice koji imaju zajedničke ciljeve
- Stručni timovi za potporu učiteljima
- Vršnjačko učenje kao snažan pristup učenju putem suradnje
- Unaprjeđivanje suradnje između škola i suradnje s članovima zajednice (npr. lokalni ulagač podupire izradu lifta u školi)
- Prijenosno računalo za poboljšanje komunikacije između roditelja i škole. Nagrađivanje vodstva učitelja i suradnje putem formalnih nagrada i promicanje sustava internetskih platformi ili portala kao načina učenja
- Razmjena posjeta
- Rad s nizom drugih obrazovnih stručnjaka
- Umrežavanje putem tehnologije (društveni mediji)
- Stvaranje zakonodavne osnove za programe osposobljavanja mentora

Primjeri dobre prakse izvan projekta

- Međunarodni učiteljski projekt vodstva. Informacije su dostupne na sljedećim adresama: <http://www.teacherleadership.org.uk/the-itl-initiative.html>

Reference i dodatne informacije

- *The activist teaching profession* (Sachs 2003.);
- *Being an expert professional practitioner* (Edwards 2010.)

6. Pojmovnik i reference

POJMOVNIK

Sposobnosti

Pojam sposobnosti ovdje se koristi kao opći pojam za stavove, vjerovanja, vještine i znanje, kompetencije i djelovanje. Odnosi se na kvalitetu mogućnosti da se nešto učini ili postigne.

Djelovanje

Djelovanje je sposobnost činitelja da djeluje u određenom okruženju i transformira prakse kako bi postale uključivije.

Kompetencije

Kompetencija opisuje dinamičku kombinaciju znanja, vještina, stavova, vrijednosti i osobnih svojstava, koja osnažuje učitelja da djeluje profesionalno i na odgovarajući način u situaciji, razvijajući ih na dosljedan način (Europska komisija 2011.7). Postoje četiri područja kompetencije uključivih učitelja: vrednovanje raznolikosti učenika, podupiranje svih učenika, rad s drugima, osobno stručno usavršavanje (Europska agencija 2012.)

Uključivost

Uključivost se u kontekstu obrazovanja odnosi na proces odgovaranja na raznolikost u cilju prevladavanja prepreka u učenju i sudjelovanju, s naglaskom na one skupine učenika koje mogu biti u opasnosti od marginalizacije, isključivanja ili neuspjeha (Europska agencija 2013.11).

Uključivo obrazovanje

Uključivo obrazovanje je u biti kvalitetno obrazovanje. Pojam "uključivo" naglašava da je kvalitetno obrazovanje omogućeno svoj djeci i mladima. Uključivo obrazovanje u isto se vrijeme odnosi na sustav (npr. uključive škole, uključive obrazovne sustave) i osobe (npr. koje su angažirane ili sudjeluju u obrazovanju, ostvaruju pravo na obrazovanje). Naredne definicije uključivog/kvalitetnog obrazovanja dodane su za informaciju čitatelja:

Vijeće Europe, *Preporuka CM/Rec (2012)/13* Odbora ministara zemljama članicama o osiguravanju kvalitete obrazovanja:

6. Za potrebe ove preporuke pod pojmom "kvalitetno obrazovanje" podrazumijeva se obrazovanje koje:
  - a) daje pristup učenju svim učenicima i studentima, osobito onima u ranjivim skupinama ili skupinama u nepovoljnom položaju, odgovarajuće prilagođeno njihovim potrebama
  - b) omogućuje sigurno i nenasilno okruženje za učenje u kojemu se poštuju prava svih
  - c) razvija osobnost, talente te mentalne i fizičke sposobnosti svakog učenika i studenta u potpunosti i potiče ih na dovršenje obrazovnih programa u koje su se upisali
  - d) promiče demokraciju, poštovanje ljudskih prava i socijalne pravde u okruženju za učenje koje prepoznaje svačije potrebe za učenjem i socijalne potrebe
  - e) omogućuje učenicima i studentima da razviju odgovarajuće kompetencije, samopouzdanje i kritičko razmišljanje koje će im pomoći da postanu odgovorni građani i poboljšaju svoju zapošljivost
  - f) prenosi univerzalne vrijednosti i vrijednosti lokalne kulture učenicima i studentima, a u isto ih vrijeme obučava za donošenje vlastitih odluka
  - g) potvrđuje rezultate formalnog i neformalnog učenja na transparentan način na osnovi pravedne procjene, omogućujući da se stečena znanja i kompetencije priznaju za daljnje učenje, zapošljavanje i u druge svrhe
  - h) oslanja se na kvalificirane učitelje koji su predani kontinuiranom stručnom usavršavanju
  - i) nema korupcije.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih Naroda, članak 25.2 (b):

Države potpisnice priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. S ciljem ostvarivanja ovog prava bez diskriminacije i na osnovu jednakih mogućnosti, države potpisnice osiguravaju inkluzivni sustav obrazovanja na svim razinama, kao i cjeloživotno obrazovanje, usmjereno na:

- a) puni razvoj ljudskog potencijala i osjećaja dostojanstva i vlastite vrijednosti te jačanja poštivanja ljudskih prava, osnovnih sloboda i ljudske različitosti
- b) razvoj osobnosti osoba s invaliditetom, njihovih talenata i kreativnosti te mentalnih i fizičkih sposobnosti, do punog potencijala
- c) omogućavanje djelotvornog sudjelovanja osoba s invaliditetom u slobodnom društvu.
  - Osobe s invaliditetom moraju imati dostupno uključivo, kvalitetno i besplatno osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, na ravnopravnoj osnovi s drugim osobama, u zajednicama u kojima žive
  - Potrebno je razumno prilagođavanje individualnim potrebama i pružanje podrške potrebne za olakšavanje njihova učinkovitog obrazovanja
  - Države potpisnice osigurati će olakšavanje učenja Brailleova pisma, alternativnog pisma, augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, vještina orijentacije i pokretljivosti te olakšati podršku vršnjaka i mentorski rad
  - Države potpisnice moraju osigurati da se obrazovanje osoba, a posebno djece koja su slijepa, gluha ili gluho-slijepa obavlja na najprikladnijim jezicima i oblicima i sredstvima komunikacije za pojedinca te u okruženju koje osigurava najveći mogući akademski i društveni razvoj
  - Kako bi pomogle u ostvarivanju ovog prava, države potpisnice poduzet će odgovarajuće mjere za zapošljavanje nastavnika, uključujući one s invaliditetom, koji znaju znakovni jezik i/ili Brailleovo pismo, i obučiti će stručnjake i osoblje koje radi na svim razinama obrazovanja. Takva obuka treba uključivati svijest o invaliditetu i korištenje odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom.

Opća deklaracija o ljudskim pravima, članak 26 (definicija koju koristi UNESCO):

U jezgri inkluzivnog obrazovanja jest ljudsko pravo na obrazovanje, izraženo u "Općoj deklaraciji o ljudskim pravima" 1948. godine u kojoj se navodi:

Svatko ima pravo na odgoj i obrazovanje... Odgoj i obrazovanje mora biti besplatno, barem na osnovnom i općeobrazovnom stupnju. Osnovno obrazovanje mora biti obvezno. Odgoj i obrazovanje mora biti usmjereno na puni razvoj ljudske osobe i jačati poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda. Mora promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama te podupirati djelatnost Ujedinjenih naroda na održanju mira.

Uključivost se bavi pružanjem odgovarajućih odgovora na široki spektar potreba za učenje u formalnim i neformalnim obrazovnim okruženjima. Umjesto da predstavlja marginalno pitanje o tome kako se neki učenici mogu integrirati u redovno obrazovanje, **uključivo obrazovanje je pristup koji istražuje kako transformirati**

sustave obrazovanja i druga okruženja za učenje kako bi odgovorili na raznolikost učenika. Ima u cilju omogućiti nastavnicima i učenicima da se osjećaju ugodno s raznolikošću i da je sagledaju kao izazov i obogaćivanje okruženja za učenje, a ne kao problem. Uključivost naglašava pružanje mogućnosti za jednako sudjelovanje osoba s invaliditetom (fizičkim, socijalnim i/ili emocionalnim) u općem obrazovanju kad god je to moguće, no ostavlja otvorenu mogućnost osobnog izbora i mogućnosti specijalne pomoći i osigurava pomoć onima kojima je potrebna.

Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih Naroda 1989.:

Članak 2: djeca trebaju biti zaštićena od diskriminacije na temelju rase, jezika, invaliditeta itd.

Članak 28: primarno obrazovanje treba biti besplatno i obvezno.

Članak 29: obrazovanje treba razviti djetetovu osobnost, talente i mentalne i fizičke sposobnosti do njihova najvišeg stupnja.

Indeks za učenje kojim se razvija uključivost i sudjelovanje u školama (Booth & Ainscow 2002.)

Uključivost u obrazovanje uključuje:

- jednako vrednovanje svih učenika i osoblja.
- povećanje sudjelovanja učenika i smanjenje njihove isključenosti iz kulture, kurikuluma i zajednica lokalnih škola.
- restrukturiranje kultura, politika i praksi u školama tako da odgovaraju na raznolikost učenika.
- smanjivanje prepreka u učenju i sudjelovanju svih učenika, ne samo onih s oštećenjima ili onih koji su kategorizirani da imaju "posebne potrebe za učenje".
- učenje iz pokušaja savladavanja prepreka u pristupu i sudjelovanju određenog učenika kako bi se napravile promjene u korist učenika.
- promatranje razlika između učenika kao sredstva u potpori učenja, a ne problema koje treba riješiti.
- priznavanje prava učenika na obrazovanje u njihovome mjestu.
- poboljšanje škola za osoblje, kao i za učenike.
- naglašavanje uloge škola u stvaranju zajednice i vrijednosti, kao i u povećanju uspjeha.
- njegovanje međusobno održivih odnosa između škola i zajednica.
- prepoznavanje da uključivost u obrazovanju predstavlja jedan aspekt uključivosti u društvo.

Sudjelovanje

Sudjelovanje je uključivanje u životne situacije. Ljudi su uključeni ako se putem ponašanja, emocionalno i spoznajno angažiraju u aktivnosti koje su tipične za okruženje i teže društveno i osobno značajnim ciljevima.

PRAVNI INSTRUMENTI VIJEĆA EUROPE KOJI SE IZRAVNO BAVE PITANJIMA UKLJUČIVOG OBRAZOVANJA:

Izravno se odnose na pitanja uključivog obrazovanja

- Preporuka CM/Rec (2012)/13 Odbora ministara zemljama članicama o osiguravanju kvalitete obrazovanja
- Preporuka CM/Rec (2010)7 Odbora ministara zemljama članicama o Povelji o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava Vijeća Europe
- Vijeće Europe, Stalna konferencija ministara obrazovanja, 24. sjednica, Helsinki, Finska, 26.–27. travnja 2013., *Završna deklaracija na temu konferencije*
- Preporuka CM/Rec (2014)5 zemljama članicama o važnosti kompetencija u jeziku(cima) obrazovanja za jednakost i kvalitetu obrazovanja i obrazovnog uspjeha
- Preporuka Rec (2006)5 Odbora ministara zemljama članicama o *Akcijskom planu Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.–2015.*

Neizravno se odnose na pitanja uključivog obrazovanja

- Preporuka CM/Rec (2001)/15 Odbora ministara zemljama članicama o povijesti učenja u Europi 21. stoljeća
- Preporuka Rec (2001)17 o poboljšanju gospodarskog položaja i zapošljavanja Roma i nomada u Europi

- *Preporuka Rec (2003)8* Odbora ministara zemljama članicama o promicanju i prepoznavanju neformalnog obrazovanja / učenja mladih ljudi
- *Preporuka CM/Rec (2002)/6* Odbora ministara zemljama članicama o politikama visokog obrazovanja u cjeloživotnom učenju
- *Preporuka Rec (2004)4* Odbora ministara zemljama članicama o *Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava u sveučilišnom obrazovanju i stručnom osposobljavanju*
- *Preporuka CM/Rec (2008)/5* Odbora ministara zemljama članicama o politikama za Rome i/ili nomade u Europi
- *Preporuka CM/Rec (2009)/4* Odbora ministara zemljama članicama o obrazovanju Roma i nomada u Europi.

Dodatni pravni instrumenti Vijeća Europe koji podržavaju uključivo obrazovanje:

- *Europska socijalna povelja* (izmijenjena)
- *Europska komisija protiv rasizma i netolerancije* (ECRI)
- *Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina* (FCNM).

REFERENCE

- Argyris, C. & Schön, D.A. (1996). *Organizational Learning II. Theory, method and practice*. Reading, Mass: Addison Wesley.
- Booth, T and Ainscow, M. (2002) *Index for Inclusion: developing learning and participation in schools*. Center for Studies on Inclusive Education.
- Council of Europe (2009). *Diversity and inclusion: challenges for teacher education. Key Competences for Diversity*. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe (2010). *Policies and practices for teaching sociocultural diversity. Diversity and inclusion: challenges for teacher education*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Durrant, J. & Holden, G. (2006). *Teachers leading change. Doing Research for school improvement*. Thousand Oaks: Sage.
- Edwards, A. (2005). *Relational agency: Learning to be a resourceful practitioner*. *International Journal of Educational Research*, 43, 3, 168-182.
- Edwards, A. (2012). *Being an expert professional practitioner*. New York: Springer.
- Engeström, Y. (2001). *Expansive learning at work: Toward an activity-theoretical conceptualization*. *Journal of Education and Work*, 14(1), 133-156.
- European Agency for Development in Special Needs Education (2012). *Teacher Education for Inclusion. Profile of Inclusive Teachers*. Odense: European Agency for Development in Special Needs Education.
- European Agency for Development in Special Needs Education (2013). *Organisation of Provision to Support Inclusive Education. Literature Review*. Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.
- European Commission (2011). *Literature review Teachers' core competences: requirements and development*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2013). *Supporting teacher competence development for better learning outcomes*. Brussels: European Commission.
- Fullan, M. G. (1993). *Why teachers must become change agents*. *Educational Leadership*, 50, 12-17.
- Hart, S., Dixon, A., Drummond, M. J., & McIntyre, D. (2004). *Learning Without Limits*. Milton Keynes, UK: Open University Press.
- Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. Abingdon: Routledge.
- Lave, J. & Wenger E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pantić, N., Closs, A., & Ivošević, V. (2011). *Teachers for the Future: Razvoj učitelja za uključivo obrazovanje na Zapadnom Balkanu*. Turin: European Training Foundation.
- Priestley, M., Edwards, R., Priestley, A., & Miller, K. (2012). *Teacher agency in curriculum making: Agents of change and spaces for manoeuvre*. *Curriculum Inquiry*, 42, 191-214.
- Ritchhart, R., Church, M., Morrison, K. (2011). *Making learning visible to promote engagement, understanding and independence for all learners*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sachs, J. (2003). *The activist teaching profession*. Buckingham: Open University Press.
- Saphier, J., Haley-Speca, M-A., Gower, R. (2008). *The skilful teacher. Building your teaching skills*. Acton: Research for Better Teaching.
- Schön, A. (1983). *The Reflective Practitioner. How Professionals think in Action*. New York: Basic Books.
- Senge, P. (1990). *The Fifth Discipline: The art and practice of the learning organization*. New York: Doubleday.
- Senge, P., Cambron McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J. & Kleiner, A. (2012). *Schools that Learn: A Fifth Discipline Fieldbook for Educators, Parents, and Everyone Who Cares about Education*. New York: Random House.
- Swann M., Peacock A., Hart, S. and Drummond, M.J. (2012) *Creating Learning without Limits*. Maidenhead: Open University Press
- Villegas, M. & Lucas, T. (2002). *Educating culturally responsive teachers – a coherent approach*. Albany: State University of New York Press.

Dokument je izrađen uz financijsku pomoć Europske unije i Vijeća Europe.
Ovdje izraženi stavovi ne mogu ni na koji način predstavljati službeno mišljenje
Europske unije ili Vijeća Europe.

Vijeće Europe predstavlja vodeću organizaciju za ljudska prava u Europi. Obuhvaća 47 zemalja članica, od kojih je 28 članica Europske unije. Sve zemlje članice Vijeća Europe potpisale su Europsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum osmišljen kako bi zaštitio ljudska prava, demokraciju i vladavinu prava. Europski sud za ljudska prava nadzire provedbu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Europska unija predstavlja jedinstveno gospodarsko i političko partnerstvo između 28 demokratskih europskih zemalja. Njezin su cilj mir, prosperitet i sloboda za 500 milijuna građana – u poštenijem i sigurnijem svijetu. Kako bi se to ostvarilo, zemlje EU-a uspostavile su tijela za vođenje EU-a i donošenje svojeg zakonodavstva. Glavna tijela predstavljaju Europski parlament (koji predstavlja narod Europe), Vijeće Europske unije (koje predstavlja nacionalne vlade) i Europska komisija (koja predstavlja zajedničke interese EU-a).

www.ec.europa.eu

Regionalna podrška uključivom obrazovanju

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe